B

Biblioteca R & R

Iarnă rusească

antologie de povestiri din clasici ai literaturii ruse

Vsevolod Garşin

Anton Cehov

Leonid Andreev

Vladimir Korolenko

Alexandr Kuprin

Ratio et Revelatio

B **Biblioteca R & R**

Iarnă rusească

antologie de povestiri din clasici ai literaturii ruse

Vsevolod Garşin

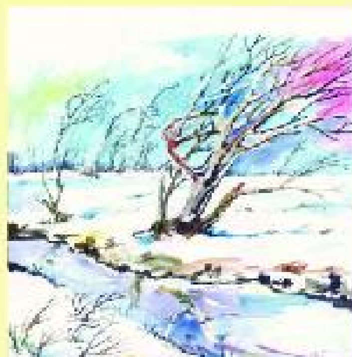
Anton Cehov

Leonid Andreev

Vladimir Korolenko

Alexandr Kuprin

Ratio et Revelatio

Iarna clasicilor ruși nu e o poveste cu flori minunate de gheață, cu blinii şi caviar, ci, mai degrabă, un anotimp în care omul chinuit se bucură, *ca un animal, că e în izbă, aproape de foc* **şi nu afară, unde birjarii se opresc şi scot cu degetele** *gheața din nările cailor***.**

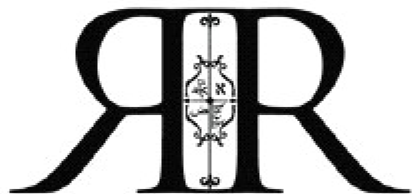
În literatura oricărui popor există peisaje specifice, care pot fi considerate naționale. La ruși, imaginea iernii redă cel mai fidel specificul național al acestui popor, servind ca pretext pentru creionarea portretelor psihologice.

Diana Iepure

ISBN 978-606-93002-0-0

BIBLIOTECA R & R

IARNĂ RUSEASCĂ
antologie de povestiri din clasici ai literaturii ruse
Antologie şi traducere din limba rusă de
Diana Iepure
Redactor: Liliana Corobca
EDITURA RATIO ET REVELAȚIO
ORADEA
2013

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Iarnă rusească: antologie de povestiri din clasici ai literaturii ruse /
trad.: Diana Iepure.
— Oradea: Ratio et Revelatio, 2013
ISBN 978 – 606 – 93602 – 0 – 0
I. Iepure, Diana (trad.)
821.161.1 – 32 = 135.1
2013

Ilustrația de pe coperta I: Victor Cilincă www.editura.ratioetrevelatio.com

CUPRINS

Notă asupra ediției

Antologia *Iarnă rusească* include unsprezece schițe şi povestiri, care aparțin unor maeştri ai prozei scurte ruseşti din a doua jumătate a sec. XIX – începutul sec. XX: Vsevolod Garşin, Anton Cehov, Leonid Andreev, Vladimir Korolenko, Alexandr Kuprin. Pentru ei, iarna nu e doar o poveste cu flori minunate de gheață, cu blinii şi caviar, ci, mai degrabă, un anotimp în care omul chinuit se bucură, *ca un animal, că e în izbă, aproape de foc* şi nu afară, unde birjarii se opresc şi scot cu degetele *gheața din nările cailor.* În literatura oricărui popor există peisaje specifice, care pot fi considerate naționale. La ruşi, imaginea iernii redă cel mai fidel specificul național al acestui popor, servind ca pretext pentru creionarea portretelor psihologice ale unor oameni neînsemnați, cuprinşi de tristețe sau disperare, în mijlocul unor viscole cumplite, care amplifică deznădejdea şi suferința umană.

Vsevolod Garşin a intrat în istoria literaturii ruse ca un mare maestru al povestirilor psihologice, lucrările lui fiind apreciate de corifeii literaturii ruse L. Tolstoi, I. Turgheniev, M. Saltîkov-Şcedrin, G. Uspenski, dar şi de congenerii săi literari A. Nehov, V. Korolenko. V. Garşin a participat, ca soldat, în războiul ruso-turc din 1877 – 1878 şi, pentru eroism în luptă, a fost ridicat la gradul de ofițer. Războiul ocupă un loc considerabil în scrierile sale. Tema de bază reflectată în scrierile lui Garşin este psihologia intelectualului care suferă nespus din cauza pierderii încrederii în idealurile proprii şi în realitatea care îl înconjoară. Forma obişnuită a lucrărilor lui Garşin este povestirea scurtă, cu subiect simplu şi cu un număr redus de personaje. Garşin poate fi considerat unul dintre cei mai apropiați precursori ai lui Cehov. Povestirile lui V.M. Garşin sunt nişte cugetări asupra problemelor dureroase ale vieții şi se transformă într-un fel de monologuri tragice, care reflectă, în diverse forme, presimțirea unei inevitabile înnoiri a lumii.

Anton Cehov, celebru scriitor şi dramaturg rus, unul dintre cei mai mari scriitori ai lumii este şi geniu recunoscut al prozei scurte. Simplitatea povestirilor cehoviene e aparentă şi doar o lectură atentă, cumpătată, ne va permite să înțelegem profunzimea ascunsă şi adevărul lor amar.

Realismul lui Cehov e rezonabil, uneori chiar crud, dar mereu optimist.

Leonid Andreev, scriitor, dramaturg**,** întemeietorul mişcării expresioniste în literatura rusă. Cu ajutorul lui Maxim Gorki, publică, în 1901, primul său volum, iar la mijlocul primului deceniu al secolului XX devine unul dintre cei mai în vogă scriitori din Rusia. După 1905, se afirmă ca dramaturg. Adversar al oricărei dictaturi, Leonid Andreev nu s-a putut împăca nici cu dictatura bolşevică.

După declararea independenţei Finlandei, se pomeneşte în afara hotarelor Rusiei, rămânând să locuiască la vila sa din Finlanda.

Vladimir Korolenko, scriitor, jurnalist, publicist şi militant rus. Pentru viziunile sale critice a fost persecutat de guvernul ţarist. O considerabilă parte din lucrările sale sunt inspirate din exilul siberian şi din impresiile copilăriei, pe care şi-a petrecut-o în Ucraina. Vladimir Korolenko i-a cunoscut pe L. Tolstoi, G. Uspenski, A.P. Cehov, N. Cernîşevski. În 1900, Korolenko a fost ales membru de onoare al Academiei Ruse, dar, peste doi ani, împreună cu Cehov, a renunţat la acest titlu, în semn de protest împotriva revocării alegerii lui Maxim Gorki. Martor al revoluţiei bolşevice din 1917 şi al sângeroşilor ani 1918 – 1920, Korolenko n-a susţinut *teroarea roşie*. El considera că prin trecerea treptată la democraţie se va ajunge mai repede la scopul scontat, decât printr-o necruţătoare luptă de clasă. Lenin însuşi îl considera pe Korolenko *mic burghez jalnic*, *captivat de prejudecăţile burgheze*.

Alexandr Kuprin a intrat în istoria literaturii ruse ca autor de nuvele şi romane, dar şi ca mare maestru al povestirilor. Kuprin aparţine pleiadei scriitorilor realismului critic. Încă de la începuturile sale, proza lui Kuprin a stârnit curiozitatea cititorilor şi a criticii. Tânărul scriitor a fost remarcat şi susţinut de Tolstoi, Cehov, Gorki. După revoluţia bolşevică din 1917, a dezaprobat politica comunistă şi, în 1920, se stabileşte la Paris. În 1937, grav bolnav, Kuprin se întoarce în Rusia şi se stinge din viaţă în 1938, la Leningrad.

Selecţia a fost făcută din următoarele volume:

Un roman foarte scurt, din V.M. Garşin, *Socinenia: Rasskazi, Ocerki. Pizma*. Ed. Sovetskaia Rossia, Moskva, 1984.

Nenorocirea, din A.P. Cehov, *Polnoie sobranie socinenii ipisem v tridţati tomah. Socinenia v vosemndţati tomah. Tom IV, 1885 – 1886,* Ed.

Nauka, Moskva, 1984.

Tristețea, din A.P. Cehov, *Polnoie sobranie socinenii i pisem v tridțati tomah. Socinenia v vosemndțati tomah. Tom IV,* 1885 – 1886, Ed. Nauka, Moskva, 1984.

Era chiar ea! din A.P. Cehov, *Polnoie sobranie socinenii i pisem v tridțati tomah. Socinenia v vosemndțati tomah. Tom V, 1886*, Ed. Nauka, Moskva, 1984.

Ce vedea stăncuța, din Leonid Andreev, *Sobranie socinenii v şesti tomah. Tom I*, Ed. Hudojestvennaia literatura, Moskva, 1990.

Din viața căpitanului Kablukov, din Leonid Andreev, *Sobranie socinenii v şesti tomah. Tom I*, Ed. Hudojestvennaia literatura, Moskva, 1990.

Îngeraşul, din Leonid Andreev, *Sobranie socinenii v şesti tomah. Tom I*, Ed. Hudojestvennaia literatura, Moskva, 1990.

Râsul, din Leonid Andreev, *Sobranie socinenii v şesti tomah. Tom I*, Ed. Hudojestvennaia literatura, Moskva, 1990.

Gerul, din V.G. Korolenko, *Izbrannoe,* Ed. Vîşăişaia şkola, Minsk, 1984.

Milionarul, din A.I. Kuprin, *Sobranie socinenii v deveti tomah. Tom I,* Ed. Hudojestvennaia literatura, Moscva, 1970.

Plevuşca, din A.I. Kuprin, *Sobranie socinenii v deveti tomah. Tom IV,* Ed. Hudojestvennaia literatura, Moscva, 1971. Diana Iepure

Vsevolod Garşin
(1855 – 1888)
Un roman foarte scurt

E un ger cumplit, de nu dai nici câinele afară din casă…

E luna ianuarie şi asta o simt pe pielea lor bieții oameni, măturători, gardişti – toți acei care nu-şi pot ascunde nasurile într-un loc mai călduț. O simt şi eu pe pielea mea, desigur. Şi nu pentru că nu mi-am găsit un ungher mai cald, ci din cauza propriei mele imaginații.

De bună seamă, de ce hoinăresc oare pe cheiul pustiu?

Stâlpii cu patru felinare luminează puternic, chiar dacă vântul dă năvală în fiecare felinar şi face ca flacăra de gaz să danseze. De la lumina lor puternică, formele întunecate ale somptuosului *palazzo* şi, în special, geamurile acestuia, par şi mai întunecate. În imensele sticle strălucitoare se reflectă viscolul, bezna. Vântul urlă, geme deasupra pustiului de gheață al Nevei. „Ding-Dang! Ding-Dang!" – răzbate prin vijelie. Acesta este orologiul catedralei şi fiecare bătaie a clopotului trist coincide cu bătaia protezei mele de lemn de caldarâmul înghețat de granit şi cu bătăile inimii mele bolnave de peretele încăperii strâmte în care stă.

Ar trebui să mă prezint cititorului. Sunt un tânăr cu un picior de lemn. Probabil veți spune că îl imit pe Dickens, vă mai amintiți: Silas Wegg, personajul cu piciorul de lemn (în romanul *Prietenul nostru comun*)? Nu, eu nu imit pe nimeni: sunt într-adevăr un tânăr cu piciorul de lemn. Doar că sunt astfel de puțin timp…

„Ding-dang! Ding-Dang!" Orologiul bate întâi tristul „Doamne, miluieşte" şi abia după asta – ora. E doar unu!

Încă şapte ore până în zori! Atunci această noapte neagră, plină de lapoviță, va pleca cedând locul unei zile posomorâte. Voi merge oare acasă? Nu ştiu, îmi e absolut totuna. Nu am nevoie de somn.

Primăvara îmi plăcea să hoinăresc nopți întregi pe acest chei. Ah, ce nopți mai erau! Oare ce poate fi mai minunat?

Nu era precum noaptea plină de zăpuşeală a sudului, cu cerul ei straniu, negru şi stele mari, care ne urmăreau pretutindeni. Aici totul era luminos, elegant. Cerul multicolor era rece şi frumos; conform calendarului, „aurora cea cât noaptea de lungă" dădea o strălucire de aur apusului şi răsăritului; aerul era proaspăt şi tăios; Neva curgea, mândră şi luminoasă şi

îşi legăna valurile mici, lovindu-le încet de pietrele de pe mal. Şi pe acest mal stăteam eu. De braţul mea se sprijinea o fată…

Ah, stimate doamne şi stimaţi domni! De ce am început să vă povestesc despre rănile mele? Dar aşa e sărmana şi nevinovata inimă omenească. Când e rănită, se aruncă în faţa primului venit şi caută alinare. Şi nu o găseşte. E absolut de înţeles, oare cine are nevoie de un ciorap găurit, necârpit? Cu toţii se străduiesc să-l arunce cât mai departe cu vârful piciorului…

Inima mea încă n-avea nevoie de cârpeală, când, în primăvara acestui an, am făcut cunoştinţă cu Maşa, probabil cea mai bună dintre toate Maşele din lume. Am cunoscut-o exact pe acest chei, care nu era nici pe departe atât de rece, ca acum. Iar eu aveam un picior adevărat, în locul acestei mizerabile bucăţi de lemn, un picior adevărat, zvelt, la fel ca piciorul stâng care mi-a mai rămas. În general, eram destul de bine făcut şi, bineînţeles, nu semănam, ca acum, cu un crăcănat oarecare. Urât cuvânt, dar acum nu-mi mai pasă de cuvinte… Aşadar, am făcut cunoştinţă cu ea. S-a întâmplat destul de simplu. Eu mergeam. Ea mergea (nu sunt deloc afemeiat, adică n-am fost afemeiat, pentru că acum, cu bucata asta de lemn)… Nu ştiu ce m-o fi împins, dar am început să vorbesc. Întâi de toate despre faptul că nu sunt deloc din categoria acelor neruşinaţi ş.a.m.d.; apoi despre cât de curate îmi sunt intenţiile etc., etc. Fizionomia mea blândă (brăzdată acum de o cută groasă, mai sus de rădăcina nasului, o cută foarte urâtă) a liniştit-o pe fată. Am însoţit-o până pe Galernaia, chiar până la ea acasă. Ea se întorcea de la bunica bătrână, ce locuia lângă Grădina de vară, şi la care mergea în fiecare seară să-i citească romane.

Sărmana bunică era oarbă!

Între timp, bunica a murit. În acest an au murit multe bunici, chiar şi nu prea bătrâne. Aş fi putut muri şi eu, a fost chiar foarte posibil, vă asigur. Dar eu am rezistat. Domnilor, câtă durere poate îndura un om? Ştiţi cumva? Nici eu nu ştiu.

Foarte bine. Maşa mi-a poruncit să fiu erou şi de aceea trebuia să merg în armată.

Timpul cruciadelor a trecut, cavalerii au dispărut. Dar dacă fata iubită vă va spune: „acest inel sunt eu!” şi îl va arunca în foc, chiar dacă l-ar arunca în focul celui mai mare incendiu, de exemplu, în cel al morii lui Feighin (cât de demult a fost asta!), oare nu vă veţi arunca să-l scoateţi din foc? – „Ah, cât eşti de ciudat, desigur că nu, îmi veţi răspunde: desigur că

nu! Mă voi duce la Buda şi îi voi cumpăra un inel de zece ori mai scump”. Şi ea va spune oare că nu mai e acel inel, ci acesta, scump? Nu voi crede niciodată.

Printre altele, eu nu respect legile dumitale, cititorule! Posibil ca acea femeie care vă este pe plac aşa şi va proceda.

Doar sunteţi, probabil, proprietarul a mai multor sute de acţiuni sau membru al „Greger & Co”. Vă abonaţi chiar şi la Bucureşti la „Libelula”, pentru distracţie. Vă amintiţi poate că în copilărie vi se întâmpla să urmăriţi un fluturaş care zbura spre foc. Atunci vă amuzaţi şi voi. Fluturaşul fremăta, culcat pe spate, agitându-şi aripioarele mici şi arse.

Găseaţi acest lucru interesant; apoi fluturaşul vă plictisea şi îl striveaţi cu degetul. Biata făptură înceta să se mai chinuiască! Ah, cititorule îngăduitor! Dacă m-ai fi putut strivi şi pe mine, să nu mă mai chinuiesc nici eu! Era o fată stranie.

Când au anunţat începutul războiului, a umblat câteva zile tăcută, posomorâtă, nu puteam s-o înveselesc cu nimic.

— Ascultaţi, îmi zise ea odată: sunteţi un om cinstit?

— Pot să admit asta, am răspuns.

— Oamenii cinstiţi îşi confirmă cuvântul prin faptă. Aţi fost pentru război: ar trebui să luptaţi.

Ea îşi încruntă sprâncenele şi îmi strânse puternic mâna cu mânuţa ei mică.

Eu m-am uitat la Maşa şi i-am spus serios:

— Da!

— Când vă întoarceţi, voi fi soţia dumneavoastră, îmi zise pe debarcader. Să vă întoarceţi!

Lacrimile mă înăbuşeau şi aproape că era să izbucnesc în plâns. Dar am fost tare şi am găsit puteri să-i răspund Maşei:

— Să ţineţi minte, Maşa, oamenii cinstiţi…

— Îşi confirmă cuvântul prin faptă, termină ea fraza.

Am strâns-o pentru ultima oară la piept şi am sărit în vagon.

M-am dus să lupt din cauza Maşei, dar mi-am făcut cinstit datoria şi faţă de patrie. Mergeam cu însufleţire prin România prin ploaie şi praf, pe arşiţă şi soare. Rodeam cu înverşunare pesmeţii „companiei”. Când s-a întâmplat prima întâlnire cu turcii, n-am dat îndărăt: pentru asta, mi-au dat crucea şi m-au făcut subofiţer. Când s-a produs a doua întâlnire – ceva a

pocnit şi m-a trântit la pământ. Gemete, ceață… Doctorul cu şorț alb, cu mâinile însângerate… Surori de caritate… Piciorul meu tăiat, purtând un semn din naştere mai jos de genunchi… Toate astea s-au perindat ca un vis pe lângă mine. Trenul sanitar cu paturi foarte confortabile şi cu o doamnă împuternicită, nemaipomenit de grațioasă, zbură şi ne aduse la Petersburg.

Când părăseşti oraşul pe două picioare, aşa cum se cuvine, dar te întorci cu un singur picior şi cu un ciot în loc de celălalt – asta înseamnă ceva, credeți-mă.

M-au pus în spital, asta a fost în iunie. Am rugat să fie căutată la biroul de adrese locuința Mariei Ivanovna G. şi paznicul-soldat, blajin de fire, mi-a adus adresa ei. Tot acolo stătea, pe Galernaia! îi scriu o scrisoare, a doua, a treia – şi nu primesc niciun răspuns.

Bunul meu cititor, v-am povestit deja totul. Desigur că nu m-ați crezut. Şi istoria e incredibilă: un oarecare cavaler şi o oarecare trădătoare perfidă. „Exact ca într-un vechi roman!” – Subtilul meu cititor, în zadar nu m-ai crezut. Există asemenea cavaleri şi în afară de mine…

În sfârşit mi-au potrivit un picior de lemn şi am putut afla care e cauză tăcerii ei. Am ajuns până la Galernaia cu trăsura, apoi m-am împleticit pe scara lungă. Cum zburam pe ea cu opt luni în urmă! Iată şi uşa. Sun cu strângere de inimă… Se aud paşi în spatele uşii; bătrâna cameristă Avdotia îmi deschide şi eu, fără să ascult exclamațiile ei de bucurie, alerg (dacă se poate alerga pe picioare de calibru diferit) spre camera de oaspeți, Maşa!

Ea nu era singură: stătea cu ruda sa îndepărtată, un om foarte bun, care, în acelaşi timp cu mine, termina cursul universitar şi spera să primească un loc mai bun. Ambii m-au salutat foarte tandru (probabil din cauza piciorului de lemn), dar păreau destul de jenați. Peste un sfert de oră am înțeles totul.

Nu doream să stau în calea fericirii lor. Cititorul inteligent zâmbeşte caustic: oare chiar doriți să cred în poveştile astea? Cine ar ceda degeaba fata iubită unui oarecare pierde-vară?

În primul rând, el nu e deloc un pierde-vară, iar în al doilea… Eu v-aş zice, poate, şi ce e în al doilea rând… dar nu mă veți înțelege… Nu veți înțelege pentru că nu credeți că în zilele noastre mai există bunătate şi adevăr. Ați fi preferat nefericirea a trei oameni nefericirii proprii. Nu mă crezi, cititorule inteligent. Şi nici nu trebuie, Dumnezeu cu tine!

Peste trei zile a fost nunta şi eu am fost cavaler de onoare. Mi-am îndeplinit cu mândrie obligațiile în timpul ceremoniei, în cadrul căreia cea mai scumpă ființă îşi lega viața cu altul. Maşa se uita uneori la mine cu sfială. Şi soțul ei mă trata timid, cu atenție. La nuntă a fost vesel. S-a băut şampanie. Rudele germane strigau „hoch!" (ura!) şi îmi ziceau „Der russische Held" – erou rus (germ.). Maşa şi soțul ei erau luterani.

„Aha, aha, vociferează cititorul inteligent, aici v-am prins, domnule erou! De ce ați avut nevoie de această mărturisire luterană? Păi pentru aceea că în decembrie ortodocşii nu se cunună! Atâta tot. Şi toate poveştile dumitale sunt invenție pură".

Poți să gândeşti ce doreşti, cititorule inteligent. Mi-e absolut totuna. Dar dacă dumneata te-ai fi plimbat cu mine în acele nopți de decembrie pe cheiul de lângă Palat, ai fi ascultat cu mine furtunile şi orologiul, bocănitul piciorului meu de lemn, dacă ai fi simțit ce se făcea în sufletul meu în acele nopți de iarnă, m-ai fi crezut… „Ding-dang!

Ding-dang!" Orologiul bate ora patru. E timpul să merg spre casă, să mă arunc în patul singur şi rece şi să adorm.

La revedere, cititorule!

1878

Anton Cehov
(1860 – 1904)
Nenorocirea

Strungarul Grigori Petrov, recunoscut de multă vreme ca mare meseriaş, dar, în acelaşi timp, şi ca cel mai neghiob mujic din toată plasa Glacinsk, îşi duce baba bolnavă la spitalul zemstvei. Avea de mers vreo treizeci de verste, iar drumul e foarte prost, nu s-ar isprăvi niciun surugiu adevărat, darămite un pierde-vară ca strungarul Grigori. Vântul rece şi tăios îl loveşte direct în faţă. În aer, oriunde te-ai uita, se rotesc nori întregi de fulgi, încât nici nu ştii dacă zăpada vine din cer sau de pe pământ. Dincolo de ceaţa zăpezii nu se vede nici câmpul, nici pădurea, nici stâlpii de telegraf, iar când asupra lui Grigori se abate câte-o rafală mai puternică de vânt, se întâmplă să nu se vadă nici hamul. Iapa bătrână, sleită de puteri, înaintează cu chiu şi vai. Şi-a cheltuit toată energia pe scoaterea picioarelor din zăpada adâncă şi pe smucitul din cap. Strungarul se grăbeşte. El saltă neliniştit pe capră şi şfichiuieşte fără răgaz spinarea calului.

— Tu, Matriona, nu plânge… bombăneşte el. Mai rabdă un pic. Ajungem noi, cu Dumnezeu, la spital şi de îndată o să-ţi fie mai bine… O să-ţi dea Pavel Ivanîci nişte picături ori va porunci să ţi se ia sânge ori poate dumnealui va binevoi să te frece cu nişte spirt ceva, că mai ştii, cum să zic…

ţi s-a lua durerea din coaste. Pavel Ivanîci se va osteni… Va striga el, va bate din picioare, dar se va osteni… Vrednic domn, binevoitor, să-i dea Dumnezeu sănătate… Imediat cum ajungem, mai întâi şi întâi de toate, va sări din bârlogul său şi va începe să mă certe. „Cum? Ce mai e şi asta? va striga. De ce n-ai venit la timp? Ce sunt eu, câine, să stau toată ziua după voi, necuraţilor? De ce n-ai venit dimineaţa?

Afară! Picior de-al tău să nu văd pe aici! Mâine să vii!”. Iar eu voi spune: „Domnule doctor! Pavel Ivanîci! Înălţimea Voastră!” Dar mergi odată, gloabă, ce ai, drăcie! Diii!

Strungarul biciuieşte bietul cal şi, fără să se uite la bătrână, continuă să bombănească sub nas:

— „Înălţimea Voastră! Pe crucea mea, ca în faţa lui Dumnezeu… zău aşa, am pornit cu noaptea în cap. Dar cum să ajungi la timp, când Dumnezeu… Măiculiţa Domnului… s-a supărat şi ne-a trimis o asemenea

viforniță? Vedeți şi domnia voastră… Un cal mai de Doamne ajută, nici acela n-ar merge, iar eu, vedeți şi domnia voastră, ce căluț am, de ruşinea lumii!”

Iar Pavel Ivanîci se va încrunta şi va striga: „Vă cunoaştem noi!

Întotdeauna veți găsi o scuză! mai ales tu, Grişka! Că nu te ştiu de azi! Pesemne, ai trecut de vreo cinci ori pe la cârciumă!” Iar eu lui: „Înălțimea Voastră! Oi fi eu chiar atât de ticălos ori de păgân? Baba mea îşi dă sufletul, moare, iar eu să umblu prin cârciumi! Să mă iertați! Lua-le-ar dracu’ de cârciumi!”

Atunci Pavel Ivanîci va porunci să te duc la spital. Iar eu mă voi arunca la picioarele lui… „Pavel Ivanîci! Înălțimea Voastră! Vă mulțumim cu smerenie! Iertați-ne pe noi, prostovanii, osândiții, nu ne-o luați în nume de rău, că suntem oameni de rând! Ar trebui să fim alungați în şuturi, iar dumneavoastră binevoiți să vă faceți griji, să vă murdăriți picioarele prin zăpadă!” Iar Pavel Ivanîci se va uita aşa, de parcă ar voi să-mi dea una şi va zice: „Decât să-mi cazi la picioare, mai bine n-ai băga atâta vodcă în tine, prostule, şi ai fi mai milostiv cu baba.

Nu ți-ar strica o mamă de bătaie!” – „Snopit în bătaie, Pavel Ivanîci, adevăr grăieşti, să mă bată Dumnezeu, să mă bată măr! Dar cum oare să nu ne închinăm, dacă ne sunteți ca un tată, binefăcătorul nostru? Înălțimea Voastră! Îmi dau cuvântul… ca în fața lui Dumnezeu… să mă scuipați în ochi dacă vă mint; cum numai Matriona mea se va însănătoşi, va ajunge cum a fost mai înainte, atunci fac tot ce veți găsi de cuviință să-mi porunciți, totul pentru Înălțimea Voastră! Un mic portțigaret, dacă doriți, din mesteacăn de Karelia… bile pentru crochet, vă pot ciopli şi popice, exact ca cele de peste graniță… voi face totul pentru dumneavoastră! Nu iau nicio copeică!

La Moscova v-ar fi luat patru ruble pentru un aşa portțigaret, iar eu nicio copeică”. Doctorul va începe să râdă şi va zice:

„Ei, bine, bine… Te cred! Păcat doar că eşti bețiv”… Eu, babo frățioare, ştiu cum să mă port cu boierii. Nu s-a născut încă acel boier cu care să nu mă pot eu înțelege. Numai de m-ar ajuta Dumnezeu să nu rătăcesc drumul. Ia te uită ce viforniță!

Numai omăt înaintea ochilor.

Şi strungarul bodogăneşte neîncetat. Dă din gură fără să gândească, pentru a-şi înăbuşi, măcar pentru puțin, o presimțire grea. Are multe cuvinte pe limbă, iar în cap, gânduri şi întrebări şi mai multe. Nenorocirea îl găsi

nepregătit, veni aşa, pe nepusă masă, şi acum nu-şi poate reveni, nu se poate trezi, nu poate înțelege despre ce e vorba. Trăise până acum tihnit, prosteşte, într-o beție aproape inconştientă, fără să ştie nici durere, nici bucurie şi, dintr-odată, simți în suflet o durere insuportabilă. Un pierde-vară lipsit de griji, o muscă bețivă se pomeni într-o zi în situația unui om ocupat, grijuliu, grăbit şi chiar a unuia care se luptă cu natura.

Strungarul ține minte că nenorocirea începu de seara trecută. Când aseară se întorsese acasă, cherchelit, ca de obicei, şi, conform vechiului nărav, începu să ocărască şi să arunce cu pumnii, bătrâna îl privi pe bărbatul ei pus pe harță aşa cum nu l-a mai privit niciodată. De obicei, expresia ochilor ei bătrâni era blajină, de mucenic, aşa cum e la câinii care întâi sunt bătuți îndelung, apoi hrăniți, acum însă ea se uita aspru şi fix, cum se uită sfinții din icoane sau muribunzii. Cu aceşti ochi stranii, deloc buni, începu nenorocirea. Buimac, strungarul rugă vecinul să-i împrumute căluțul şi acum îşi duce baba la spital, în speranța că Pavel Ivanîci, cu prafuri şi unsori, îi va întoarce bătrânei privirea veche.

— Tu, Matriona, vezi… bombăneşte el. Dacă Pavel Ivanîci te întreabă cumva, dacă te-am bătut ori nu, spune: nu, să trăiți! Iar eu n-am să te mai bat. Pe crucea mea. De parcă eu te-aş fi bătut din răutate? Te băteam aşa, degeaba.

Eu te jelesc. Pe altul nici capul nu l-ar fi durut, iar eu, uite, te duc… mă ostenesc. Dar ce mai spulberă, ce mai spulberă! Doamne, facă-se voia ta! De m-ar ajuta Dumnezeu să nu zăpăcesc drumul… Ce, te mai dor coastele? Matriona, dar de ce taci? Te întreb: te mai dor coastele?

I se pare ciudat că pe fața bătrânei nu se topeşte zăpada, ciudat că fața însăşi era întinsă într-un anume fel şi se făcu de un gri pal, ca o lumânare murdară, devenind aspră, serioasă.

— Proasto ce eşti! bolmojeşte strungarul. Eu te duc cum trebuie, ca în fața lui Dumnezeu… dar tu… uite… Proasto ce eşti! Vezi că mă răzgândesc şi nu te mai duc la Pavel Ivanîci!

Strungarul lasă hamurile şi căzu pe gânduri. Nu se poate hotărî să se întoarcă spre bătrână: îi e groază! Să-i pună o întrebare şi să nu primească răspuns, tot îi e groază. În sfârşit, pentru a pune capăt incertitudinii, el, fără să se uite spre bătrână, îi găsi pipăind mâna rece. Mâna ridicată cade ca un bici.

— S-a dus, care va să zică! Păcatele mele!

Şi strungarul plânge. Nu atât de milă, cât de ciudă. Şi se gândeşte: ce repede se întâmplă toate pe lumea asta! Nici n-a apucat să înceapă bine necazul, că, uite, gata, s-a şi sfârşit. Nici n-a izbutit să trăiască cu baba, să-i spună tot ce are pe suflet, s-o jelească, că a şi murit. Au trăit împreună patruzeci de ani, dar anii ăştia au trecut ca prin ceață. Printre beții, bătăi şi nevoi, nu se simțea viața. Şi ca înadins, baba muri, când simți şi el că îi este milă, că nu poate trăi fără ea, că e îngrozitor de vinovat în față ei.

— Numai cât a umblat ea cu cerşitul! îşi aduce el aminte.

Singur o trimiteam pe la oameni să ceară pâine, păcatele mele! De-ar mai fi trăit, proasta, încă vreo zece ani, că, pesemne, se gândeşte că eu într-adevăr oi fi un nerod. Maică preasfântă, dar ce să mai fac acum cu pâinea asta, ducă-se pe pustii? Acum nu mai trebuie vindecată, ci îngropată.

Hai înapoi!

Strungarul întoarce şi loveşte din răsputeri bietul cal.

Cu fiecare oră, drumul devine tot mai rău şi mai rău. Acum hamul nu se mai vede deloc. Din când în când, sania dă peste câte un brad tânăr, obiectul întunecat îi zgârie mâna strungarului, îi licăreşte în ochi, apoi priveliştea devine iar albă, amețitoare.

„De ar fi să încep viața de la capăt"… se gândeşte strungarul.

Îşi aminteşte cum Matriona, cu vreo patruzeci de ani în urmă, era tânără, frumoasă, veselă, din oameni cu stare. Au măritat-o cu el fiind ademeniți de măiestria lui. Avea toate datele pentru un trai îmbelşugat, dar nenorocirea era că s-a îmbătat după nuntă, s-a trântit pe cuptor şi s-ar părea că nu s-a mai trezit nici până azi. Ține minte nunta, dar ce a fost după nuntă să-l omori, că nu-şi mai aminteşte nimic, poate doar că a băut, a stat întins, s-a bătut. Aşa s-au pierdut cei patruzeci de ani.

Norii albi de zăpadă au început, puțin câte puțin, să se facă gri. Se lasă înserarea.

— Unde mă duc oare? îşi dă brusc seama strungarul. Trebuie s-o îngrop şi eu o duc la spital… Parcă mi-am pierdut mințile!

Strungarul întoarce iar şi loveşte calul. Iepuşoara îşi încordează toate puterile şi, fârnâind, o ia uşor la trap. Strungarul îi tot dă bice… În spate se aude ceva ciocănind, chiar dacă nu se uită îndărăt, el ştie că ăsta e capul răposatei care se loveşte de sanie. În jur se întunecă şi se întunecă, vântul devine mai rece şi mai tăios…

„Dacă ar fi să iau viața de la capăt… se gândi strungarul.

Să fac rost de o unealtă nouă, să iau comenzi… să-i dau bătrânei bani… da!”

Şi iată că scapă hăţurile. Le caută, vrea să le ridice şi nu poate nicicum, nu i se mişcă mâinile…

„Totuna… se gândi el, se va duce calul singur, că ştie drumul. Ar fi bine să dorm acum… Până la înmormântare şi slujba de pomenire, ar fi bine să mă mai întind”.

Strungarul închide ochii şi dormitează. Peste puţin timp, aude cum calul se opreşte. Deschide ochii şi vede în faţa lui ceva întunecat, ce seamănă cu o izbă sau cu un stog de fân…

Ar trebui să coboare din sanie şi să afle cum stă treaba, dar simte o lene atât de mare în tot trupul, că mai bine să îngheţe, decât să se mişte din loc… Şi adoarme împăcat.

Se trezi într-o cameră mare cu pereţii vopsiţi. Prin ferestre se revărsa o zi luminoasă, plină de soare. Strungarul vede în faţa lui oameni şi vrea să arate, mai întâi de toate, că este un om cumpătat, priceput.

— O slujbă de pomenire, fraţilor, pentru bătrână! spuse el. Ar trebui anunţat părintele…

— Ei, lasă, lasă! Stai întins! îl întrerupe vocea cuiva.

— Tătucule! Pavel Ivanîci! se miră strungarul, văzându-l pe doctor în faţa sa. Nălţimea voastră! Binefăcătorule!

Încercă să se ridice şi să îngenuncheze în faţa medicinei, dar simţi că nici mâinile, nici picioarele nu-l ascultă.

— Înălţimea Voastră! Unde îmi sunt picioarele? Unde îmi sunt mâinile?

— Ia-ţi adio de la mâini şi picioare… Le-ai degerat! Hai, hai… de ce plângi? Ai dus-o destul, slavă Domnului! Vreo şaizeci ai trăit, se pare, ţi-ajunge!

— Nenorocire!… Nălţimea voastră, păi e nenorocire! Vă rog să mă iertaţi! Dacă ar mai fi vreo cinci, şase anişori…

— De ce?

— Calul e de împrumut, ar trebui întors… Baba s-o îngrop… Şi ce repede se duc toate pe lume! Înălţimea Voastră!

Pavel Ivanîci! Un portţigaret din mesteacăn de Karelia, cel mai bun! Nişte biluţe pentru crochet să vă cioplesc…

Doctorul se lăsă păgubaş şi ieşi din salon. S-a prăpădit strungarul!

Tristețea
Cui îi voi împărtăşi a mea tristețe?

Amurgeşte. Fulgii mari şi umezi se rotesc leneş pe lângă felinarele aprinse de curând şi se aşază în strat subțire şi moale pe acoperişuri, pe spatele cailor, pe umeri şi căciuli.

Iona Potapov, birjarul, e alb ca o fantomă. Încovoiat, atât cât se poate încovoia un trup viu, stă pe capră fără să se mişte.

Şi dacă s-ar răsturna peste el un munte întreg de zăpadă, nici atunci, probabil, n-ar fi găsit cu trebuință să scuture de pe el zăpada… Mârțoaga lui e la fel de albă şi de țeapănă. Aşa nemişcată, osoasă, cu picioarele drepte ca nişte bețe, e leit un căluț de turtă dulce de o copeică. Probabil, stă şi ea pe gânduri. Cel smuls de la plug, de la obişnuitele tablouri gri şi aruncat aici, în această vâltoare plină de lumini oribile, gălăgioase şi de oameni agitați, nu poate să nu se gândească…

Iona şi mârțoaga lui nu se mişcă din loc de ceva vreme.

Au plecat de acasă încă înainte de prânz, dar safteaua nu mai vine. Iată că peste oraş se lasă şi ceața amurgului. Lumina palidă a felinarelor cedează locul culorilor mai aprinse şi talmeş-balmeşul străzii devine mai zgomotos.

— Birjar, la Vîborgskaia! aude Iona. Birjar!

Iona tresări şi, printre genele lipite de zăpadă, văzu un militar în manta cu glugă.

— La Vîborgskaia! repetă militarul. Dormi sau ce faci? La Vîborgskaia!

Drept răspuns, Iona smuci hățurile şi, de pe spatele calului, dar şi de pe umerii lui, se scuturară straturi de zăpadă…

Militarul se aşeză în sanie. Birjarul plescăi din buze, întinse gâtul ca o lebădă, se ridică mai degrabă din obişnuință, decât din necesitate, agită biciul în aer. Mârțoaga întinse şi ea gâtul, îşi încovoie picioarele schiloade şi o luă nehotărâtă din loc…

— Încotro, necuratule! Iona auzi îndată strigăte din puhoiul întunecos care se mişca înainte şi înapoi. Unde te bagă dracii? Ține-o pe dreapta!

— Nici măcar nu ştii să mergi! Ține dreapta! se supără militarul.

Îl sudui un vizitiu de pe-o trăsură, îl privi cu răutate şi îşi scutură zăpada de pe mânecă un trecător grăbit, care lovi, cu umărul, botul mârțoagei. Iona stă pe capră ca pe ace, îşi face loc cu coatele şi priveşte în jur de parcă n-ar şti unde se află.

— Ce nemernici! se zbârli militarul. Caută doar să te izbească, se bagă sub copite, nu alta. De parcă s-ar fi înțeles între ei.

Iona aruncă o privire peste umăr şi îşi muşcă buzele…

Pesemne că vrea să spună ceva, dar nu-i ieşi nimic din gât, doar o şuierătură.

— Ce? întrebă militarul.

Iona încercă un zâmbet chinuit, îşi încordă gâtul şi şuieră:

— Mie, boierule, cum să spun… mi-a murit băiatul săptămâna asta.

— Hm! Dar ce-a avut?

Iona se întoarse cu tot corpul spre călător:

— Cine ştie! De tifos, se pare… După trei zile zăcute în spital, a închis ochii… Dacă aşa a fost voia Domnului.

— La o parte, drace! se auzi din întuneric. Ai ieşit şi tu, câine bătrân? Cască ochii!

— Mână, mână… insistă călătorul. Aşa nu vom ajunge nici până mâine. Dă-i zor!

Birjarul îşi întinse iar gâtul, se săltă puțin şi, cu o grație chinuită, ridică biciul. Se răsuci apoi de câteva ori spre călător, dar acela închisese ochii şi, se pare, nu avea chef să-l mai asculte. Lăsându-l pe Vîborgskaia, se opri lângă cârciumă, se ghemui pe capră şi rămase iar nemişcat… Lapovița îl pictă iar în alb. Trecu o oră, trecură două.

Pe trotuar, bocănind tare cu galoşii şi aruncându-şi vorbe urâte, merg trei tineri: doi sunt înalți şi subțiri, al treilea e mic şi cocoşat.

— Birjar, la podul Polițienesc! strigă cu o voce tremurândă cocoşatul. Două grivne pentru noi trei!

Iona trase de hățuri şi plescăi din buze. Două grivne nu-i un preț potrivit, dar nu contează… Ce ți-e rubla, ce ți-e pitacul, de-ar avea călători… Tinerii, împingându-se şi înjurând, se apropiară de sanie şi se cățărară de-a valma pe scaun. Începu rezolvarea problemei: care dintre ei se va aşeza şi care va sta în picioare? După o lungă ceartă, după mofturi şi beşteleli, hotărăsc că, fiind cel mai mic, cocoşatul va rămâne în picioare.

— Haide, mână! spuse cocoşatul cu vocea tremurândă, găsindu-şi un loc în spatele lui Iona şi suflându-i în ceafă. Dă-i bice! Dar ce căciulă ai, frățioare! mai prăpădită nu găseşti în tot Petersburgul…

— Hî hî hî… Iona râse în hohote. Mai bună n-am…

— Hei, tu, mai bună-n-am, dă-i zor! Ai de gând să te târăşti aşa tot drumul? Da vreo două peste spinare?

— Îmi plesneşte capul… spuse unul dintre lungani. Aseară, la Dukmasovi, am băut, împreună cu Vaska, patru sticle de coniac.

— Nu înțeleg de ce trebuie să minți! se supără celălalt lungan. Minte ca dobitocul.

— Să mă bată Dumnezeu, dacă nu e adevărat…

— E tot atât de adevărat, cum e adevărat că păduchele tuşeşte.

— Hîî, surâse ironic Iona. Ce domni voioşi!

— Tii, tu, dracu' să te ia! se revoltă cocoşatul. O să mergi odată ca lumea, ciumă bătrână, ori nu? Parcă aşa se merge?

Ia mai plesneşte-o cu biciul! Drace! Hai! Dă-i mai tare!

Iona simte trupul străin care se tot agita în spatele său şi tremurul din vocea cocoşatului. Aude înjurăturile care-i sunt adresate, vede oamenii şi sentimentul de singurătate îi părăseşte, încet, încet, pieptul. Cocoşatul înjură încontinuu, până se îneacă într-o sudalmă elaborată, din şase părți, şi îl apucă tusea. Lunganii încep să vorbească despre o oarecare Nadejda Petrovna. Iona le aruncă o privire peste umăr. Aşteptând o pauză scurtă, le mai aruncă o privire şi bolmoji:

— Iar mie săptămâna asta… cum să zic… mi-a murit băiatul!

— Toți vom muri… oftează cocoşatul, ştergându-şi buzele jilave de tuse.

— Hai, dă-i bătaie, dă-i bătaie! Domnilor, hotărât lucru, nu mai pot merge în halul ăsta!

— Când vom ajunge oare?

— Dar tu mai înviorează-l nițel… dă-i vreo două după ceafă!

— Auzi, dihanie bătrână? Vezi că imediat primeşti vreo două după cap!… Pe alde voi dacă vă cocolim, nu mai ajungem nicăieri în veci!… Auzi, tu, balaur cu trei capete? Sau nu dai doi bani pe cuvintele noastre?

Şi Iona mai mult aude decât simte sunetele unui zdupac.

— Hâhî-hî… râde el. Ce domni voioşi… să le dea Domnul sănătate!

— Birjare, ai nevastă? îl întrebă un lungan.

— Eu? Hâhî-hî… voioşi domni! Acum am o singură nevastă – pământul umed… Hâhî-hî… Mormântul, adică!… Băiatul mi-a murit, iar eu trăiesc… Ciudată treabă, moartea a încurcat uşa… În loc să mă ia pe mine, s-a dus la el…

Şi Iona se răsuceşte să le povestească cum i-a murit feciorul, dar, chiar în acel moment, cocoşatul răsuflă uşurat şi anunță că, slavă Domnului, în sfârşit, au ajuns. Primind cele două grivne, Iona se uită lung în urma petrecăreților ce dispăreau în încăperea întunecoasă. E iarăşi singur şi iar se lasă, pentru el, tăcerea… Tristețea care îl uitase, pentru puțin, reapăru şi îi sfâşie pieptul cu şi mai multă forță. Ochii lui

Iona aleargă neliniştiți şi chinuiți peste mulțimile ce forfoteau de-o parte şi de alta a străzii: se va găsi oare, printre miile de oameni, măcar unul care să-l asculte? Dar mulțimile aleargă, fără să-l bage în seamă şi fără să-i bage în seamă tristețea… O tristețe imensă, nemărginită. Dacă pieptul lui Iona ar crăpa şi s-ar scurge din el toată tristețea, ar invada întreaga lume, dar, cu toate acestea, ea nu putea fi văzută.

Izbuti să se instaleze într-o găoace atât de minusculă, încât n-o poți vedea nici ziua cu lumânarea…

Iona zări un măturător cu un sac şi se hotărî să-l abordeze.

Dragule, cât o fi ora? întrebă el.

— Vreo zece… Dar ce te-ai oprit aici? Hai, treci!

Iona trase sania cu câțiva paşi mai încolo, se încovoie şi se lăsă cuprins de tristețe… Consideră că e deja inutil să se adreseze oamenilor. Şi nu trecură nici cinci minute, că el se îndreptă, flutură din cap, de parcă ar fi simțit o durere acută, şi trase de hățuri… Îi era peste putință să îndure. Să mergem acasă, se gândi el, să mergem!

Şi mârțoaga, de parcă i-ar fi înțeles gândurile, o luă la trap. După o jumătate de oră, Iona stătea deja lângă o sobă mare, murdară. Pe sobă, pe podea, pe scaune sforăia fel de fel de lume… Aerul era greu şi îmbâcsit. Iona se uită la cei care dorm, se scărpină şi regretă că s-a întors acasă atât de devreme…

„N-am fost nici după ovăz, se gândi, de aici şi tristețea.

Omul care îşi ştie treaba… care e sătul, care are şi calul hrănit, e totdeauna liniştit…”

În unul dintre unghere se ridică un tânăr birjar, râgâi somnoros şi se întinse spre găleata cu apă.

— Ți s-a făcut sete? întrebă Iona.

— Da, cred că mi s-a făcut sete!

— Aşa… Să-ți fie de bine… Iar mie, frățioare, mi-a murit băiatul… Ai auzit? Săptămâna asta, în spital… Întâmplarea!

Iona aşteptă să vadă ce efect au avut cuvintele lui, dar nu observă nimic. Tânărul se învelise până peste cap şi deja adormise. Bătrânul oftă şi se scărpină… Cum îi era tânărului sete, aşa îi era lui a vorbi. În curând se face săptămâna de când i-a murit fiul, iar el încă nu vorbise cu nimeni despre asta pe îndelete… Ar trebui să vorbesc cu tâlc, mai răspicat… Să povestesc cum mi-a murit băiatul, cum s-a chinuit, ce a spus înainte de moarte, cum şi-a dat duhul… Să povestesc cum a fost înmormântarea şi mersul la spital după hainele răposatului. În sat mi-a rămas fiica, Anisia… Şi despre ea trebuie să vorbesc…

Dar parcă despre puține lucruri aş putea vorbi acum? Cel care ascultă trebuie să ofteze, să se tânguiască… Iar cu muierile e şi mai bine. Alea, deşi proaste, bocesc după două cuvinte.

„Ar trebui să mergi să vezi calul, se gândi Iona. Că de dormit ai timp să dormi… Te saturi tu de somn, n-ai grijă…”

Se îmbrăcă şi se duse în grajd, unde stătea calul. Se gândi la ovăz, la fân, la vreme… La băiatul lui nu se poate gândi, când e singur… Să vorbească cu cineva despre el poate, dar să-i deseneze în gând chipul, îi e peste puteri.

— Mesteci? întrebă Iona calul, văzând ochii lui sclipitori.

Ei, hai, mestecă, mestecă… Dacă nu ne-am dus după ovăz, vom mânca fân… Da… Sunt prea bătrân să merg după ovăz…

Fiul să se fi dus, nu eu… El era birjar adevărat, nu eu… Dacă ar fi trăit…

Iona tăcu un timp şi continuă:

— Uite, aşa, frățioare iepuşoară… Nu mai e Kuzma Ionîci…

S-a prăpădit… S-a apucat şi-a murit degeaba… Ia gândeşte-te, să spunem, că ai un mânz şi îi eşti tu mânzului mamă bună… Şi, dintr-odată, mânzul ăsta se prăpădeşte… Nu ți-ar părea oare rău?

Căluțul mestecă, ascultă şi suflă în palmele stăpânului său…

Iona se entuziasmează şi îi povesteşte tot…

Era chiar ea!

— Povestiți-ne ceva, Piotr Ivanovici, au zis duduițele.

Colonelul își răsuci mustața căruntă, râgâi și începu:

„S-a întâmplat în 1843, când regimentul nostru își așezase tabăra lângă Częstochowa. Și ar trebui, duduițelor, să aveți în vedere că iarna era în acel an cumplită, așa că nu trecea nicio zi fără ca santinelelor să nu le degere nasurile sau viforul să nu acopere drumurile cu zăpadă. Cum se așezase, pe la sfârșitul lui octombrie, un ger de crăpau pietrele, așa și ținu până hăt în aprilie. Pe atunci, trebuie să vă atrag atenția, nu arătam atât de bătrân, un ciubuc afumat, ca acum, ci eram, închipuiți-vă, bine făcut, numai sânge și lapte, într-un cuvânt, o frumusețe de bărbat. Un filfizon împăunat, aruncam cu banii în stânga și în dreapta și îmi răsuceam mustața, cum nu și-o putea răsuci niciun sublocotenent din lume. Se întâmpla că era destul să fac cu ochiul, să zăngănesc dintr-un pinten și să-mi răsucesc mustața – și cea mai mândră dintre frumuseți se transforma în mielușel ascultător. Eram lacom după femei, ca un păianjen după muște și, duduițelor, dacă ar fi acum să vă enumăr toate polonezele și evreicuțele care mi-au atârnat, la timpul lor, la piept, atunci, îndrăznesc să vă asigur, matematica n-ar fi avut destule cifre… Mai adăugați la toate acestea că eram aghiotantul regimentului, dansam excelent mazurca și eram căsătorit cu o femeie extrem de drăgălașă, Dumnezeu să-i odihnească sufletul. Și ce drac împielițat și nesăbuit eram, nici nu vă puteți imagina! Dacă se întâmpla în gubernie vreun talmeș-balmeș amoros, dacă cineva îi tăia vreunui jidov perciunii sau îi dădea la moacă unui șleahtic, atunci știau că e treaba sublocotenentului Vivertov.

În calitate de aghiotant, mi-a fost dat să hoinăresc mult prin regiune. Ba mergeam să cumpăr ovăz sau fân, ba vindeam jidovilor și panilor cai brăcuiți, iar mai des decât toate, duduițele mele, sub pretextul slujbei, alergam la *rendez-vous* cu doamnele poloneze sau la moșierii înstăriți, să joc cărți… În noaptea de Ajun, țin minte ca azi, mergeam din Częstochowa în satul Sewelki, unde am fost trimis cu treburi de serviciu. Vremea era, după cum vă spuneam, insuportabilă… Gerul scârțâia și se înfuria, de măcăiau și caii, iar eu și vizitiul meu ne-am transformat într-o oră și ceva în doi țurțuri de gheață… Cu gerul, mai treacă-meargă, încă te poți împăca, dar, imaginați-vă că la jumătatea drumului porni o viforniță. Stratul de zăpadă începu a se roti, a se umfla, ca necuratul înainte de utrenie, vântul începu să geamă, de parcă i-ar fi luat cineva nevasta, drumul dispăru… În mai puțin de zece minute, și eu, și vizitiul, am fost acoperiți de jur-împrejur cu zăpadă.

— Înălțimea Voastră, am rătăcit drumul! zise vizitiul.

— Ah, drăcie! Dar unde te-ai uitat, neghiobule? Fie, mergi tot înainte, poate dăm de vreun adăpost.

Aşadar, am mers noi cât am mers, ne-am tot rotit şi, pe la miezul nopții, caii noştri s-au proptit în porțile unei moşii, țin minte ca acum, a contelui Boiadlowski, un polonez bogat. Polonezii şi jidovii sunt pentru mine ca hreanul după prânz, dar, la drept vorbind, şleahta e un popor primitor şi nu-s femei mai înfocate ca polonezele…

Ne-au lăsat să intrăm… Contele Boiadlowski locuia în acea perioadă la Paris şi ne-a primit administratorul moşiei, polonezul Kazimir Hapczinski. Îmi amintesc că nu trecu nicio oră şi eu stăteam deja în camera administratorului, discutam dulcegării cu nevasta lui, beam şi jucam cărți.

După ce am câştigat cinzeci de ruble şi am băut bine, am cerut să merg la culcare. Neavând loc în încăperea lor, mi-au dat o cameră chiar în palatul contelui

— Nu vă este frică de fantome? mă întrebă administratorul, conducându-mă într-o cameră mică, lângă salonul pustiu, uriaş, plină de frig şi de întuneric.

— Oare sunt fantome aici? am întrebat eu, ascultând cum un ecou surd îmi îngână vocea şi paşii.

— Nu ştiu, surâse polonezul, dar mi se pare locul perfect pentru fantome şi spirite rele.

Am băgat mult pe gât şi eram beat ca patruzeci de mii de cizmari, dar, sincer să fiu, de la asemenea cuvinte m-au trecut fiorii. La dracu', mai bine o sută de cerchezi, decât o singură fantomă. Dar n-aveam de face, m-am dezbrăcat şi m-am culcat… Lumânarea mea abia dacă lumina pereții, vă puteți închipui portretele strămoşilor, unul mai sinistru decât altul, arme vechi, coarne de vânătoare şi alte asemenea ciudățenii… O linişte de mormânt şi doar în camera alăturată foşneau şoarecii şi trosnea mobila uscată.

Iar afară era infernul… Vântul cânta ca la înmormântare, copacii se aplecau plângând şi urlând, o drăcovenie, probabil un oblon, scârțâia cu jale şi se lovea de rama ferestrei. Nu mai zic că mi se învârtea capul şi cu el întreaga lume… Când închideam ochii, mi se părea că patul o lua razna prin casa pustie şi se juca cu spiritele de-a capra. Pentru a-mi potoli frica, am stins, mai întâi, lumânarea, pentru că odăile pustii sunt mai sinistre luminate decât în întuneric…"

Cele trei domnişoare care-l ascultau pe colonel s-au dat mai aproape de povestitor şi şi-au aţintit ochii asupra lui.

„Aşadar, continuă colonelul, oricât nu m-aş fi străduit să adorm, îmi fugise tot somnul. Ba mi se părea că intră hoţii pe geam, ba auzeam şoapta cuiva, ba cineva îmi atingea umărul, în general, mi se năzăreau drăcovenii cunoscute oricui s-a aflat vreodată într-o încordare nervoasă. Dar, vă puteţi imagina, în acest haos drăcesc al sunetelor, disting clar un sunet asemănător unui lipăit de pantofi. Îmi ciulesc urechile şi ce credeţi? – aud cum cineva se apropie de uşa mea, tuşeşte şi o deschide.

— Cine e aici? întreb fără a mă ridica.

— Eu sunt… Nu-ţi fie frică! răspunse o voce de femeie.

M-am pornit spre uşă… Au trecut câteva secunde şi am simţit cum două mânuţe de femeie, moi ca puful de eider, s-au aşezat pe umerii mei.

— Te iubesc… Eşti pentru mine mai scump decât viaţa, rosti vocea melodioasă.

Răsuflarea fierbinte îmi atinse obrazul… Uitând de viscol, de spirite, de totul pe lume, i-am cuprins mijlocul…

şi ce mijloc! O asemenea talie natura poate meşteri numai după o comandă deosebită, odată la zece ani… Subţire, de parcă ar fi fost sculptată, fierbinte, efemeră, ca suflarea unui prunc! N-am rezistat şi am cuprins-o cu putere… Buzele noastre s-au contopit într-un sărut pătrunzător şi lung şi jur pe toate femeile lumii, voi ţine minte acel sărut până mă va înghiţi pământul”.

Colonelul tăcu, bău jumătate de pahar de apă şi continuă coborând vocea:

„Când, a doua zi, am aruncat o privire pe geam, am văzut că viscolul s-a înteţit. Nu puteam porni la drum.

Am fost nevoit să stau toată ziua la administrator, să joc cărţi şi să beau. Spre seară eram iar în casa pustie şi iar cuprindeam talia cunoscută… Da, duduiţelor, dacă nu era dragostea, aş fi îngheţat atunci de plictiseală. Mi-aş fi băut poate minţile”.

Colonelul oftă, se ridică şi începu să umble tăcut prin salon.

— Dar… ce a fost mai departe? întrebă una din duduiţe, încremenind în aşteptare.

— Nimic. În ziua următoare eram deja pe drum.

— Dar cine a fost femeia ceea? întrebară timid duduiţele.

— E clar cine!

— Ba nu e clar deloc…

— Era soția mea!

Toate cele trei duduițe au sărit ca arse.

— Adică… cum aşa? au întrebat ele.

— Of, Doamne, ce e aici de înțeles? spuse colonelul cu năduf şi strânse din umeri. Se pare că m-am exprimat destul de clar! Mergeam la Sewelki cu soția, care înnopta în casa pustie, în camera de alături… E cât se poate de clar!

— Mmm… au murmurat duduițele, total dezamăgite. Ați început bine, dar ați terminat Dumnezeu ştie cum… Soția…

Să avem iertare, dar asta nu este atât de interesant… şi nu e deloc inteligent.

— Ciudat! Înseamnă că v-ați fi dorit ca femeia aceea să nu fi fost soția mea legitimă, ci o femeie oarecare, o străină? Ah, duduițelor, duduițelor! Dacă acum gândiți astfel, ce veți spune când vă veți căsători?

Duduițele s-au ruşinat şi au tăcut. Bosumflate, încruntate şi total decepționate, începură a căsca zgomotos… În timpul cinei, nu mâncau nimic, făceau biluțe din pâine şi tăceau.

— Nu, asta-i chiar… lipsă de bună-cuviință! nu rezistă una din ele. Mai trebuia, oare, să povestiți, dacă are un asemenea sfârşit? N-are nimic bun povestea asta… E primitivă!

— Ați început atât de ispititor şi… ați întrerupt brusc… adăugă cealaltă. Bătaie de joc, nimic altceva.

— Ei bine, bine… am glumit, spuse colonelul. Nu vă mai supărați, duduițelor, am glumit. Nu era soția mea, era soția administratorului…

— Da?!

Duduițele au devenit pe dată vesele, ochişorii lor au început să lucească… S-au apropiat de colonel şi, turnându-i vin, l-au copleşit cu întrebări. Plictiseala dispăru, dispăru în scurt timp şi cina, pentru că duduițele începură să mănânce cu o poftă nebună.

Leonid Andreev
(1871 – 1919)

Ce vedea stăncuța

Din ciclul povestirilor de Crăciun

Peste câmpia nemărginită, acoperită cu zăpadă, fâlfâindu-şi cu greu aripile obosite, zbura o stăncuță.

Deasupra ei, se întindea cerul pal verzui, care se contopea cu pământul într-o pâclă fumurie. De cealaltă parte, de unde tocmai răsărise soarele, se stingeau treptat ultimele reflecții ale apusului şi stăncuța încă mai vedea globul mat, roşu sângeriu al soarelui, dar aproape de pământ se îndesa deja bezna unei nopți lungi de iarnă. Unde aruncai ochii, vedeai numai cenuşiul câmpiei încătuşate de un ger puternic, cumplit. Tăcerea înțepenită a aerului tăios se întrerupea rareori, aripile obosite tăiau valurile reci şi duceau stăncuța spre o pădure văzută doar de ea, acolo unde hotărâse să înnopteze.

Se aprinseseră deja stelele şi bezna nopții învăluise pământul înghețat într-un giulgiu rece, când stăncuța ajunse, în sfârşit, în pădurea deasă, ce abia se desluşea pe câmpia de zăpadă.

Sus se auzea cum trosneau de ger copacii, crengile despicându-se sub greutatea zăpezii nisipoase, fărâmicioase. Au început să scârțâie crenguțe uscate sub picioarele atente ale unei jivine ce ieşea la vânat. Din zarea întunecoasă ajunseră până la stăncuță nişte urlete de lup, triste, prelungi, sălbatice.

Printr-o mişcare bruscă, stăncuța schimbă direcția zborului şi, adunându-şi ultimele puteri, se îndreptă acolo unde simți ea că se află un drum bătut.

Îi plăcea compania oamenilor, pustietatea pădurii fiindu-i neplăcută.

Iată şi drumul. Poate fi recunoscut după grămăjoarele întunecate, mirositoare, de bălegar de cal, pe care stăncuța, dacă n-ar fi fost moartă de somn, n-ar fi ezitat să le folosească. În apropiere se desluşeau stâlpii unui pod suspendat deasupra unei văgăuni adânci, care acum nu se vedea. Stăncuță cunoştea această văgăună, unde trăise o cruntă dezamăgire.

Cu mai puțin de un an în urmă, cam în aceeaşi perioadă, reuşise să ciupească ochii, surprinzător de delicioşi, ai unui tânăr cu mustăți negre. În ciuda frigului, el zăcea liniştit, dezbrăcat până la piele, pe omătul tare,

îngheţat. Din capul spart încă mai mustea sângele dens, roşu. Doar degetul mic de la o mână, care se mişca un pic, îi arătă stăncuţei că se cam grăbise să se apuce de lucru şi că scormonea cu ciocul nişte ochi care încă mai vedeau, dar asemenea fleacuri nu puteau intimida pasărea obişnuită cu compania umană. A doua zi, ea, invitând câteva stăncuţe cunoscute, s-a întors pentru a mânca mai serios şi ce mare fu supărarea ei şi a suratelor sale, când, în locul unui cadavru îngheţat, ele găsiră doar o pată întunecată de sânge şi o mulţime de urme de lup. Aceşti domni nu se sfiiseră să sfâşie proprietatea stăncuţei, iar un nenorocit întârziat a încercat chiar, după cum se vedea, să muşte din zăpada îmbibată cu sânge. Doar printr-o manifestare tumultuoasă şi zgomotoasă a putut stăncuţa să-şi exprime obida şi să-i dea o oarecare satisfacţie stomacului gol.

Alegând un copac potrivit, stăncuţa se aşeză confortabil pe o creangă subţire ce se curbă sub greutatea ei, scuturând nişte zăpadă măruntă şi uscată. Croncăni pentru a-şi curăţa gâtul răcit, se strânse ghem, în aşa fel încât prietenul ei, gerul, să nu poată decât să dea a lehamite din mâini, nevăzând nicio posibilitate de a găsi măcar un loc vulnerabil, ea închise dulce întâi un ochi negru, apoi celălalt şi adormi imediat.

Stăncuţa nu-şi putea da seama, dacă trecu puţin timp sau mult, neavând vreun ceas la dispoziţie, cert este că, atunci când s-a trezit, nu se săturase de somn şi de aceea era nemulţumită. Fu trezită de senzaţia unei prezenţe umane. Lângă pod se întrezăreau două figuri înfofolite. Curioasă, ca toate femeile, stăncuţa zbură pe un copac din apropiere şi auzi discuţia.

— Ei, pe cine să împingă necuratul în noaptea asta? spuse printre dinţi unul, cel mai înalt, scoţând un nor de abur prin mustăţile şi barba acoperite cu brumă. Ia te uită ce mai ger!

— Să mai aşteptăm vreo jumătate de oră, răspunse celălalt, bătând din palme.

Gârbovindu-se, ambele figuri înfofolite dispărură sub pod. Stăncuţei îi era la fel de uşor să adoarmă, precum şi să se trezească. Dezamăgită, ea adormi, dar fu trezită de un zgomot. Dinspre răscruce se auzea scârţâitul unor tălpi de sanie pe zăpada dură a drumului bătătorit. Apăru o sanie mică. Un căluţ burtos şi scund dădea vioi din picioarele îngheţate. Pe capră stătea plictisit un om, în sanie se zărea ceva, ce părea a fi tot om…

— Stai!

Cele două figuri care se ascundeau sub pod, săriră în mijlocul drumului. Intrigată, stăncuţa cârâi în sinea sa şi se făcu numai urechi.

Căluțul se opri. Vizitiul îi spuse ceva omului ce stătea în sanie şi acela se ridică un pic. Gulerul blănii îi ascundea capul. Unul dintre primii cunoscuți ai stăncuței luă calul de dârlogi, iar celălalt, mai înalt, care strigase: „Stai!”, se apropie de sanie. În mâna lăsată ținea ceva greu.

— Multă sănătate, Alteță! spuse el grosolan. Ia poftiți de coborâți din săniuță – am ajuns!

— Criminalule, banditule, se auzi surd de după gulerul blănii. Ce ai de gând?

— Ai să vezi.

— Auzi, om bun, nu-l atinge, spuse cel de pe capră. Zău, nu are rost.

— Mai bine taci, cât eşti viu! ridică vocea cel înalt, ochii săi negri scăpărând cu asprime. Jos din sanie!

— Ascultă, om bun…

Cel înalt se îndârji cu ceva ce ținea în mână, care luci la lumina slabă a stelelor. Acela se răsturnă val vârtej de pe capră şi, văzând că toporul ridicat nu cobora, şopti ca pentru sine:

„Ia te uită ce supărat e, măiculiță!”

Cel care şedea în sanie coborî şi el şi, aplecându-se, desfăcu ceva pe scaun. Apoi, luând obiectul desfăcut în mână şi ducându-l în fața sa, porni agale spre cel înalt, care aştepta cu nerăbdare sfârşitul pregătirilor.

Niciodată stăncuța nu avusese prilejul să se mire atâta!

Cel înalt începu să dea înapoi din fața pletosului care îi venea în întâmpinare, de parcă ar fi văzut o stafie. Dădu îndărăt până la tovarăşul său care, văzând ce ducea în fața sa omul cu plete lungi şi ce strălucea de la lumina misterioasă, lăsă calul şi dădu şi el îndărăt. Aşa se mişcau: pletosul şi, înaintea lui, cei doi tâlhari. Iată că unul dintre ei ridică nehotărât mâna, îşi scoase şapca, celălalt şi-o aruncă pe a sa de pe cap, cu o mişcare rapidă. Pletosul se opri, se opriră şi ei.

Cel care stătuse pe capră ridică toporul şi zise:

— Ți-am zis, nu-l atinge. Nu vezi că duc un popă? Cioară ce eşti!

Stăncuța croncăni supărată, dar cei care stăteau față în față n-o auzeau nici pe ea, nici pe cel care vorbea.

— Acum s-a născut Hristos şi voi ce faceți, ucigaşilor, tâlharilor! spuse o voce calmă, bătrână.

Tăcere.

— Eu, slujitor nevrednic al lui Dumnezeu, duc daruri sfinte unui muribund. Şi voi veți muri şi atunci în fața cui veți sta la dreapta judecată?

Tăcere, trosni doar o crenguță sub stăncuța care se mişca.

— Hristos ne-a poruncit să ne iubim, iar voi ce faceți? Vărsați sânge creştinesc, vă prăpădiți sufletele. Cei ucişi vor intra în împărăția cerurilor, dar voi?

Genunchii celui înalt tremurară şi el căzu lat. Îl urmă îndată şi tovarăşul. Aşa stăteau ei întinşi pe zăpadă, fără să simtă cum le îngheață degetele, iar deasupra lor răsuna glasul domol, bătrânesc:

— Nu vă închinați mie, ci Lui, milostivului, celui care m-a trimis la întâlnirea cu voi. El, iubitorul de oameni, i-a iertat pe ucigaş şi pe tâlhar.

— Iartă-ne, părinte, şopti cel înalt.

— Iartă-ne, părinte, nu vom mai face, pe crucea noastră, i se alătură şi cel de-al doilea, ridicând capul.

Preotul se întoarse tăcut şi o luă spre sanie.

Stăncuța nu voia să admită că era interesată personal de sfârşitul întâmplării. Croncănind cu dezaprobare, ea se gândea că stă la straja intereselor speciei. Păi cât de bine ar trăi stăncuțele, dacă oamenii s-ar menaja unul pe altul? Zburlindu-şi ironic penele, stăncuța se prefăcu că nu se uită la drum, dar imediat renunță şi aruncă ochii spre infractorii dreptului animalier.

— Ți-am zis, om bun, nu-l atinge. Eh! Ia dă încoace brâul!

Cel înalt îşi dezlegă cuminte brâul şi i-l dădu vizitiului, care îi răsuci lent şi îndemânatic mâinile la spate.

— Ei tu! Ce te-ai pleoştit aşa? Dă şi tu brâul, se adresă celuilalt.

— Eu nu, protestă slab acela, uitându-se pieziş la preot, dar îşi desfăcu brâul şi îl dădu.

— Lasă-i să plece, Stepan, spuse preotul.

— Cum se poate, părinte Ivan. Mă vă certa preoteasa.

— Lasă-i. Nu vor răspunde în fața oamenilor, ci în fața lui Dumnezeu.

Stepan îl dezlegă fără prea mult chef pe lungan, îl pocni de câteva ori pe celălalt şi se aşeză pe capră.

— Iar de la topor ia-ți adio, drăguțule, spuse el dând din bici.

În curând şi sania, şi călătorii dispărură în întunericul nopții, de unde se auzi:

— Ți-am zis să nu-l atingi. Eh…

Stăncuța, extrem de mirată şi revoltată, înclinând capul, se uita curioasă la cei rămaşi, cu speranța vagă că lucrurile încă se mai puteau îndrepta. Lunganul stătea tăcut lăsând ochii în jos. Tovarăşul său îl trase de mânecă:

— Haide!

Lunganul porni înainte tăcut, iar după el păşi grăbit tovarăşul său. În curând, aceştia dispărură în întuneric şi stăncuța, cea care iubea atât de mult compania umană, a rămas singură. De fapt, compania oamenilor nu-i plăcuse de data asta deloc.

8 decembrie 1898

Din viața căpitanului Kablukov

Prin ferestrele acoperite cu un strat subțire de promoroacă şi brăduți de diamant, pătrundeau razele matinale ale soarelui de iarnă şi umpleau cu o lumină rece, dar veselă, două camere mari, înalte şi goale, care alcătuiau, împreună cu bucătăria, locuința căpitanului Nikolai Ivanovici Kablukov şi a ordonanței sale, Kukuşkin. Se pare că, peste noapte, gerul s-a întețit, pentru că pe pervazuri, la colțurile ramelor, s-au format depuneri de gheață şi, când respirai, se ridica un abur în aerul rece, purificat peste noapte de mirosul de tutun.

— Kukuşkin, strigă cu voce de bariton răguşit Nikolai Ivanovici, sorbind din pahar ceaiul fierbinte şi tare. Paharul era pus într-un suport înnegrit de argint, cu ornamente, care alcătuia, împreună cu lingurița de argint, întregul sortiment al lucrurilor scumpe pe care le avea căpitanul.

— Kukuşkin!

Lovindu-se un pic de uşă, intră ordonanța, demisă de la slujba activă, după spusele feldwebelului, din cauza nepotrivirii. Capul micuț, cu urechi mari, clăpăuge, atârna posomorât pe trupul lung şi slab, care lua, de bunăvoie, orice poziție, numai cea cerută – nu.

— Eh, tu, frățioare, neîndemânatic mai eşti, îi reproşă căpitanul cu blândețe. Trebuie să vii imediat ce eşti chemat.

— Întocmai, bombăni posac Kukuşkin şi miji ochii.

— Prost mai eşti, frățioare, şi de ce întorci mutra? Ai băut cumva?

— Nu avem bani de băutură.

Nedorind să-şi strice dispoziția, Nikolai Ivanovici strânse tăcut din umeri şi porunci să i se dea vodcă, o gustare şi să se aprindă focul în sobă.

— Asta ce mai e? arătă căpitanul la ceaşca de ceai cu desen pestriț, care era, fără îndoială, proprietatea lui Kukuşkin şi pe care el o oferi împreună cu carafa de vodcă şi cu sardine.

Şi păhărelul? căpitanul arătă cu ochii spre pământ.

— Întocmai.

— Prost mai eşti. Ia altul de la stăpână.

În timp ce ordonanța, şezând pe vine, migălea lângă sobă şi, frigându-se, aprindea cu coajă de mesteacăn lemnele ude, acoperite la capete cu zăpadă, Nikolai Ivanovici îşi analiza, din toate punctele de vedere, planurile pentru seara de mâine. Sărbătoarea ce se apropia necesita

ceva special şi mâine, în Ajunul Crăciunului, căpitanul hotărî să organizeze un chefuleț care, judecând după cantitatea de băutură preconizată, nu era destinată sexului feminin. La drept vorbind, sexul feminin nu mai intra demult în socotelile căpitanului, pentru că damele regimentului (cu care i s-a întâmplat să joace stukolka[1]) nu erau considerate de el femei, iar cu altele nu i s-a întâmplat să se întâlnească.

Căpitanul întocmi o listă cu vinuri şi gustări şi, cu un oarecare sentiment de satisfacție, o transmise ordonanței, care, în loc de încuviințarea aşteptată, răspunse, ca un papagal, „întocmai" şi „ascult", dar cu cât mai mult „asculta", cu atât mai pierdută şi mai întunecată devenea expresia ochilor lui; căpitanul s-ar fi gândit că în ei se întrezăreşte ironia, dacă n-ar fi ştiut precis cât de prost e Kukuşkin şi cât de incapabil de ironie. Trebuiau făcute cumpărături de vreo zece ruble, dar căpitanul avea doar o hârtie de douăzeci şi cinci, pe care i-o transmise ordonanței. Fără a pierde încă speranța de a-l anima pe Kukuşkin şi de a trezi în el mai mult interes pentru viață, Nikolai Ivanovici îi oferi, sub pretextul gerului de afară, o ceaşcă de vodcă. După ce îşi făcu cruce, Kukuşkin bău vodca, dar nu râgâi, nu scuipă şi nici nu mulțumi, cum s-ar cuveni, conform obiceiurilor stabilite, ci îşi şterse buzele cu atâta încrâncenare, de parcă ar fi vrut să distrugă până şi urma cedării sale ruşinoase. Peste câteva minute, se auzi lovindu-se cu putere uşa de la bucătărie.

„Ce l-o fi apucat? se gândi căpitanul. Era om ca omul, dar s-a buimăcit de tot, nu alta. De vreo trei zile se poartă grosolan. Se plânge şi stăpâna. Ei, dar dă-l dracului. Să mă gândesc mai bine ce frumos şi vesel vom petrece mâine seară".

Nikoiai Ivanovici dădu pe gât încă două păhărele de vodcă, se plimbă prin cameră, aruncă o privire pe fereastra înghețată, de pe pervazurile căreia începuse deja să picure, apoi luă o lădiță şi se aşeză pe ea, lângă soba ce mormăia şi sfârâia. Din uşița deschisă veni spre el un val de căldură.

Sfârâitul se potoli, iar limbile galbene de foc, încovoindu-se leneş, lingeau buştenii carbonizați.

S-au scurs 20 de ani, de când Nikolai Ivanovici stătea, la fel, pe-o lădiță, lângă sobă. Abia ajunsese în acest orăşel urât, în această nenorocită divizie, unde ofițerii sunt atât de longevivi şi înaintarea în grad e atât de lentă. Pe atunci nu avea nici pleş, nici mutra asta roşie, lipsită de vlagă. Iar focul, care îi atinge fața cu o fierbințeală atât de plăcută, vorbea, pe-atunci,

într-o altă limbă. Înțelegea mult mai puțin acea limbă naivă şi plăcută. Ea îi vorbea despre academia, la care urma să învețe Nikolai Ivanovici; ea îi şoptea încet şi enigmatic despre o fată frumoasă şi cuminte, care îl va îndrăgi; limba aceea îi contura imaginile vii ale unui bal vesel şi zgomotos, în toiul căruia un ofițer zvelt, cu talia subțire, bate cu îndemânare ritmul unei mazurci şi întreține o discuție spirituală şi interesantă.

Dansurile… Ce chestii amuzante sunt dansurile!

Nikolai Ivanovici îşi studie burta rotunjită şi, imaginându-se dansând şi discutând cu vreo domnişoară, zâmbi.

— Dar oare acum nu mi-e bine? Dumnezeu mi-e martor că-i bine! contrazise pe cineva căpitanul şi, pentru a demonstra cât de bine îi este, dădu peste cap încă un păhărel de vodcă, dar nu se mai aşeză lângă sobă. Mersul prin cameră i se păru a fi mai rezonabil.

Gândurile care îi veniră erau obişnuite, liniştite, leneşe: despre aceea că jidovul Abramka i-a stricat locotenentului Ilin cizmele de lac; despre câți bani va primi, când va deveni comandant de companie şi despre trezorier, care e un om bun, chiar dacă e polonez.

În ultimii ani, Nikolai Ivanovici era nevoit să demonstreze că trăieşte bine, aşa cum şi trebuie să trăiască. Dar dovezile lui fură acceptate cu greu, până în momentul când căpitanul făcu rost de un aliat puternic, paharul.

Dacă bea de dimineață, două, trei păhărele de vodcă, totul devenea clar, simplu, accesibil. Camera murdară şi goală nu-l mai apăsa cu mizeria ei, nici nu se mai observa că devenise şi el murdar, leneş: nu schimba cu săptămânile lenjeria, îi era lene să-şi curețe unghiile, iar când totul devenea vizibil, aducea imediat un argument plauzibil: „Doar n-am de gând să curtez vreo duduie!”

Îi era mai uşor să lucreze de mântuială; nu mai părea atât de jignitor nici faptul că, la cei cincizeci de ani ai săi, e căpitan, în timp ce alți tovarăşi de generație au ajuns deja colonei, chiar şi generali. Nu-l mai rodeau regretele sterile că făcuse praf un sfert de veac cu mărşăluiri inutile, că, pe drum, îşi pierduse, treptat, în preocupări mărunte pentru ziua de mâine, sufletul.

O ceață uşoară şi plăcută se întinse în fața lui Nikolai Ivanovici, învăluind tot ce nu ținea de compania a patra a batalionului de rezervă din Horonsk, cu jidovul ei Abramka, cu micile partide de preferans, cu comenzile regimentului şi alte asemenea preocupări arzătoare.

Dar, o dată sau de două ori pe an, se întâmpla ca aliatul căpitanului să se transforme într-un duşman înrăit. Cu o chinuitoare claritate şi durere, în fața lui prindea contur conştientizarea zădărniciei sinistre a propriei vieți şi atunci Nikolai Ivanovici intra într-o criză de beție care dura două săptămâni, umblând prin casă doar în izmene, cu fizionomia umflată şi stacojie. Cu lacrimi bețive în ochi, el se plângea camarazilor cât e de nenorocit, iar când camarazii plecau abandonând acest om sălbătăcit, aproape înnebunit de otrava alcoolului, Nikolai Ivanovici punea ordonanța în pragul uşii şi, încercând cu disperare să-şi păstreze demnitatea, îi povestea cu voce solemnă că el, căpitanul, e un om bun, dar neînțeles. Când şi ordonanța îl părăsea pe „înălțimea sa” nebună, înălțimea sa plângea, culcându-şi capul pe masă, plângea singur, fără să ştie de ce, dar cu atât mai amar şi mai sincer. După ce ieşea din criză, căpitanului îi era ruşine să-şi amintească şi să vorbească despre asta, dar nu putea totuşi scăpa de şirul de amintiri vagi şi grele. O amintire dintre cele mai puțin dureroase era cea cu ordonanța, care-l compătimise şi îl ajutase.

Avea oare Kukuşkin picioare mai puternice decât alte ordonanțe sau era capabil să absoarbă, o perioadă mai lungă de timp, efuziunile lui Nikolai Ivanovici (ce zburau uneori spre el odată cu paharul sau alt obiect, căzut sub mână) sau poate că îşi manifesta prin altceva atitudinea grijulie, căpitanul nu-şi putea explica, dar îi era oricum recunoscător.

De dragul acestei recunoştințe, nu l-a alungat pe Kukuşkin nici până în ziua de azi, trecându-i cu vederea prostia oficial recunoscută, care nu era deloc benefică pentru gospodăria căpitanului: ceea ce Kukuşkin nu putea sparge, strica prin alte metode, mai mult sau mai puțin ingenioase. Ordinele căpitanului erau interpretate de el atât de confuz, încât până şi celelalte ordonanțe râdeau.

După ce mai bău un păhărel, Nikolai Ivanovici porni pe la cunoscuți, lăsând stăpânei care locuia de cealaltă parte a tinzii, cheia şi grijile casei. Căpitanul se întoarse noaptea târziu, dar Kukuşkin încă nu venise. Trecu noaptea, iar după ea şi ziua următoare, şi Kukuşkin tot nu apăruse.

Ascunzând lista căpitanului sub manşeta mânecii, Kukuşkin ieşi în stradă şi, pătruns de gerul năprasnic, grăbi involuntar pasul său de gâscă, din cauza căruia fusese eliminat din companie. La ger, simți mai acut căldura vodcăi pe care o băuse, dar asta nu-i ridică deloc dispoziția. Trimițând un număr considerabil de draci în direcția muierii care îl

împinsese şi care, la rândul ei, îl înştiința, cu un oarecare respect, că nu mai văzuse un drac atât de lung, Kukuşkin trecu demonstrativ prin fața unei iepe de birjă ce-şi luase avânt şi, ca răspuns la dojana vizitiului, îi strigă din urmă:

— Ce vă poartă dracii şi pe voi, birjarii!

Toate întâlnirile ulterioare trezeau în Kukuşkin reacții şi observații răutăcioase. Cu cât fizionomia pe care o întâlnea era mai agreabilă, mai mulțumită şi cu preocupări plăcute, sărbătoreşti, cu atât ura cu care o privea era mai mare. „Te-ai îmbuibat, câine gras”, îl salută el în gând pe negustorul care stătea tolănit într-o sanie mare şi primea de la un băiețaş pungi şi punguțe. „Tot îți e puțin: ia uite ce burduhan ți-a crescut”. Gândul că a fost trimis la celălalt capăt al oraşului, de parcă nu existau magazine bune şi mai aproape, îl aduse pe Kukuşkin într-o stare de ură totală față de oameni. „Nu mai pot de bine unii, cumpără scrumbie de la Motîkin, auzi tu?” îl îngână el pe căpitan şi scuipă cu dezgust.

— Ce-ar fi să intru în cârciumă? întrebă Kukuşkin pe cineva care nu-i dădea pace deloc şi, lovind disprețuitor cu piciorul uşa slinoasă a încăperii, dispăru după ea.

— Ei, uite că am şi intrat, am şi băut! spuse el ieşind din cârciumă şi eliberă un jet de aer puturos. Kukuşkin se uită mândru împrejur, de parcă ar chema la luptă întreaga lume şi, văzând un ofițer, luă imediat poziția de drepți şi îi dădu onorul.

De pe dealul abrupt, Kukuşkin trebuia să coboare pe pod. De partea cealaltă a râului, după şirul de hogeacuri ale oraşului, care scoteau coloane dese, albe şi drepte de fum, se zărea în depărtare un câmp alb, ce lucea la soare. În ciuda depărtării, drumul se vedea bine, iar pe el – un lung şi nemişcat şir de care. La dreapta, asemeni unui fum azuriu, se ridica pădurea. La vederea câmpului curat, înzăpezit, un protest amar şi aprig invadă, cu o nouă forță, capul neliniştit al lui Kukuşkin. „Iar tu stai aici ca prostul!”, se gândi el cu răutate sau poate cu disperare.

Cu vreo trei săptămâni în urmă, Kukuşkin întâlni în târg un consătean, care, povestindu-i toate noutățile cătunului

Sobakino, îl scufundă în lumea fermecătoare a preocupărilor țărăneşti, fermecătoare, pentru că Kukuşkin s-a născut şi a trăit la țară şi de acolo a fost luat în armată, după cum venise porunca.

Aceste preocupări fuseseră date un pic uitării, dar chiar şi o uşoară amintire făcea ca sângele acestui mujic să clocotească, chemându-l pe

Kukuşkin la munca cea grea, bărbătească, la plug şi la pământ. I-a mai povestit consăteanul că lui, lui Kukuşkin, i se născuse o fiică, dar că tânăra nevastă era bolnavă şi hrănea pruncul cu biberonul. Apoi află că tatăl lui Kukuşkin nu avea braţe de lucru, numai cu fratele Ivan nu putea face faţă treburilor gospodăriei şi e cu totul sleit de puteri; pâinea e pe sfârşite şi, spre Crăciun, vor fi nevoiţi să se împrumute de la Ilia Ivanovici, asta dacă Ilia Ivanovici îi va da. „Şi cu lacrimi în ochi îl roagă pe scumpul său fiu Petruşa să trimită bani, că moartea e pe drum”.

Kukuşkin a trimis prin consăteanul său o rublă, dar fu cuprins de deznădejde. Cotropit de emoţii, vedea în faţa ochilor tabloul clar al amarelor nevoi gospodăreşti şi, cu cât sărbătoarea era mai aproape, cu atât mai grăitor şi mai fad devenea acest tablou.

Mintea ordonanţei, nefiind deprinsă să gândească, se mişca greoi, concentrându-şi toate forţele pentru a înţelege un fapt, care se reducea la o simplă comparaţie: „Acasă, ai mei stau fără ajutor şi fără pâine, iar eu cumpăr de la Motîkin scrumbie olandeză”.

Acum, Kukuşkin contempla acest fapt în toată goliciunea lui şi, fiind incapabil să facă raţionamente, scuipa şi protesta în van cu toată fiinţa, spre propria mirare şi chiar cu o oarecare tristeţe, pentru că această stare i se părea neplăcută şi declanşată asupra lui cumva din exterior, dintr-o parte. La început, se gândise la o dezertare, dar dezertarea era atât de prostească, încât, două zile întregi, după ce renunţă la aceste gânduri, Kukuşkin manifestă o atitudine deosebit de ironică faţă de căpitan şi ceru, înainte de termen, de la colegul său, ordonanţa Tiutkin, cele douăzeci de kopeici pe care i le împrumutase, iar când acela, din raţiuni formale, nu i le dădu, îl făcu ţărănoi şi nemernic.

Kukuşkin se apropia deja de magazin, când ceva dinăuntrul lui, împreună cu amintirea despre bani, îl împboldi cu putere şi întrebarea se ivi singură, ca un cristei din iarbă:

— Dar dacă aş fura?

„Cu noi fie puterea divină! se sperie Kukuşkin şi îşi făcu cruce. În tot neamul nostru n-au fost tâlhari, iar eu să fur! Păi, pentru asta şi o execuţie ar fi puţin. Câte nu-i mai trec omului prin cap”, zâmbi fals Kukuşkin şi grăbi pasul. Dar hârtia de douăzeci şi cinci de ruble se mişca în buzunar, ceva dinăuntru îl împungea şi el găsi răspunsul:

— Voi spune că am pierdut-o!

„Cu noi fie puterea lui Dumnezeu!”, exclamă încă o dată Kukuşkin şi se aruncă speriat spre primele uşi care îi ieşiră în cale. Acelea erau uşile unei cârciumi.

Înfuriat şi neliniştit, Nikolai Ivanovici îi înştiinţă pe ofiţerii care se adunaseră să meargă la el că ordonanţa a dispărut cu tot cu bani, dar, întorcându-se acasă, găsi ordonanţa dispărută în bucătărie. Kukuşkin şedea pe laiţă, clătinându-se şi picurând, şi văcsuia cu stăruinţă cizma căpitanului:

— Pe unde te-ai pierdut, ticălosule? Eşti beat?

— N-nu, s’ trăiţ, ’nălţimea voas’.

— Mangă. Şi cum de-ai îndrăznit să te îmbeţi în halul ăsta, a?

— Pe banii mei am băut, nu pe-ai dumitale.

— Ce? Mai eşti şi mitocan? Dar cumpărăturile unde-s, banii unde sunt?

— I-am pierdut. Pe crucea mea…

Căpitanul bătu din palme a uimire şi îşi aruncă spre ordonanţă ochii înceţoşaţi. Dacă în acest moment căpitanul semăna cu Napoleon, atunci Kukuşkin era oceanul care îndura neînfricat privirea stăpânului lumii.

Ochii tulburi ai ordonanţei, cu blândeţea specifică omului învinuit pe nedrept, erau îndreptaţi spre Nikolai Ivanovici.

— Ai furat? Spune!

— Fie, judecaţi-mă. Oi fi furat. Omul poate fi jignit oricând.

Kukuşkin începu să plângă.

Căpitanul, simţind că îl înăbuşă furia, şuieră printre dinţi:

— Culcă-te, animalule. M-mâine înapoi în regiment.

— Faceţi cum credeţi de cuviinţă, numai că o să mă prăpădesc degeaba.

— G-g-gura! Gura, îţi zic!

Lovind din picior, căpitanul ieşi din bucătărie, iar Kukuşkin făcu o încercare să se reapuce de lustruit, dar, pentru că nu luase în seamă forţa inerţiei, urmă direcţia periei şi căzu pe laiţă.

Furia căpitanului atinse cota maximă şi, revărsându-se în exclamaţii fără noimă, se înecă repede în câteva păhărele de vodcă şi fu înlocuită de un sentiment de cruntă amărăciune.

„Nici sărbătoarea nu te lasă s-o întâlneşti cum se cuvine”, se lamentă căpitanul, trecând fugar cu privirea peste tabloul luminos al petrecerii eşuate şi acesta parcă îşi pierdu luciul.

„Iar eu voi demonstra că totul a fost bine!”, exclamă căpitanul şi începu să demonstreze. Dar ciudat lucru: cu cât mai înrăit demonstra căpitanul şi cu cât mai des îşi turna pe gât câte un argument din carafă, cu atât mai îndoielnic devenea adevărul.

„Accesul”, se gândi cu groază Nikolai Ivanovici, dar această groază se preschimbă imediat mă bucurie, bucuria omului care se aruncă în prăpastie, pentru a se izbăvi de amețeală. Ca şi cum ar fi sfărâmat lanțurile cu care erau încătuşate, chipuri sumbre, greoaie, chinuitoare şi triste începură să se perinde prin fața căpitanului. Chipul fetei dragi, care ar fi trebuit să constituie fericirea căpitanului i se ivi în față, neprihănit, încântător. „Hulubița!”, îşi țuguie indecis buzele groase Nikolai Ivanovici.

Iar după acest chip, au plutit şi au plutit altele. Căpitanul şedea pe malul unui râu, care topea în beznă speranțele şi visele de fericire omenească şi se tot întrista şi se înduioşa tot mai mult față de propria persoană. Vodca seca în carafă, transformându-se în sentimente, pe care arareori îi era dat să le trezească în sufletul omului: sentimentul de milă, dragoste şi căință. Nimeni n-are nevoie de el, de căpitan; niciun suflet nu se va bucura la vederea mutrei lui umflate, bețive şi murdare. Nu se va lipi de bărbia lui ghimpoasă niciun obraz gingaş, nu-i vor îmbrățişa niciodată grumazul gros, apoplectic nişte mânuțe plăpânde.

Alții au măcar un câine, pe care îl iubesc şi care îi iubeşte pe ei. Printr-o stranie înlănțuire de gânduri, căpitanul îşi aminti de Kukuşkin, dar din ce motiv l-ar iubi Kukuşkin?

Kukuşkin… dar, de fapt, ce o mai fi şi cu acest Kukuşkin?

Ridicându-se greoi de pe scaun, căpitanul luă lampa şi porni spre bucătărie. Ordonanța dormea, cu capul aruncat pe spate. În mâna stângă mai ținea cizma, iar dreapta, grea, îi atârna în jos. Fața lui era palidă şi bolnăvicioasă.

Căpitanul vedea, pentru prima oară, cum doarme Kukuşkin şi acesta era, parcă, un alt om. Pentru întâia oară, observă riduri pe chipul tânăr, fără mustăți, şi acest chip, cu o sprânceană un pic ridicată, i se părea căpitanului necunoscut, dar mult mai apropiat decât acela pe care îl vedea în fiecare zi, pentru că era un chip foarte uman. Impresia se dovedi atât de nouă şi de stranie, încât Nikolai Ivanovici ieşi în vârful degetelor din bucătărie şi, cu o mină nedumerită, privi în jur: nici camera nu mai era aceeaşi.

Trecu o jumătate de oră. Un strigăt tunător străbătu camerele:

— Kukuşkin!

În vocea răguşită se auzeau nişte note noi, necunoscute.

Kukuşkin se agită şi, după un nou strigăt, porni spre cameră, tropăind atent cu călcâiele. Plecând capul, el se opri în prag şi încremeni. Putea fi oare căpitanul supărat pe acest biet om!

— Kukuşkin!

Degetele ordonanței s-au mişcat puțin şi au înțepenit iar.

— Ai furat banii?

— Am furat… nu… nu…

Glasul lui Kukuşkin tremura şi degetele începură să se mişte mai repede. Căpitanul tăcea.

— Înseamnă că te vom judeca?

— Înălțimea Voastră… Nu mă nenorociți.

Căpitanul sări repede şi, apropiindu-se de Kukuşkin, îl luă de umeri.

— Prostule, prostule ce eşti. Dar parcă cu de-adevăratelea? Vai de tine! Căpitanul îl zdruncină pe Kukuşkin şi, întorcându-se, se apropie de geam, de parcă, în această întunecoasă noapte de Crăciun, se putea vedea măcar ceva afară.

Dar căpitanul văzu şi, apropiind mâna de față, alungă ceva, ce îl încurca să vadă mai clar.

— Înălțimea Voastră…

În vocea ordonanței se simțea ceea ce cu atâta dibăcie alunga căpitanul. Spatele gras al căpitanului era nemişcat.

— Ei, ce e? se auzi surd dinspre geam.

— Înălțimea Voastră… Pedepsiți-mă.

— Lasă, lasă, nu mai vorbi prostii.

Nicolai Ivanovici se întoarse şi Kukuşkin, aruncându-se în genunchi, se întinse să-i cuprindă picioarele. Dezorientat, cu o expresie de suferință şi duioşie pe fața roşie, umflată, căpitanul îl ridică, îl sărută stângaci pe părul care stătea măciucă şi, smulgându-şi mâna de la buzele lui, îl împinse glumeț şi confuz:

— Carăte, cară-te!… Ce sunt eu aici, popă? Ia mai toarnă nişte vodcă în carafă! Iute! Să fii cu un picior aici şi cu unul acolo.

— O, fir-ar!

Carafa burduhănoasă, cea care îl slujise cu credință pe căpitan zece ani, apucată de mâna neîndemânatică a ordonanței, zbură în aer, îşi arătă

fundul gol, se roti ceva vreme pe lângă mână şi hotărându-se, într-un sfârşit, căzu şi se făcu ţăndări.

— Nu-i nimic frate. Adă litra!

E lungă şi întunecoasă noaptea de Crăciun. Lumea creştină a adormit demult. Doar la geamurile casei căpitanului încă mai pâlpâie o lumină, aruncând raze gălbui pe zăpadă…

— Aşadar, zici că ai trimis banii acasă?

— Întocmai, nălțimea voastră! Eu, nălțimea voastră, voi lu…

— Ei, hai, hai! mai scuteşte-mă cu prostiile!

Căpitanul pufăi din țigară şi, aşezându-se mai adânc în fotoliul jerpelit, închise fericit ochii. Kukuşkin şedea pe marginea scaunului şi, cu gura întredeschisă, prindea fiecare mişcare a căpitanului.

— Şi, deci, te gândeşti că sunt bucuroşi?

— Îndurați-vă, nălțimea voastră, eu…

— Da, da.

…E lungă şi întunecată noaptea de iarnă, dar şi ea dă îndărăt în fața puterii atotcuprinzătoare a luminii… Se luminează la răsărit…

În căsuța căpitanului lumea se pregăteşte de somn. Kukuşkin îi scoate căpitanului cizmele şi, din exces de zel, îl trage şi pe el de pe pat. Căpitanul se propteşte şi învinge sârguința ordonanței. Strângând cu tandrețe la piept cizmele, care arătau ciudat la lumină cu tălpile lor găurite, Kukuşkin ieşi în vârful degetelor.

— Ia stai… Deci, zici că ai o fiică?

— Întocmai, nălțimea voastră, Avdotia.

— Ei, du-te, du-te.

Uimitor, dar gândurile amare care prevesteau accesul de beție cruntă, de această dată, au mințit; nici în ziua următoare, nici în alte zile, accesul de beție nu mai apăru.

7 decembrie 1898

Îngeraşul

Din când în când, Saşka îşi dorea să nu mai facă ceea ce se numeşte viaţă: să se spele dimineaţa cu apa rece, în care plutesc bucăţele subţiri de gheaţă, să se ducă la gimnaziu, să asculte acolo cum îl ceartă lumea şi să simtă dureri în şale, în tot corpul, când mama îl obligă să stea o seară întreagă în genunchi. Dar, cum avea doar treisprezece ani şi nu ştia toate metodele prin care oamenii încetează să mai trăiască atunci când îşi doresc asta, continua să meargă la gimnaziu, să stea în genunchii lui mici şi i se părea că viaţa nu se va mai sfârşi niciodată. Va trece un an, şi încă un an, şi încă unul, iar el va merge la gimnaziu şi va sta acasă în genunchi. Şi cum Saşka avea un suflet îndrăzneţ şi nesupus, nu putea să se împace cu răul şi se răzbuna pe viaţă. În acest scop, el îşi chelfănea tovarăşii, era grosolan cu şefii, rupea manualele şi minţea cât e ziulica de mare, ba pe profesori, ba pe maică-sa, doar pe tata nu. Când în toiul unei bătăi i se spărgea nasul, el zgândărea şi mai rău rana şi urla fără lacrimi, dar atât de tare, încât cei din jur erau cuprinşi de o senzaţie extrem de neplăcută, se încruntau şi îşi astupau urechile. Când îi aducea pe toţi la disperare, tăcea imediat, le arăta limba şi îşi desena în maculator propria caricatură, care îl înfăţişa urlând la supraveghetorul cu urechile acoperite şi la cel care câştigase lupta, dar tremura de frică. Tot caietul era plin de caricaturi, dar una se repeta mai des: o femeie bondoacă bătea cu melesteul un băiat subţirel ca chibritul. Dedesubt, cu litere negre, mari şi strâmbe, era înşirată inscripţia: „Cere-ţi iertare, mucosule!”, şi răspunsul: „Nu-mi voi cere, chiar de-ar fi să crăp!”. Înainte de Crăciun, Saşka fu alungat de la gimnaziu şi, când mama începu să-l bată, o muşcă de deget. Asta îl făcu liber şi el renunţă la spălatul de dimineaţă, alerga toată ziua cu băieţii, îi bătea şi se temea doar de foame, pentru că mama încetă cu totul să-l mai hrănească şi doar tata ascundea pentru el pâine şi cartofi. În condiţiile astea, Saşka găsea existenţa suportabilă.

Vineri, în ajun de Crăciun, Saşka s-a jucat cu băieţii până aceia s-au împrăştiat pe la casele lor şi până portiţa a scârţâit ruginit, îngheţat, după ultimul dintre ei. Se întunecă deja şi dinspre câmp, unde dădea unul dintre capetele stradelei lăturalnice, veneau nori cenuşii de omăt; în construcţia joasă, negricioasă, ce stătea de-a curmezişul străzii, la ieşire, se aprinse o luminiţa roşiatică care nu pâlpâia. Gerul se înteţi şi, când Saşka trecu prin

cercul luminos, care se formase de la lumina felinarului aprins, el văzu fâlfâind în aer fulgi mici, uscați. Fu nevoit să se îndrepte spre casă.

— Pe unde te-apucă miezul nopții, țâncule? strigă la el mama, se îndârji cu pumnul, dar nu-l lovi. Mânecile îi erau suflecate, dezgolindu-i mâinile albe, grase, iar pe fața ei plată, fără sprâncene, apărură broboane de sudoare. Când Saşka trecu pe lângă ea, simți mirosul cunoscut de vodcă. Mama se scărpină în cap cu degetul arătător, gras, cu unghia neagră, scurtă şi, aşa cum n-avea timp de gâlceavă, doar scuipă şi strigă:

— Statisticieni, într-un cuvânt!

Saşka se smiorcăi cu dispreț şi trecu după paravan, de unde se auzea respirația grea a tatii, Ivan Savvici. Îi era mereu frig şi se străduia să se încălzească şezând pe cuptorul încins, punându-şi sub el mâinile, cu palmele în jos.

— Saşka, te-au chemat Svecinikovii la brad. A trecut pe aici servitoarea, şopti el.

— Minți? întrebă neîncrezător Saşka.

— Pe crucea mea! Zgripțuroaica asta nu zice nimic, dar ți-a pregătit deja haina.

— Minți? se miră tot mai mult Saşka.

Bogătanii de Svecinikovi, care îl aranjaseră la gimnaziu, poruncīră, după ce fusese exmatriculat, să nu mai calce pe la ei. Tatăl îşi făcu iar cruce şi Saşka se puse pe gânduri.

— Ia dă-te mai încolo, ce te-ai întins aşa! îi spuse el tatălui, sărind şi cocoțându-se pe patul scurt, apoi adăugă: Iar la necurații ăia nu mă duc. Se vor umfla cu totul în pene dacă mai merg şi eu. „Ce băiețaş stricat” – îi imită Saşka, scoțând cuvintele pe nas.

— De parcă ei ar fi mai de treabă, irozi îmbuibați.

— Eh, Saşka, Saşka! se zgribuli tata de frig. Vai de capul tău, o s-o pățeşti.

— Dar de-al tău, îl contrazise grosolan Saşka. Ai tăcea mai bine: se teme de-o muiere. Eh, mămăligă!

Tata stătea tăcut şi ghemuit. O lumină slabă pătrundea de sus printr-o crăpătură lată – unde paravanul nu ajungea de-o palmă la tavan – şi se lăsa o pată albă pe fruntea lui înaltă, sub care se desluşeau orbitele adânci ale ochilor. Într-o vreme, Ivan Savvici băuse multă vodcă şi, pe atunci, soția sa îl ura şi se temea de el. Dar când începu să scuipe sânge şi nu mai putea

să bea, începu să bea ea, obişnuindu-se treptat cu vodca. Din momentul acela, ea începu să-şi verse tot amarul, tot ce îi fusese dat să îndure de la acest om înalt, cu pieptul îngust, care vorbea cuvinte de neînțeles, care era alungat de la slujbe pentru încăpățânare şi beție şi se înconjura cu oameni tot atât de orgolioşi şi obraznici, şi cu plete la fel de lungi. Spre deosebire de soțul său, ea devenea mai robustă pe măsură ce bea şi pumnii ei deveneau mai grei. Acum ea spunea tot ce dorea, invita în ospeție bărbați şi femei, pe cine avea chef, şi cânta cu ei în gura mare cântece vesele. Iar el stătea întins după paravan, tăcut, zgribulit din cauza frisoanelor permanente şi se gândea la toată nedreptatea şi grozăvia unei vieți de om. Şi tuturor celor cu care avea prilejul să vorbească, soția lui Ivan Savvici li se plângea că nu are pe lume duşmani mai mari decât soțul şi fiul ei: ambii molâi şi statisticieni.

Peste o oră, mama îi spunea lui Saşka:

— Iar eu îți zic că vei merge!

Şi la fiecare cuvânt, Feoktista Petrovna lovea cu pumnul în masa pe care paharele spălate săreau şi zăngăneau.

— Iar eu îți zic că nu voi merge, răspundea Saşka cu sânge rece şi colțurile buzelor îi tremurau din cauza dorinței de a-şi arăta colții. La gimnaziu, pentru acest obicei, fu poreclit pui de lup.

— Te bat măr, of, te bat măr! striga mama.

— Atunci bate-mă!

Feoktista Petrovna ştia că nu-şi mai poate bate fiul, căci acesta începuse să muşte, iar dacă e să-l alunge în stradă, va hoinări aiurea şi mai degrabă va îngheța decât să se ducă la Svecinikovi; de aceea, ea apelă la autoritatea soțului.

— Şi ăsta e tată? Nu poate apăra o mamă de batjocură.

— Du-te, Şaşka, zău, de ce te încăpățânezi? răspunse acela de pe cuptor. Poate îți vor găsi iar un loc pe undeva. Sunt oameni buni.

Saşka chicoti răutăcios. Demult, înainte de naşterea lui, tata lucrase învățător la Svecinikovi şi încă din timpurile acelea se gândea că sunt cei mai buni oameni. Tata era statistician la zemstvă[2] şi nu bea deloc. Şi-a stricat relația cu ei după ce se căsători cu fata gazdei la care stătea şi pe care o lăsase gravidă, începu să bea şi a decăzut într-un asemenea hal, încât era ridicat beat de pe drumuri şi dus la poliție. Dar Svecinikovii continuau să-i

ajute cu bani şi Feoktista Petrovna, chiar dacă îi ura, cum ura cărțile şi tot ce era legat de trecutul soțului său, ținea la aceste cunoştințe şi se lăuda cu ele.

— Poate îmi aduci şi mie ceva de la brad, continuă tata.

Umbla cu şiretlicul – Saşka înțelegea şi îl disprețuia pentru minciună şi slăbiciune, dar, cu toate acestea, chiar simți nevoia să îi aducă ceva acestui om bolnav şi demn de milă.

El stătea deja de multă vreme fără un tutun bun.

— Fie, bombăni el. Dă-mi haina aia.

Copiii nu erau lăsați încă în salon, unde se afla bradul, stăteau în camera copiilor şi pălăvrăgeau. Cu aroganță şi dispreț, Saşka trăgea cu urechea la discursurile lor naive şi pipăia în buzunarul pantalonilor țigările deja strivite, pe care reuşise să le şterpelească din cabinetul stăpânului. Aici se apropie de el cel mai mic dintre Svecinikovi, Kolea, se opri nemişcat şi mirat, cu vârfurile picioarelor împreunate, punând degetul în colțul buzelor cărnoase. Cu vreo şase luni în urmă, la insistența rudelor, el scăpă de prostul obicei de a pune degetul în gură, dar să renunțe definitiv la acest gest încă nu putea. Avea un păr alb, scurtat pe frunte, care cădea în bucle pe umeri, ochi albaştri mirați, şi, aşa cum arăta, făcea parte din categoria băiețeilor pe care Saşka îi persecuta în mod deosebit.

— Tu eşti un băiețel nelecunoscătol? îl întrebă el pe Şaşka.

Mi-a zis Miss. Ial eu sunt bun.

— Zău dacă eşti tu mai bun! răspunse acela, cercetându-i pantalonaşii scurți de catifea şi gulerul mare răsfrânt.

— Vlei alma? Ia-o! – băiețelul îi întinse arma cu dopul legat de ea.

Puiul de lup ridică arcurile şi, ochind nasul băiețelului care nu bănuia nimic, trase. Dopul se lovi de nas şi sări, bălăbăninu-se de ață. Ochii albaştri ai lui Kolea s-au deschis şi mai tare şi s-au umplut de lacrimi. Mutând degetul de la buze la năsucul înroşit, Kolea începu să clipească des din genele lungi şi şopti:

— Lău… Băiețel lău.

În camera copiilor intră o femeie tânără, frumoasă, cu părul drept, care îi acoperea o parte din urechi. Era sora stăpânei, cea cu care tatăl lui Saşka făcuse cândva lecții.

— Uite, ăsta, spuse ea, arătându-i-l pe Saşka domnului chel care o însoțea. Fă o plecăciune, totuşi, Saşa, nu e bine să fii nepoliticos.

Dar Saşka nu se salută nici cu ea, nici cu domnul chel.

Frumoasa doamnă nu bănuia câte ştia el. Ştia că tatăl lui cel jalnic a iubit-o, dar ea s-a căsătorit cu altul, chiar dacă după ce se căsătorise tata, totuşi Saşka nu-i putea ierta această trădare.

— Surcica nu sare departe de trunchi, oftă Sofia Dmitrievna. Oare n-aţi putea, Platon Mihailovici, să-l ajutaţi? Soţul meu zice că o şcoală de meserii i s-ar potrivi mai bine decât gimnaziul. Saşa, vrei la o şcoală de meserii?

— Nu, răspunse scurt Saşka, după ce auzi cuvântul „soţ”.

— Atunci ce vrei să ajungi, frăţioare, cioban? întrebă domnul.

— Ei, cioban, se supără Saşka.

— Atunci ce?

Saşka nu ştia ce şi-ar dori să ajungă.

— Mi-e totuna, răspunse el, după ce se mai gândi, măcar şi cioban.

Domnul chel îl cercetă nedumerit pe băieţaşul acesta ciudat. Când îşi ridică privirea de la cizmele cârpite la ochii şi la faţa lui Saşka, acesta scoase repede limba şi tot atât de repede o ascunse, astfel încât Sofia Dmitrievna nu reuşi să observe nimic, iar domnul în vârstă se enervă vizibil, starea lui rămânând neînţeleasă pentru ea.

— Vreau şi la o scoală de meserii, spuse Saşka cu modestie. Frumoasa doamnă se bucură şi se gândi, oftând, la puterea pe care o are asupra omului o dragoste veche.

— Dar nu prea cred că se va găsi un loc vacant, spuse sec domnul în vârstă, evitând să se mai uite la Saşka şi netezindu-şi firicele de păr zburlite la ceafă. De altfel, vom mai vedea. Copiii erau neliniştiţi şi făceau mare tămbălău, aşteptând cu nerăbdare bradul. Experimentul cu arma, făcut de băieţelul ce insufla respect prin înălţimea şi reputaţia lui de destrăbălat, îşi găsi imitatori şi câteva năsucuri rotunde erau deja înroşite. Fetiţele râdeau exagerat, strângând ambele mâini la piept, când cavalerii lor, cu dispreţ faţă de frică şi durere, dar încruntându-se de aşteptare, primeau lovituri cu capacul.

Dar iată că uşile s-au deschis şi o voce spuse:

— Copii, veniţi! mai încet! mai încet!

Holbând anticipat ochişorii, cu respiraţia întretăiată, copiii intrau ceremonios, perechi, perechi în salonul luminat şi înconjurau în tăcere bradul. Acesta arunca o lumină puternică, fără umbre, pe feţele lor cu ochii şi buzele rotunjite de mirare. Câteva clipe domni o linişte a fascinaţiei

totale, care se preschimbă imediat într-un cor al exclamațiilor de încântare. Una dintre fetițe nu-şi putu stăpâni încântarea care o copleşi şi sări înverşunat pe loc, fără să scoată vreun cuvânt, iar cosița mică, împletită cu o fundiță albastră, o lovea peste umeri. Saşka era morocănos şi trist, în inima lui mică şi mâhnită se întâmpla ceva rău. Bradul îl orbea cu frumusețea lui şi cu sclipirea țipătoare, obraznică a nenumăratelor lumânări, dar îi era străin, duşmănos, cum străini şi duşmănoşi îi erau copiii curați, frumoşi, adunați buluc în jurul bradului. Cât de mult îşi dorea să-l împingă în aşa fel, încât să-l răstoarne peste aceste căpşoare luminoase. I se părea că nişte mâini de fier îi prinseră inima şi storceau din ea ultima picătură de sânge.

Pitindu-se după pian, Saşka se aşeză într-un colț, strivind inconştient ultimele țigări, şi se gândea că are tată, mamă, are o casă a lui, dar parcă n-ar avea nimic şi nici unde să se ducă. El încerca să-şi închipuie briceagul, pe care îl obținuse recent prin schimb şi la care ținea foarte tare, dar cuțitaşul se strică, având o lamă subțire, tocită şi doar jumătate din mânerul galben de os. Mâine îl va rupe şi atunci nu-i va mai rămâne nimic.

Dintr-odată ochişorii înguşti ai lui Saşka sclipiră de uimire şi fața lui căpătă pe dată o expresie de îndrăzneală şi încredere în forțele proprii. Pe cea mai slab luminată parte a bradului, cea mai apropiată de el, de fapt, partea din spate, văzu ceea ce îi lipsea în universul vieții lui, fără de care totul în jur era atât de pustiu, de parcă nici oamenii nu erau vii.

Acela era un îngeraş de ceară, care parcă plutea în aer, agățat de mântuială în desişul crengilor întunecate. Lumina ce cădea peste el făcea ca aripioarele transparente de libelulă să pâlpâie, iar îngeraşul părea viu, gata să-şi ia zborul. Mânuțele roz cu degete grațioase se întindeau în sus, iar în urma lor se întindea căpşorul cu păr ca al lui Kolea. Dar avea ceva ce îi lipsea lui Kolea, ce lipsea tuturor fețelor şi lucrurilor.

Fața îngeraşului nu strălucea de bucurie, nici nu era umbrită de tristețe, dar avea pecetea unui anume sentiment, care nu poate fi transmis prin cuvinte, care nu poate fi definit în gând, care poate fi accesibil înțelegerii doar printr-un sentiment similar. Saşka nu înțelegea ce forță misterioasă îl atrăgea spre îngeraş, dar simțea că dintotdeauna l-a cunoscut şi l-a iubit mai mult decât şi-a iubit briceagul, mai mult decât pe tata, decât pe toți ceilalți. Plin de nedumerire, de nelinişte, de neînțeleasă încântare, Saşka îşi împreună mâinile la piept şi şopti:

— Dragă… dragă îngeraş!

Şi cu cât privea mai atent, cu atât mai pline de importanţă, mai expresive, deveneau trăsăturile îngeraşului. Era infinit de îndepărtat şi fără de asemănare cu tot ceea ce îl înconjura aici. Alte jucării parcă se mândreau că stau agăţate, frumoase, elegante, pe acest brad sclipitor, iar el era trist, se temea de lumina puternică, sâcâitoare şi s-a ascuns dinadins în verdeaţa întunecată, ca să nu-l vadă nimeni. Ar fi fost o cruzime nebună să te atingi de aripioarele lui gingaşe.

— Dragă… dragă! şoptea Saşka.

Capul lui Saşka ardea. El şi-a dus mâinile la spate şi, gata fiind de o luptă pe viaţă şi pe moarte pentru îngeraş, se plimba, păşind tiptil, cu grijă; nu privea spre îngeraş, pentru a nu le atrage celorlalţi atenţia asupra lui, dar simţea că e încă aici, că încă nu a zburat. În uşă s-a arătat stăpâna – o doamnă înaltă, plină de importanţă, cu o aureolă luminoasă de păr cărunt, ridicat sus. Copiii au înconjurat-o, exprimându-şi încântarea, iar o fetiţă, cea care a sărit, se agăţase de mâna ei şi clipea greu din ochii somnoroşi. Saşka se apropie de ea, cu respiraţia întretăiată.

— Tanti, tanti, spuse el, străduindu-se să vorbească blând, dar îi ieşea mai grosolan decât de obicei. Ta… Tanti.

Ea nu-l auzea şi Saşka o trase nerăbdător de rochie.

— Ce vrei? De ce mă tragi de rochie? se miră doamna căruntă. Nu e politicos.

— Ta… Tanti. Dă-mi o jucărie de pe brad – îngeraşul.

— Nu se poate, răspunse indiferent stăpâna. Vom despodobi bradul de Anul Nou. Şi nu mai eşti mic, poţi să-mi spui pe nume, Maria Dmitrievna.

Saşka simţea cum cade într-o prăpastie şi se agăţă de ultima soluţie:

— Eu mă căiesc. Eu voi învăţa, şopti el sacadat.

Dar aceste cuvinte care aveau o influenţă benefică asupra profesorilor, n-au impresionat-o deloc pe doamna căruntă.

— Şi bine vei face, prietene, răspunse ea la fel de nepăsător. Saşka insistă cu agresivitate:

— Dă-mi îngeraşul.

— Ţi-am zis că nu se poate! spuse stăpâna. Cum de nu înţelegi?

Dar Saşka nu înţelegea şi, când doamna porni spre ieşire, Saşka o urmă, uitându-se fără rost la rochia ei neagră, foşnitoare. În creierul lui înfrigurat licări o amintire, despre un coleg de clasă, gimnazist, care rugă

profesorul să-i pună un trei[3], iar când fu refuzat, căzu în genunchi în fața acestuia, îşi uni palmele, ca pentru rugăciune, şi începu să plângă.

Atunci profesorul se supără, dar îi dădu totuşi un trei.

La timpul potrivit, Saşka imortaliză acel episod printr-o caricatură, dar acum nu îi mai rămăsese altă cale. Saşka trase de rochie şi, când stăpâna se întoarse, el căzu cu zgomot şi îşi împreună mâinile după modelul mai sus amintit. Doar să plângă nu putu.

— Cred că ți-ai ieşit din minți! exclamă doamna căruntă şi se uită în jur; din fericire, în cabinet nu mai era nimeni. Ce e cu tine?

Stând în genunchi, cu mâinile împreunate, Saşka se uită la ea cu ură şi ceru brutal:

— Dă-mi îngeraşul!

Ochii lui Saşka ațintiți asupra ei în aşteptarea primului cuvânt care avea să-i zboare de pe buze nu arătau deloc bine şi stăpână se grăbi să răspundă:

— Fie, ți-l voi da, ți-l voi da. Ah, cât eşti de prostuț! Sigur că-ți voi da ce-mi ceri, dar de ce nu vrei să aştepți până la Anul Nou? Hai, ridică-te în sfârşit! Şi niciodată, adăugă povățuitor doamna căruntă, nu te aşeza în genunchi: e atât de umilitor pentru om. În genunchi te poți aşeza doar în fața lui Dumnezeu.

„Bolmojeşte tu acolo”, se gândi Saşka, străduindu-se să o ia înainte, călcând-o pe poale. Când ea scoase jucăria, Saşka îşi pironi ochii, îşi încreți până la durere nasul şi desfăcu degetele. I se părea că doamna înaltă va frânge îngeraşul.

— Frumos lucru, spuse doamna, căreia începu să-i pară rău după jucăria grațioasă şi, pesemne, scumpă. Cine a agățat-o aici? Dar, zău, ascultă, ce-ți trebuie ție jucăria asta?

Doar eşti atât de mare, ce vei face cu ea?… Uite acolo sunt cărți, cu desene. Iar pe asta i-am promis-o lui Kolea, care m-a rugat mult, minți ea.

Suferința lui Saşka deveni insuportabilă. El îşi încleştă spasmodic dinții şi, se pare, chiar scrâşni. Doamna căruntă se temea cel mai mult de scene şi de aceea îi întinse lent lui

Saşka îngeraşul.

— Fie, ia-l, ia-l, spuse ea fără prea mare plăcere. Ce insistent eşti!

Ambele mână ale lui Saşka, cu care luă îngeraşul, păreau țepene şi încordate, ca două arcuri de oțel, dar atât de moi şi de grijulii, că îngeraşul

şi-ar fi putut închipui că zboară prin aer.

— A-ah! un oftat lung, care se stinse încet s-a rupt din pieptul lui Saşka şi în ochii lui au sclipit două lacrimi mici şi s-au oprit acolo, nefiind obişnuite cu lumina. Apropiind încetişor îngeraşul la piept, el nu-şi lua ochii scânteietori de la stăpână şi zâmbi cu un zâmbet liniştit şi blând, încremenit în sentimentul acesta de dragoste divină. Părea că atunci când aripioarele gingaşe ale îngerului se vor atinge de pieptul slab al lui Saşka, se va întâmpla ceva atât de fericit, de luminos, ceva ce nu se mai întâmplase vreodată pe acest pământ trist, suferind şi plin de păcate.

— A-ah! se auzi acelaşi oftat care se stinse încet, când aripioarele îngeraşului l-au atins pe Saşka. Şi de la lumina feţei lui parcă păli însuşi bradul împodobit caraghios, strălucind obraznic şi doamna importantă, cu părul cărunt, zâmbi bucuroasă, şi faţa uscată a domnului chel tresări, şi încremeniră într-o tăcere vie copiii, atinşi de suflul acestei fericiri omeneşti.

În această scurtă clipă, toţi au observat asemănarea misterioasă între gimnazistul stângaci, care ieşise deja din hainele sale şi acel îngeraş însufleţit de mâna unui artist necunoscut.

Dar în clipa următoare, tabloul se schimbă brusc. Ghemuindu-se ca o panteră ce se pregătea de atac, Saşka îi măsură pe toţi cu o privire sumbră, căutându-l pe cel care ar îndrăzni să-i ia îngeraşul.

— Eu plec acasă, spuse stins, făcându-şi drum prin mulţime. La tata.

Mama dormea, sleită de puteri după o zi întreagă de lucru şi după vodca băută. În camera mică, după paravan, ardea pe masă o lămpişoară de bucătărie şi lumina ei slabă, gălbuie pătrundea cu greu prin sticla afumată, aruncând nişte umbre ciudate pe faţa lui Saşka şi pe cea a tatii.

— E frumos, nu? întrebă în şoaptă Saşka.

Ţinea îngeraşul la depărtare şi nu-i permitea tatălui să-l atingă.

— Da, are ceva deosebit, şopti tata, analizând gânditor jucăria.

Faţa lui exprima aceeaşi atenţie concentrată şi aceeaşi bucurie, ca şi faţa lui Saşka.

— Uite, continuă tata, acuşica îşi va lua zborul.

— Am văzut asta deja, răspunse triumfător Saşka. Mă crezi orb? Ia uită-te la aripi. Sst, nu-l atinge!

Tata îşi trase îndărăt mâna şi examină detaliile îngeraşului cu ochii lui întunecaţi, în timp ce Saşka şoptea cicălitor.

— Ia te uită, frățioare, ce obicei prost ai să apuci totul cu mâinile. Păi aşa poți să-l rupi!

Pe perete se conturau umbrele diforme şi nemişcate a doua capete aplecate: unul era mare şi ciufulit, altul mic şi rotund. În capul cel mare se ducea o activitate stranie, chinuitoare, dar în acelaşi timp plină de bucurie. Ochii se uitau, fără să clipească, la îngeraş şi sub această privire fixă el devenea mai mare şi mai luminos, aripioarele lui începeau să freamăte, un fremătat care nu făcea zgomot şi totul în jur – peretele de lemn acoperit de cenuşă, masa murdară, Saşka, – toate acestea se contopeau într-o masă gri uniformă, fără umbre, fără lumină. Şi i se părea acestui om pierdut că auzea o voce dintr-o lume de basm, în care trăise cândva şi din care fusese alungat pentru totdeauna. Acolo nu se ştie de murdărie şi de ocara urâtă, de lupta tristă, oarbă şi crudă a egoismelor; acolo nu se ştie despre chinurile omului, ridicat cu râsete de pe stradă, bătut de mâinile grosolane ale paznicilor. Acolo e curat, vesel şi luminos, toată curățenia asta şi-a găsit adăpost în sufletul ei, a celei pe care o iubise mai mult decât iubise viața şi o pierduse, păstrând, în schimb, o viață de prisos. Mirosului de ceară, ce venea de la jucărie, i se adăuga o aromă abia perceptibilă şi omul pierdut îşi imagina cum s-au atins de îngeraş degetele ei dragi, pe care şi ar fi dorit să le sărute unul câte unul, atât de mult, până când moartea i-ar închide gura pentru totdeauna. De aceea şi era atât de frumoasă această jucărie, de aceea avea în ea ceva deosebit, ademenitor, ce nu se putea transmite prin cuvinte. Îngeraşul coborî din ceruri, unde era sufletul ei şi aduse o rază de lumină în camera umedă, îmbibată de fum şi în sufletul înnegurat al omului, căruia i se luase totul: şi dragostea, şi fericirea, şi viața.

Şi alături de ochii omului acesta sfârşit sclipeau ochii unuia care abia începea să trăiască şi mângâiau îngeraşul. Şi pentru aceştia din urmă dispărea prezentul şi trecutul: şi tatăl veşnic trist şi jalnic, şi mama, insuportabilă şi agresivă, şi bezna nesfârşită a insultelor, cruzimilor, înjosirilor şi a unei tristeți pline de ură. Visele lui Saşka erau neclare şi amorfe, dar cu atât mai mult îi tulburau ele sufletul plin de nelinişte.

Acest îngeraş a absorbit tot binele ce plana peste lume, toată durerea nesfârşită şi speranța unui suflet ce tânjea după Dumnezeu şi, de aceea, ardea cu lumina lui lină, dumnezeiască, de aceea fremătau tăcut aripioarele lui transparente de libelulă.

Tatăl şi fiul nu se vedeau unul pe celălalt; se întristau, plângeau şi se bucurau în mod diferit inimile lor bolnave, dar era ceva în sentimentul lor,

ce le unea inimile în una singură şi distrugea prăpastia fără sfârşit care îndepărta omul de om şi îl făcea atât de singur, nefericit şi slab. Tatăl puse, printr-o mişcare inconştientă, mâinile pe umerii fiului şi capul acestuia se lipi la fel de inconştient de pieptul ofticos.

— Ea ți l-a dat? şopti tatăl, fără să-şi ia ochii de la îngeraş.

Altă dată Saşka ar fi răspuns printr-o negație categorică, dar acum răspunsul veni de la sine din sufletul lui şi buzele pronunțară minciuna evidentă.

— Cine altcineva? Desigur că ea.

Tata tăcea; a tăcut şi Saşka. Ceva a scârțâit în camera vecină, a trosnit, liniştindu-se pentru o clipă şi ceasul batu energic, grăbit: ora unu, două, trei.

— Saşka, tu visezi vreodată? întrebă tata gânditor.

— Nu, recunoscu Saşka. Ba da, am avut odată un vis: cum am căzut de pe acoperiş. Urcasem după porumbei şi am căzut.

— Iar eu văd mereu. Visele sunt ciudate. Vezi tot ce a fost, ce iubeşti şi suferi, de parcă ar fi aievea…

El tăcu din nou şi Saşka simți cum începu să tremure mâna de pe umerii lui. Tot mai mult tremura şi se mişca şi tăcerea delicată a nopții fu întreruptă brusc de suspinul jalnic al unui plâns reținut. Saşka mişcă aspru din sprâncene şi atent, să nu deranjeze mâna grea, tremurândă, alungă o lacrimă. Era atât de straniu să vezi cum plânge un om mare şi bătrân.

— Eh, Saşa, Saşa! suspina tata. Pentru ce toate acestea?

— Ei, ce mai e? şopti cu asprime Saşka. Parcă ai fi mic, zău.

— Gata… gata… se scuză tata cu un zâmbet trist. Ce să mai de ce…

Feoktista Petrovna începu să se sucească în pat. Ea oftă şi începu să bombănească tare, ciudat de insistent: „Ține sumanul… ține, ține, ține”.

Trebuia să se culce, dar înainte de asta să-i găsească un loc peste noapte şi îngeraşului. La pământ era cu neputință să-l lase; el fu agățat de o ață, prinsă de răsuflătoarea sobei şi se vedea clar pe fundalul alb al teracotei. Aşa puteau să-l vadă ambii – şi Saşka, şi tata. Aruncând la repezeală, într-un colț, diverse cârpe pe care dormea, tata se dezbrăcă iute şi se culcă pe spate, ca să privească mai repede la îngeraş.

— De ce nu te dezbraci? întrebă tata, învelindu-se din cauza frigului cu plapuma ruptă şi aranjând paltonul aruncat pe picioare.

— Nu mai are rost. Degrabă mă trezesc.

Saşka vru să mai spună că lui nu-i este deloc somn, dar nu reuşi, pentru că adormi atât de repede, de parcă s-ar fi cufundat într-un râu adânc şi năvalnic. În curând adormi şi tata. Tihna blajină şi liniştea sufletească se lăsară peste faţa unui om sleit de puteri, care îşi trăise traiul şi peste feţişoara curajoasă a unui om care abia începea să trăiască.

Îngeraşul, agăţat lângă soba fierbinte începu să se topească. Lampa, care fusese pusă să ardă la insistenţele lui Saşka, umplea camera cu miros de gaz şi prin sticla afumată arunca o lumină tristă peste tabloul acestei lente distrugeri.

Îngeraşul parcă se mişca. Pe picioruşele lui roz se rostogoleau picături dense şi cădeau pe laiţă. Mirosului de petrol i se adăuga un miros greu de ceară topită. Iată că îngeraşul zvâcni de parcă se pregăti de zbor şi căzu cu zgomot abia auzit pe lespezile fierbinţi. Un gândac de bucătărie curios înconjură, frigându-se, boţul diform, se urcă pe aripa de libelulă, apoi, mişcându-şi mustăcioarele, alergă mai departe.

25 decembrie 1899

Râsul

I

La şase şi jumătate, eram sigur că va veni şi eram din cale afară de vesel. Paltonul îmi era încheiat doar la copca de sus şi se umfla în bătaia vântului rece, dar nu-l băgam în seamă; capul îmi era aruncat semeț pe spate şi chipiul studențesc stătea complet pe ceafă; ochii mei exprimau protecție şi îndrăzneală, în raport cu bărbații pe care îi întâlneam, iar în raport cu femeile – provocare şi tandrețe: în ciuda faptului că, deja de patru zile, o iubeam doar pe ea, eram atât de tânăr şi inima mea era atât de plină, încât nu puteam să rămân cu totul nepăsător față de alte femei. Şi paşii mei erau grăbiți, curajoşi, săltăreți.

La şapte fără un sfert, paltonul îmi era încheiat la două copci şi mă uitam doar la femei, dar fără nicio provocare sau tandrețe, ci, mai degrabă, cu dezgust. Aveam nevoie de o singură femeie, celelalte puteau să se ducă dracului: mă încurcau doar, iar prin aparenta lor asemănare cu ea, îmi provocau nesiguranță şi o acută instabilitate. La şapte fără cinci minute, mi se făcuse cald.

La şapte fix, eram convins că ea nu va mai veni.

La opt şi jumătate, întruchipam cea mai jalnică persoană din lume. Paltonul îmi era încheiat la toate copcile, gulerul ridicat, chipiul lăsat peste nasul învinețit; părul, la tâmple, mustățile şi genele erau albe de promoroacă şi îmi cam clănțăneau dinții. După mersul lipăit şi spinarea încovoiată, puteam fi luat drept un moşneguț destul de vioi, care se întoarce la azil de prin ospețe.

Şi toate acestea, din cauza ei! Eh, drăcie… nu, nu e bine:

poate că n-au lăsat-o să vină sau e bolnavă, sau a murit. A murit! iar eu o vorbesc de rău.

II

— Azi va fi şi Evghenia Nikolaevna acolo, mi-a zis un tovarăş, student, fără niciun gând ascuns: el n-avea cum să ştie că am aşteptat-o pe Evghenia Nikolaevna, în ger, de la şapte la opt şi jumătate.

— Ia te uită! am răspuns eu îngândurat, iar în suflet îmi scăpă: „Drăcie…”

Acolo înseamnă la serată, la Polozovi. Polozovii sunt nişte oameni la care n-am fost niciodată. Dar astăzi voi fi acolo.

— Seniorilor! am strigat eu vesel. Astăzi e Crăciunul; astăzi se veselesc toți, vom petrece şi noi.

— Dar cum? răspunse unul cu tristețe.

— Dar unde? îl susținu altul.

— Ne vom masca şi vom merge pe la toate seratele, am hotărât eu.

Şi ei, aceşti oameni insensibili, se înveseliră, într-adevăr.

Zbierau, țopăiau, cântau. Îmi mulțumeau şi numărau banii pe care îi aveam. Peste jumătate de oră, ne-am pomenit adunând de prin oraş toți studenții singuratici şi plictisiți, iar când ne-am strâns vreo zece drăcuşori zburdalnici şi voioşi, am mers la frizerie, folosită şi pe post de cabina actorilor, umplând-o cu frig, tinerețe şi râsete.

Eu aveam nevoie de ceva sumbru, frumos, cu o umbră de tristețe şi distinsă eleganță şi am rugat:

— Dați-mi un costum de nobil spaniol.

Probabil că acesta fusese un nobil lungan, pentru că m-am pierdut cu totul în veşmintele lui şi m-am simțit cu desăvârşire singur, ca într-o încăpere imensă şi goală. Am ieşit din costumul acela şi am cerut altceva.

— Nu doriți un clovn? Pestriț, cu clopoței.

— Clovn! am strigat eu cu dispreț.

— Atunci un bandit. Cu pălărie, cu pumnal.

Pumnal! ce se mai potrivea intențiilor mele. Cu părere de rău, banditul, hainele căruia mi-au fost oferite, abia de ajunsese la majorat. Era, mai degrabă, un băiețaş răsfățat de vreo opt ani. Pălărioara lui nu-mi acoperea ceafa, iar din pantalonii de catifea trebuia să fiu scos ca dintr-o ambuscadă. Pajul nu mergea – era vărgat, ca un tigru. Călugărul era tot numai găuri.

— Haide odată! E târziu! mă zoreau tovarăşii mei deja îmbrăcați.

Rămăsese un singur costum, al unui chinez de viță nobilă.

— Dați-mi chinezul! am fluturat a lehamite din mână şi mi-au dat chinezul.

Dracul ştie ce era asta! Nici nu mai vorbesc de costum în sine. Nu mai spun nimic despre cizmele colorate, de idiot, care îmi erau mici, mi-au intrat doar pe jumătate şi, în cealaltă parte a lor, cea principală, atârnau ca nişte adausuri neînțelese la ambele părți ale picioarelor. Nu voi vorbi nici despre peticul roz, care îmi acoperea capul sub formă de perucă şi se lega cu ațe de urechi. Drept urmare, urechile mi se ridicară ca la liliac.

Dar masca!

Aceasta întruchipa, dacă se poate să mă exprim aşa, o fizionomie abstractă. Avea şi nas, şi ochi, şi gură, toate făcute cum trebuie, la locul lor, dar nu avea nimic omenesc în ea. Un om nu poate fi atât de liniştit nici măcar în sicriu.

Masca nu exprima nici tristețe, nici bucurie, nici mirare, nu exprima nimic concret. Te privea direct şi liniştit, până când un hohot nestăvilit punea stăpânire pe tine. Tovarăşii mei se tăvăleau de râs pe canapele, cădeau pe scaune sleiți de puteri şi dădeau din mâini.

— Aceasta va fi cea mai originală mască! spuneau ei.

Îmi venea să plâng, dar, când am aruncat o privire în oglindă, râsul puse stăpânire şi pe mine. Da, aceasta va fi cea mai originală mască.

— Nici într-un caz să nu ne scoatem măştile! stabiliră tovarăşii pe drum. Să ne dăm cuvântul!

— Îmi dau cuvântul! Îmi dau cuvântul!

III

Aceasta era, cu siguranță, cea mai originală mască. Umblau cu gloata în urma mea, eram rotit, împins, pişcat, iar când, chinuit, mă întorceam cu furie spre cei care mă urmăreau, un hohot nestăvilit punea stăpânire pe ei. Tot drumul, un nor zgomotos de râsete se mişca împreună cu mine, mă înconjura, mă copleşea, iar eu nu puteam evada din cercul acesta de veselie nebună. Au existat momente când mă cuprindea şi pe mine: strigam, cântam, dansam, întreaga lume se rotea, beată, în ochii mei. Şi cât de departe de mine era această lume!

În sfârşit, am fost lăsat în pace. Cu furie şi frică, cu răutate şi tandrețe, am privit-o şi am zis:

— Acesta sunt eu.

Genele dese au clipit încet, cu mirare, un mănunchi întreg de raze negre au scânteiat şi un râset sonor, vesel, aprins, ca un soare de primăvară, un râs mi-a răspuns.

— Da, acesta sunt eu. Sunt eu! repetam zâmbind. De ce n-ați venit azi?

Dar ea râdea, râdea vesel.

— Am suferit atât de mult. Atât de tare a început să mă doară inima, imploram un răspuns.

Dar ea râdea. Luciul negru al ochilor ei se stinsese şi tot mai sclipitor i se aprindea zâmbetul. Era un soare, dar un soare arzător, nemilos, crud.

— Ce e cu dumneavoastră?

— Acesta eşti dumneata? spuse ea reținut. Cât eşti de… amuzant!

Umerii mi s-au lăsat, şi capul mi s-a lăsat, atât de multă deznădejde era în chipul meu. Şi cât timp ea, cu zâmbet stins, se uita la perechile tinere şi vesele care treceau cu repeziciune pe lângă noi, eu spuneam:

— E ruşine să râdeți. Oare nu simțiți, în spatele măştii mele amuzante, o față vie, care suferă, mi-am pus masca numai pentru a vă vedea. De ce n-ați venit?

Cu un zâmbet fără cusur pe buzele ei dragi, se întoarse spre mine fugar şi un râs crud puse stăpânire totală pe ea. Sufocându-se, aproape plângând, acoperindu-şi fața cu o batistă parfumată de dantelă, ea pronunță cu greu:

— Uită-te… la dumneata. Din spate, în oglindă… O, cât eşti de…

Încruntându-mi sprâncenele, strângând până la durere din dinți, cu fața rece, din care îmi fugise tot sângele, m-am uitat în oglindă, iar de acolo mă privea o fizionomie calmă de idiot, indiferentă şi fermă, inuman de inertă. Şi eu… eu am început să râd. Cu râsul încă pe buze, dar şi cu un tremur de furie crescândă, cu o deznădejde nebună, am început să vorbesc, aproape că am strigat:

— N-ar trebui să râdeți!

Şi când ea tăcu, eu continuam să-i vorbesc în şoaptă despre dragostea mea. Şi niciodată n-am vorbit atât de bine, pentru că niciodată n-am iubit atât de puternic. I-am vorbit despre chinul aşteptării, despre lacrimile otrăvite de o nebună gelozie şi de dor, despre sufletul meu, unde totul era dragoste. Şi vedeam cum, aplecându-se, genele ei lăsau o umbră deasă peste obrajii palizi.

Am văzut cum, prin albul lor mat, focul aprins arunca o lumină roşie, iar tot corpul ei mlădios se apleca spre mine lipsit de voință. Era mascată în zeița nopții şi era atât de misterioasă, precum ceața, în dantelă neagră, lucind cu briliantele stelelor, era frumoasă, precum un vis uitat din îndepărtata copilărie. Eu vorbeam şi lacrimile mi se adunau în ochi, şi inima mea era plină de bucurie. Am văzut, am văzut, în sfârşit, cum zâmbetul drag, chinuit, îi deschise buzele şi cum, tremurând, i se ridicară genele.

Încet, temător, cu o încredere fără margini, şi-a întors căpşorul spre mine şi… Un asemenea râs nu mai auzisem!

— Nu, nu, nu pot… aproape că suspină ea şi, lăsându-şi iar capul pe spate, începu să râdă sonor, în cascade.

O, dacă mi s-ar fi dat măcar pentru un minut o față de om! Îmi muşcam buzele, lacrimile îmi curgeau pe fața înfierbântată, iar această fizionomie idioată, cu toate la locul lor, nas, ochi şi buze, privea cu o indiferență sinistră, neclintită în absurditatea ei. Şi când, şontâc-şontâc, m-am îndepărtat pe picioarele mele colorate, râsul mă ajunse din urmă, de parcă, de la o mare înălțime, cădea un firicel argintiu de apă şi se spărgea, cu un clinchet vesel, de-o stâncă dură.

IV

Risipiți de-a lungul străzii adormite, trezind liniştea nopții cu vocile noastre puternice, excitate, mergeam spre casă şi un tovarăş îmi spuse:

— Ai avut un succes colosal. Eu n-am văzut niciodată să se râdă aşa… Stai, ce faci? De ce rupi masca? Fraților, şi-a ieşit din minți! Uitați-vă, îşi sfâşie costumul! Plânge!

Ianuarie, 1901.

Vladimir Korolenko
(1853 – 1921)
Gerul

Ne deplasam pe malul Lenei, spre sud, dar iarna ne ajungea din urmă dinspre nord. Însă, cu acelaşi succes, ar fi putut părea că ne vine în întâmpinare, coborând de sus, pe cursul apei. În septembrie, lângă Iakutsk, era totuşi destul de cald, pe râu nu se vedea nicio bucăţică de gheaţă. În unul din cătunele apropiate, ne-a sedus o minunată noapte cu lună şi, ca să nu mai înnoptăm în iurta plină de zăpuşeală a unui localnic, unsă recent pe din afară (pentru iarnă) cu bălegar cald încă, ne-am culcat pe mal, aranjându-ne culcuşul în bărci şi acoperindu-ne cu piei de ren. Noaptea mi s-a părut, însă, că cineva îmi arde obrazul drept cu o flacără. M-am trezit şi am văzut că lumina nopţii se făcu şi mai albă. În jur era brumă, care îmi acoperise perna şi atingerea ei mi se păruse atât de fierbinte.

Tovarăşul meu, care dormea cu mine în aceeaşi luntre, visa, probabil, acelaşi lucru. Luna îl lumina drept în faţă, iar eu îi vedeam grimasele urâte, ce îi apăreau fără încetare. Somnul lui era adânc şi, probabil, foarte chinuitor. În acest timp, în luntrea vecină, se trezi un alt camarad, ridicând blănurile şi pielicelele cu care era acoperit. Totul era alb şi pufos de la promoroacă şi el părea o nălucă albă, ce apăru, pe neprins de veste, din sclipirea rece a brumei şi din lumina lunii.

— Brrrrr… spuse el. Ger, fraţilor…

Barca se clătină şi, în urma acestei mişcări pe apă, se auzi un sunet, de parcă s-ar fi spart sticle. În locurile ferite de curgerea grăbită a apei se forma prima gheaţă la mal, încă subţire, care păstra urmele unor ace lungi cristaline, ce se rup şi sună, asemenea unui cristal fin… Râul se făcu parcă mai greu, simţind prima lovitură a gerului, iar stâncile, de-a lungul malurilor muntoase, dimpotrivă, deveniseră mai uşoare, mai diafane. Acoperite cu promoroacă, ele se pierdeau, aproape transparente, în zarea depărtată şi strălucitoare…

Acesta fu primul salut al gerului la începutul drumului nostru lung… Un salut voios, jucăuş, aproape glumeţ.

Cu cât ne mişcam mai departe, spre sud, tot mai anevoios, făcând popasuri, cu atât iarna se întărea. Golfuri întregi de pe râu stăteau deja acoperite cu o peliculă întunecată de gheaţă curată, virgină, iar o piatră,

aruncată de pe mal, se rostogolea mult, alunecând pe suprafaţa netedă şi generând un sunet straniu, modulat, care se tot înteţea, îngânat de ecoul defileurilor. În continuare, gheaţa care încătuşase strâns marginile râului şi gheaţa malurilor, întărită, se împotriveau cursului grăbit al apei. Gerul îşi continua cuceririle, gheaţa de la mal se tot lăţea şi fiecare pas din această luptă era marcat de un hotar din bucăţele de gheaţă ruptă, care indicau locul unde fusese până nu demult o curgere vie, ce se retrăsese, din nou, de-un stânjen, doi, spre mijloc…

Apoi, pe ici pe colo, pe maluri, căzuse deja zăpada, umbrind accentuat şuvoiul greu, întunecat al apei. Mai departe, râuleţele mici de munte se alăturau acestei lupte. Umflându-se treptat de la izvoare, rupeau adesea gheaţa şi o aruncau în Lena, aglomerând cursul liber şi îngreunând lupta râului cu gerul… Hotarele din bucăţele de gheaţă deveneau tot mai înalte, iar sloiurile de gheaţă aruncate de cursul apei pe marginile gheţii de la mal erau tot mai groase. Ele formaseră deja adevărate baraje şi, uneori, noi nu vedeam de pe mal cum, în mijlocul acestor baraje, se produceau mişcări neliniştite. Era râul supărat care arunca bucăţi de gheaţă în întăriturile înţepenite ce-l încătuşau, râul care crea breşe, mărunţea gheaţa făcând-o bucăţi, ace, zăpadă, dar după asta se retrăgea neputincios şi, peste un timp, se dovedea că hotarul alb din bucăţi de gheaţă a înaintat, fâşia de gheaţă a devenit mai lată, albia s-a îngustat…

Pe măsură ce timpul trecea, această luptă devenea mai îndârjită şi mai impunătoare. Râul nu mai arunca bucăţi subţiri de gheaţă, ci bolovani de sloiuri, care se îngrămădeau, unul peste altul, într-o monstruoasă dezordine. Tabloul devenea tot mai trist. Mai aproape de maluri, sloiurile încremeneau în aglomeraţii hidoase, iar la mijloc, acestea se roteau dezordonat, greoi şi acopereau albia care înţepenea, aşa cum mulţimea sălbăticită împânzeşte locul execuţiei… Natura toată părea copleşită de spaimă şi de o aşteptare tristă, aproape solemnă. Defileurile pustii ale malurilor muntoase îngânau supuse gâfâitul greu al bucăţilor rupte de gheaţă şi pocniturile lor uscate. Nu peste multă vreme, se făcu albă şi fâşia întunecată din mijloc: deasupra ei, rotindu-se încet, lovindu-se, fremătând, pluteau una după alta sloiuri albe, neîntrerupte de gheaţă, gata să încătuşeze definitiv curgerea resemnată şi sleită de puteri a apei.

II

Odată, stând pe un mic promontoriu, am observat, printre masele plutitoare de gheaţă, un obiect negru, care se evidenţia pe fundalul alb-

gălbui. În locurile pustii, totul îţi atrage atenţia şi, în caravana noastră, au început discuţii şi presupuneri.

— O cioară, spuse cineva.

— Un urs, îl contrazise un birjar.

Părerile s-au împărţit. Pentru unii, punctul negru putea fi o cioară, pentru alţii – cel puţin, un urs: monotonia îndepărtată a acestor mase mişcătoare, care pluteau alene printre munţii înalţi, denatura cu desăvârşire perspectiva.

— De unde să apară un urs în mijlocul râului? l-am întrebat pe birjarul, care făcuse presupunerea că ar fi urs.

— De pe celălalt mal. Cu trei ani în urmă, o ursoaică a trecut, iată de pe acea insulă, cu trei ursuleţi.

— Şi acum, o fiară vine de pe celălalt mal spre noi. Pesemne, va fi o iarnă cumplită…

— Gerul îi alungă, adăugă al treilea.

Întreaga caravană se opri lângă promontoriu, aşteptând apropierea obiectului care îi interesa pe toţi.

Între timp, masa albă venea încet spre noi şi se vedea cum punctul negru îşi schimbă locul, de parcă s-ar fi deplasat pe sloiuri, spre malul nostru.

— De fapt, e o căprioară, fraţilor, spuse, în sfârşit, unul dintre birjari.

— Două, adăugă altul, uitându-se mai bine.

Într-adevăr, acestea s-au dovedit a fi căprioare de munte şi chiar erau două. Li se vedeau clar figurile întunecate, graţioase, prinse într-un adevărat iad de gheaţă, una era mai mare, alta mai mică. Se prea poate că erau mamă şi fiică. În jurul lor, sloiurile se loveau, se rupeau, se roteau şi se sfărâmau; în timpul acestor ciocniri, în spaţiile rămase, apa fierbea şi împroşca spumă, iar animalele firave, cu urechile ciulite, stăteau pe un sloi destul de mare, adunându-şi picioruşele firave într-un singur loc…

— Ce-o să fie! spuse birjarul tânăr cu mare interes.

Un sloi imens, ce plutea în faţa celui pe care stăteau căprioarele, începu parcă să se mişte mai încet, iar apoi să se rotească, oprind înaintarea celor din spate. Din cauza asta, în jurul animalelor, se ridică un nou infern de sfărâmări şi izbituri. Sloiurile de gheaţă se aşezau vertical, se urcau unul peste altul şi se rupeau cu un trosnet puternic ca un pocnet de armă. Din

când în când, între ele, se deschideau şi se închideau găuri întunecate. Pentru o clipă, cele două pete neputincioase dispărură de tot în haos, dar apoi le-am zărit imediat pe alt sloi. Unindu-şi iar picioruşele subțiri şi tremurânde, căprioarele stăteau pe alt platou de gheață, gata pentru un nou salt. Aceasta s-a repetat de câteva ori şi fiecare salt, cu o consecvență calculată, le apropia de malul nostru şi le îndepărta de celălalt.

Planul acestor animale inteligente putea fi deja urmărit.

Nu departe de noi, malul intra cu un capăt ascuțit în apă şi aici sloiurile, alungate de cursul râului, se sfărâmau cu o forță ieşită din comun. În schimb, sloiurile mai îndepărtate, care reuşeau să evite presiunea loviturii, erau preluate imediat de şuvoi şi se îndepărtau rapid spre celălalt mal. Căprioara mai mare, care se pare că dirija fuga pe gheață, se îndrepta, cu fiecare salt, spre capătul ce vuia din cauza presiunii gheţurilor pornite… Ne vedea sau nu, cine ştie, dar cu siguranță nu prea lua în calcul prezența noastră. Noi stăteam la fel, nemişcaţi, pe malul ascuțit ce intra în apă, până şi câinele mare şi hrăpăreț al cătunului, cu urechile lui țuguiate, care se luase după noi, era vădit curios şi absolut dezinteresat de sfârşitul acestei evoluții tragice şi periculoase…

Chiar şi destul de aproape de mal, la vreo zece stânjeni de întreaga grămada de oameni, căprioarele erau absorbite doar de ciocnirea ghețarilor şi de salturile lor. Când ghețarul pe care stăteau a ajuns, rotindu-se încet, la locul fatal, ni s-a tăiat răsuflarea… O clipă… Un pocnet uscat, un haos din bucăți de gheață care, dintr-odată, s-au ridicat şi au început să înainteze cu greu spre capetele înghețate ale malului – şi cele două corpuri negre au sărit uşor, precum o piatră aruncată pe mal, deasupra acestui haos.

Căprioarele erau deja pe mal. Grămada de oameni stătea însă exact în calea lor, iar de cealaltă parte a limbii de pământ se întrezărea o fâşie întunecată de apă. Animalul deştept nu stătu pe gânduri nicio clipă. Am observat expresia ochilor rotunzi, care ne priveau cu o ciudată încredere, iar apoi cea mare o luă la fugă singură şi o călăuzi şi pe cea mică direct spre noi. Polkan, câinele mare şi flocos al cătunului, se dădu confuz la o parte, când căprioara mai mare, acoperind-o pe cea mică, trecu pe lângă el, aproape că atingând cu şoldul blana lui flocoasă. Câinele doar şi-a strâns coada între picioare şi s-a dat gânditor într-o parte, derutat, parcă, de propria mărinimie, fiindu-i, totuşi, teamă că vom interpreta mărinimia lui într-o lumină nefavorabilă. Noi, însă, încuviințam reținerea lui şi ne uitam cu

bucurie în sus, acolo, unde cele două corpuri zvelte se zăreau, îndepărtându-se iute, sărind peste vârfurile stâncilor.

III

Pe acest traseu s-a întâmplat să meargă împreună cu noi, ca tovarăş de drum, Ivan Rodionovici Sokolski, şeful echipei de cercetători ai minelor de aur. Cândva, fusese aruncat şi el de cine ştie ce furtună în depărtata Siberie, se obişnuise cu locurile şi nici nu mai încerca să se rupă de aici, adâncindu-se tot mai mult într-o viaţă bogată în impresii insolite, viaţa unui cercetător de mine. Era un om masiv, cu faţa bătută de vânt, cu pletele încărunţite, avea trăsăturile cumva încremenite, ce nu-i trădau prea uşor impulsurile sufleteşti. Sentimentele lui se ascundeau sub această fizionomie lipsită de expresivitate, aşa cum se ascunde apa râului sub gheţari. În sania lui, în care mergeam împreună pe traseu, se afla o armă într-o husă din piele de elan dar, cu toate că stătea alături şi era de ajuns doar să întindă mâna pentru a o scoate, Ivan Rodionovici n-a făcut asta. Nu şi-a luat nici pentru o clipă ochii gri, hotărâţi, de la căprioare şi, pentru prima oară de când ne-am cunoscut, un timp relativ scurt, de altfel, mi s-a părut că în aceşti ochi gri se întrezăreşte ceva ce nu e chiar atât de rece şi înăsprit.

Când tot acest mic episod s-a sfârşit cu bine, ne-am aşezat din nou şi caravana noastră o luă din loc, întinzându-se de-a lungul malului stâncos. Eram voioşi toţi şi discutam despre fapta animalului curajos, care a reuşit să-şi păstreze cumpătul şi să treacă printre atâtea pericole.

— De altfel, am spus eu zâmbind, ceva ar trebui să punem şi pe seama noastră. Ne putem gândi că gerul are capacitatea de a trezi sentimente bune.

— De unde aţi tras această concluzie? întrebă serios Sokolski.

— Din comportamentul cu totul neobişnuit al acestui Polkan şi, de asemenea, iertată să-mi fie comparaţia – din propriul dumneavoastră comportament: arma a rămas în husă.

— Da, răspunse cercetătorul. E adevărat. Aceste biete animale au înfruntat atâtea pericole chiar în faţa noastră şi, mă gândesc că şi lui Polkan i-a fost ruşine să termine toate astea cu un simplu omor pe mal… Aţi observat oare cu cât spirit de sacrificiu a ferit-o de câine cea mai mare pe cea mică?… Oare un om ar fi fost capabil să facă asta în condiţii similare?

— Orice mamă, cred… am spus eu, zâmbind. În general, mi se pare că v-a impresionat foarte tare acest mic episod.

Fața lui Sokolski păstra urmele unei emoții interioare, iar ochii priveau cu o tristețe blândă.

— Da, răspunse el îngândurat. Întâmplarea aceasta mi-a amintit de istoria unui om… Iată că ați vorbit despre influența gerului şi despre sentimente bune. Nu, gerul e moarte.

V-ați gândit oare că omului poate să-i înghețe, de exemplu, ruşinea?

— Omul s-ar putea transforma într-un sloi de gheață, din cap până în picioare, şi ar putea înceta să mai fie om, am răspuns eu zâmbind.

Dispoziția însoțitorului meu devenea tot mai misterioasă.

— Nu, răspunse el cu aceeaşi tristețe blândă şi ciudată. Nu, cu mult înainte. Vă voi povesti, dacă doriți… Apropo, s-a întâmplat exact în locurile astea. Iată, merg acum cu dumneavoastră şi mi se pare că retrăiesc începutul povestirii mele, iar dumneavoastră veți merge mai departe şi veți întâlni continuarea ei.

IV

— S-a întâmplat în anul 18… şi ceva. Pe acele timpuri, tocmai primisem locul de muncă şi mergeam cu un tovarăş spre mina de aur. Toamna, asemănătoare celei de acum, se lungise mult, iarna întârzia şi noi ne deplasam foarte încet. Undeva pe aici am întâlnit prima pornire a ghețurilor. Mai departe, gheața încătuşa tot mai mult râul, curgerea apei se îngusta, după care a început să fie întreruptă de bucăți mari de gheață. Vedeți şi dumneavoastră ce înseamnă asta… În jur, la distanță de câteva verste, se aud vuiete şi bubuituri… După care gheața se va rupe iar şi va pluti în jos, iar la mijlocul râului, vor rămâne, încetul cu încetul, doar ochiuri de apă, deasupra cărora va pluti un abur dens, pătruns de ger.

Eu călătoream cu un tovarăş, un polonez dintre cei surghiuniți. Participase la o răscoală pe calea ferată Baikal şi fusese rănit. Oamenii au fost atunci reprimați crunt şi lui i-au rămas, pe mâini şi pe picioare, urme de la fier: i-au dus în cătuşe, pe ger, în cătuşe necăptuşite… De aceea era foarte sensibil la ger… De altfel, ființa aceasta era bolnăvicioasă, plăpândă, de îl lua vântul pe sus… Dar în acest trup mic sălăşluia un temperament extrem de înflăcărat. Şi, în general, omul era plin de ciudate contradicții… Numele lui era Ignatowicz…

Sokolski căzu pe gânduri şi, o vreme, am mers în tăcere.

Tăcerea aceasta a durat mult şi eram deja gata să-i amintesc însoțitorului meu de continuarea poveştii, când, brusc, el se întoarse spre

mine.

— …Mi-e teamă că nu vă voi putea explica ce fel de om a fost… Un idealist şi un romantic, educat cu Krasiński, Słowacki, Mickiewicz.[4] Nouă, ruşilor, întotdeauna ne-au fost străine aceste porniri, aceste… cum să mă exprim mai bine… exagerări extatice, ca să zic aşa. Are Mickiewicz un poem: cineva, un eu uriaş, şi-a înălțat capul deasupra stelelor… Pe cap avea o coroană din sori, iar în mâini avea stele şi cântecele acestor stele răsunau, ca nişte clape, intonând simfonia lumii, pe care el ar fi compus-o… Ceva de genul ăsta. Am rămas mereu rece față de astfel de creații şi ascultam cu o oarecare mirare cum amicul meu (am locuit cu el la Iakutsk vreun an) le declama cu o înflăcărare neobişnuită şi cu pasiune. Chiar dacă nu înțelegeam nici plauzibilitatea, nici frumusețea acestor tablouri şi a acestei dispoziții, totuşi, am fost nevoit să recunosc că ele sunt capabile să genereze ecouri: micul meu însoțitor părea că începe să se înalțe, glasul lui începea să răsune, ochii îi sclipeau şi… dacă n-ar fi existat acele chipuri, care mi se păreau totuşi exagerate, lipsite de naturalețe, stranii, sunetele vocii lui m-ar fi contaminat chiar şi pe mine…

Eu cred că ăsta poate fi numit romantism… Un fel de viziune exagerată despre om, despre legătura lui cu divinitatea, despre importanța lui titanică. Dar aceste porniri ale amicului meu nu aveau consecvență. Se pare că încă din timpul răscoalei, pentru care a nimerit în Siberia, natura umană i-a arătat tocmai laturile sale mai puțin atrăgătoare şi, în orice caz, nicidecum cele dumnezeieşti… După, a urmat ceva cu o femeie. Când e înfățişată la înălțimi stelare, formată din raze, atunci, bineînțeles, cealaltă latură a naturii femeieşti este percepută cu o sensibilitate bolnăvicioasă… Oricum ar fi, deseori era cuprins de avalanşe întregi de mizantropie. Atunci devenea aproape insuportabil, mai ales în viața noastră cea de toate zilele. În privirea lui, pătrunzătoare şi rece, licărea ceva asemănător cu disprețul – față de dumneata, față de un trecător necunoscut, față de sine însuşi. În aceste perioade devenea materialist şi cinic, vorbea tăios şi… atunci eu mă străduiam să plec undeva pe mai mult timp, dacă se putea, pentru câteva zile… Tovarăşul meu, însă, se apuca să îngrijească animalele şi manifesta față de ele o atenție deosebită…

Dragostea față de animale era şi ea o trăsătură remarcabilă a acestui om ciudat. Erau perioade întregi, când locuința noastră modestă se transforma de-a dreptul într-un spital. O săptămână întreagă s-a ocupat de o cioară degerată, pe care a readus-o la viață; odată, a plimbat un cal bolnav,

ieşea cu el de două ori pe zi, ținându-l de căpăstru, fără să-i fie ruşine de ironia celor din jur. Era clar: cu cât se supăra mai mult pe oameni, cu atât mai multă tandrețe oferea animalelor. La urma urmelor, pesimist sau cinic (cum era în asemenea perioade), față de „regele naturii", el proslăvea creaturile mici. Era de părere că acestea ar avea rațiune, memorie, imaginație, ruşine şi chiar considera aceste caracteristici ale intelectului ca aparținând exclusiv animalelor şi fiind absolut străine omului… Totodată, devenea diabolic, nemaipomenit de spiritual şi sarcastic şi, uneori, când nu aveam unde să mă ascund în perioadele lui de mizantropie, mă epuiza cu desăvârşire şi, sub triadele lui de paradoxuri, începeam să mă simt, cu adevărat, mai prejos decât orice animal, în timp ce un câine oarecare, cu spatele frânt de ciomagul vreunui neisprăvit, mi se părea şi mie un mucenic conştient şi un filosof. De altfel, după ce ieşea din aceste crize, el îşi revenea şi, din nou, plutea în ceruri şi declama „simfoniile lumii". În acea vreme, primise un loc de muncă la mină, ceva de genul supraveghetor al depozitului cu materiale… În problemele practice, eu am deținut mereu întâietatea. Eu i-am găsit acea slujbă şi l-am convins s-o accepte. El s-a supus pasiv şi am pornit la drum, de îndată ce am primit un avans. Condițiile nu erau deosebit de strălucite.

Ne deplasam, totuşi, puțin mai repede decât vă deplasați voi şi, în pofida faptului că hainele noastre nu erau deloc adecvate, reuşirăm să nu înghețăm de tot, până să ajungem tocmai la Olekma şi chiar mai departe de ea. Gerurile erau onorabile şi, în caz că îngheți, te încălzeşti, iar, a doua zi, porneşti la drum, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

După Olekma, râul îşi oprise cursul, rămăseseră doar ochiuri de apă… Odată, trecând pe lângă unul dintre ele, am văzut două rațe… Ni le-a arătat birjarul cu biciul. Mi-e greu să vă transmit acum acea jalnică privelişte. Erau nişte rațe rătăcite de cârd. Celelalte au zburat demult, iar astea, atinse de boală sau neavând puteri pentru zbor, au rămas să moară pe râul rece. Cât timp apa curgea liber, măcar la mijloc, ele pluteau, salvându-se cumva de ghețurile pornite, apoi suprafața apei se tot îngustă şi, în sfârşit, au rămas doar ochiuri de apă.

Când aveau să înghețe şi acestea, aveau să se prăpădească şi rațele. Acum, se zbuciumau pe ochiul îngust, cuprinse de un abur rece, iar de jur-împrejur se uitau la ele aceiaşi munți posomorâți.

Țin minte cum râdea birjarul, rânjind cu dinții lui albi… Mă înfiorasem un pic şi mi se făcuse frig, mă înfăşurasem mai bine în haina de

blană, de parcă sub mine ar fi plutit acele adâncuri întunecate şi reci. Dar tovarăşul meu se emoţionă pe dată şi explodă:

— Stai! îi strigă el birjarului. Oare cum de sunteți capabil să treceți aşa, pe alături? mi se adresă el cu amărăciune şi, fără să aştepte ca birjarul să oprească, sări din sanie, apoi, alunecând şi căzând pe sloiuri, se repezi spre ochiul de gheață.

Birjarul râdea ca nebunul, nici eu nu mi-am putut reține un zâmbet, văzând cum tovarăşul meu, aplecându-se peste ochiul de apă îngust, dar lung, încerca să prindă rațele. Păsările, bineînțeles, s-au îndepărtat de el. Atunci, însoțitorul meu micuț trecu spre partea de jos a ochiului, calculând corect că rațele vor fi aduse spre el de curenți, mai ales când, interesat de episod, am ieşit şi eu pe gheață şi le-am mânat în jos… De scufundat, se temeau să se scufunde, curenții de apă le-ar fi tras sub gheață. Una dintre păsări s-a ridicat în aer, dar cealaltă, care-şi pierduse forțele sau poate fusese cândva împuşcată şi nu putea zbura, doar a dat din aripi şi a rămas.

Atunci, cealaltă, făcând un cerc deasupra gheţurilor reci ale râului, s-a întors la prietena ei.

N-am cuvinte să vă descriu ce efect a avut această manifestare de mărinimie asupra prietenului meu. El stătea pe gheață, urmărind zborul păsării care se zărea pe fundalul munților posomorâți, înfofoliți în zăpadă şi, când aceasta se trânti cu devotament în apă, la câțiva paşi de el, în intenția vădită să împărtăşească pericolul comun – în ochii lui au apărut lacrimi… După care, el declară hotărât că noi putem merge mai departe, dacă dorim, iar el va rămâne aici, până când va prinde ambele rațe.

Ştiam că îşi va îndeplini amenințarea şi am început o vânătoare originală, la care, în cele din urmă, se alătură şi birjarul.

Ca rezultat, una dinte păsări, anume aceea care a încercat să zboare, s-a înecat. A alunecat din mâinile mele, s-a scufundat şi au dus-o curenții sub apă… Cealaltă se pomeni în mâinile birjarului. Ignatovicz se udase destul de tare şi din mânecile hainei lui de blană curgea apă.

Era destul de complicat, pentru că până la stație mai aveam mult de mers. L-am înfăşurat cu ce am putut, dar abia de-am reuşit să-i salvăm degetele înghețate, frecându-i-le, şi, după asta, o zi întreagă nu ne-am vorbit. Am dus rața aceea mai departe, iar eu, cu toate că luasem parte la salvarea ei şi, spre sfârşit, chiar fusesem oarecum pasionat de acest sport caritabil, eram totuşi conştient că e sentimental şi naiv, mai ales că, peste tot, cel de al treilea pasager al nostru stârnea ironiile localnicilor, pe deplin

îndreptățite, cred eu. Ignatovicz simțea această dispoziție a mea şi mă disprețuia.

Până la urmă, rața muri, am aruncat-o pe drum şi am mers mai departe. De câteva zile, cădea o zăpadă deasă şi pufoasă, ce acoperise de trei pătrimi de arşin şi gheața, şi pământul. Se aşezase în cantități mari pe copaci şi uneori cădea în bucăți, împrăştiind în aerul luminos un colb mărunt şi alb.

Apoi se instală un ger de treizeci, treizeci şi cinci, patruzeci de grade. La una din stații am văzut mercurul înghețat în termometru şi ni s-a spus că era aşa deja de câteva zile.

Păsările îşi încetineau zborul, băteau convulsiv din aripi şi cădeau la pământ, urşii degerau în bârloguri şi ieşeau slabi, speriați şi răi… Din cauza acestor urşi înrăiți, vânătorii de veverițe au întrerupt vânatul.

Am început şi noi să înghețăm. Dumneavoastră nu ştiți ce înseamnă asta: începe să nu-ți mai ajungă aer, clipeşti şi, printre sprâncene, se formează firicele subțiri de gheață, frigul se strecoară pe sub haine, după care se strecoară în muşchi, în oase, în măduva oaselor, cum se spune, şi nu se spune în zadar… Te cuprinde un tremur, un tremur interior, pătrunzător, neplăcut şi, la drept vorbind, cumva chiar înjositor…

Când ajungi la stație, până pe la miezul nopții, abia de reuşeşti să te încălzeşti, iar dimineața porneşti la drum şi simți că ceva din tine s-a pierdut, că începi să îngheți mai repede decât ieri şi ajungi la locul unde vei înnopta încă mai înghețat… Dispoziția se schimbă, impresiile îşi pierd treptat din culoare, oamenii par mai puțin agreabili. Începi să nu te mai suporți pe tine însuți. Până la urmă, te înfăşori cât poți de strâns, te aşezi mai comod şi ai o singură grijă: mişcări cât mai puține, gânduri cât mai puține… organismul evită instinctiv orice pierdere de energie… Stai şi te răceşti, puțin câte puțin, şi aştepți cu o oarecare teamă, momentul în care se vor termina aceste înspăimântătoare etape…

În sfârşit, am început să ne apropiem de Vitima. Am părăsit Stația N. într-o dimineață luminoasă, sclipitoare, plină de zăpadă. Natura întreagă parcă încremenise, murise sub veşmântul său rece şi uimitor de luxos. În mijlocul zilei, soarele lumina puternic şi razele lui oblice erau dense şi galbene…

Strecurându-se prin desişul pădurii de pin, se jucau uneori pe tulpinile copacilor, pe crengi, smulgându-le din semiîntunericul strălucitor şi monoton.

Distanța dintre stații era neobişnuit de lungă. La început, birjarul (aceştia nu prea au prilejul să meargă pe aici) era foarte vioi şi chiar cânta un cântec oribil auzit de la mineri…

Apoi a tăcut şi, la fiecare doi paşi, sărea din sanie, tropăind insistent din picioare şi bătând din mâinile înghețate în mănuşi… Însoțitorul meu părea înțepenit de tot. În tot acest timp, a vorbit doar o dată, însă vocea lui mi se păru scârțâitoare şi neplăcută şi am bombănit ceva supărat şi de neînțeles chiar şi pentru mine însumi. Apoi el tăcu, înțepenit de frig, şi eu mi-am imaginat expresia feței sale, una răutăcioasă, respingătoare, mizantropică. Tăceam şi eu şi întorceam capul într-o parte, pentru ca bruma, ce se forma de la respirație, să nu mi se aşeze pe față, prin gaura de la glugă…

Drumul intră în pădure, tălpile saniei scârțâiau; caii fârnâiau destul de des şi atunci birjarul se oprea şi scotea cu degetele gheața din nările lor. Pini înalți mi se perindau prin fața ochilor, ca nişte stafii, albi, reci şi care nu-mi lăsau nicio impresie…

Se însera deja, ultimele raze de soare, mai galbene, mai dense, plecau din pădure, cățărându-se cu greu spre vârfuri.

Iar jos, amurgul neted şi alb parcă se răcea, îngheța şi se făcea tot mai vânăt. Clinchetul clopoțelului era dens şi deosebit de încordat, de parcă ar fi lovit cineva cu lingurița într-un pahar umplut cu lichid. Aceste sunete erau şi ele iritante şi deranjau nervii.

La un moment dat, îmi sări în ochi o imagine surprinzătoare: nu departe de drum se vedea un fum subțirel ce se ridica deasupra unei grămezi de crengi uscate. Pe trunchiul unui copac şedea un om şi corpul lui se evidenția ca o pată neagră, singuratic în mijlocul câmpului de un alb covârşitor…

Deasupra lui, de peste tot, se lăsau labele pletoase ale tufişurilor, luminate de sus de soare, iar jos, acaparate de întunericul nopții. Această privelişte trecu iute pe lângă privirea mea pironită… În ultimul moment, mi se păru că omul s-a mişcat şi că mişcarea lui avea o oarecare legătură cu noi, cu clopoțelul agitat, cu mersul nostru grăbit. Dar n-am întors capul, n-am mişcat ochii. Imaginea trecu rapid pe alături şi dispăru, iar impresiile pluteau spre conştiință, înțepenite, moarte, nemişcate, fără să trezească sau să mişte ceva în mine…

Birjarul se întoarse spre noi şi, aplecându-se, începu să spună ceva, țin minte că râdea. Dar, pentru mine, acestea erau doar sunete împrăştiate,

de parcă s-ar fi spart nişte țurțuri de gheață… Cuvintele însele erau pustii, nu găseam în ele niciun sens. Râsul birjarului nu semăna a râs şi nu avu asupra mea acel efect, pe care l-ar fi avut în alte condiții. Vedeam doar fața antipatică, galbenă, încadrată în cuşma de blană, doi ochi cu gene pufoase de promoroacă. Maxilarele i se mişcau, gura era pe-o parte, într-un mod cu totul dizgrațios, şi din ea ieşeau, împreună cu aburii, sunete goale, ca nişte ecouri de sticlă… Asta e tot… Tovarăşul meu de drum se mişcă şi mormăi şi el ceva. Se pare că îl grăbea supărat pe birjar…

Ziua scurtă se stinsese demult, când am ajuns la un cătun şi ne-am pregătit pentru înnoptat.

Țin minte că era o adunătură de cocioabe, ca în toate cătunele, sub stâncile abrupte. Cei care alegeau locurile pentru aceste cătune se îngrijeau prea puțin de comoditatea viitorilor locuitori. Cătunul N. stătea pe un platou pietros, deschis spre nord şi ieşea spre râu, care, în acest loc, şerpuieşte pe câmpie. Cu câteva verste mai încolo, şi-ar fi putut găsi adăpost după stânci. Aici stătea fără nicio apărare, de parcă era adus în jertfă sinistrului vânt nordic. Pe lângă denumirea oficială, locuitorii îl mai numeau şi „Cătunul rece”. Şi, într-adevăr, e greu de găsit ceva care să trezească o închipuire mai fidelă despre frig, decât aceste grămezi de lemne, lut şi bălegar, pe acest loc deschis, spulberat de ninsoare şi cutremurat de vânt.

Pădurea pe care o lăsaserăm în urmă se termina la începutul luncilor din văgăună şi nu acoperea halta, ci doar umplea aerul cu un vuiet prelung, înfricoşător.

Chiar şi aşa, eram bucuroşi de adăpostul acesta, unde am ajuns tocmai la timp, pentru a reuşi să ne încălzim membrele înțepenite. Din fericire, în împrejurimi era destulă pădure, care nu aparținea decât bunului Dumnezeu. De aceea, peste puțin timp, începu să pâlpâie un foc puternic şi noi, întinzând pe podea plapuma şi pielicelele, ne-am culcat direct în fața focului, înghițind în grabă câte un pahar de ceai. Ne era greu să ținem paharele în mâinile înțepenite, senzația de cald se pierduse; nu ne încălzeam, ci mai degrabă ne frigeam cu apa clocotită şi, renunțând la ceai, ne-am ascuns în blănurile noastre. Încă îmi clănțăneau dinții, simțeam frisoanele chiar şi în coaste.

Stăpânul ne-a băut ceaiul, servindu-l şi pe birjarul înțepenit de frig, după care s-a retras într-un ungher.

În izba întunecoasă se făcu linişte. Numai de afară se auzea un vuiet egal, de parcă, din când în când, un uriaş păşea pe pământul încătuşat de

ger. Pământul vuia surd, apoi tăcea, până la o nouă lovitură… Loviturile acestea se auzeau tot mai des şi erau din ce în ce mai lungi. Uneori, parcă şi izba noastră începea să tresară şi interiorul ei vuia, ca o ladă goală în bătaia vântului. În acele momente, chiar dacă aveam blănuri, simțeam că de la podea vine un curent rece, de la care, pe neprins de veste, focul începea să ardă mai tare şi scânteile zburau mai dens în cămin.

— Nenorocire! spuse în una dintre aceste clipe stăpânul, adresându-i-se birjarului care ațipise. Cum o să pleci? S-a pornit vântul nordic, vine viscolul.

— Da… răspunse acela. Dar gerul nu e deloc mai slab… Cu vântul ista, adăugă el, schimonosind în felul lui limba rusă, vezi că nici poşta nu merge…

— Nu dea domnul, adăugă stăpânul căscând.

Am înțeles că va avea loc un fenomen relativ rar, furtuna geroasă, când vântul, care vine de pe undeva, împinge cu putere aerul greu şi geros. Zguduiturile sacadate şi vuietul erau semnele primelor eforturi ale vântului, care încă nu putea împinge atmosfera densă… Apoi zguduiturile deveniră mai lungi, vuietul deveni uniform, necontenit. Având o temperatură de minus patruzeci de grade, aerul se porni din loc şi bătea, de parcă peste noi treceau valurile unui ocean fără fund…

Pe fundalul acestui zgomot am început să adorm, conştientizând destul de vag ceea ce se întâmpla şi bucurându-mă, ca un animal, că sunt în izbă, aproape de foc, că tot ceea ce înțepenise în mine atât de neplăcut, trebuia în curând să se topească şi să se destindă.

Şi într-adevăr, ceva „s-a topit şi s-a destins”.

V

— Când şi cum anume mi-am dat seama că nu prea mai dorm, ba chiar că nu dorm deloc, n-aş putea spune. M-am trezit pe nesimțite, dar, o vreme, mi s-a părut că visez sau că păstrez în minte, cu grijă, nişte rămăşițe de somn, de parcă mi-ar fi fost teamă că ele vor dispărea şi nu voi reuşi să văd până la capăt ceva foarte important şi foarte necesar. De fapt, visul era extrem de simplu.

Visam că merg din nou pe acelaşi drum şi iar îmi este foarte frig, şi iar în jurul meu e o pădure pe care promoroaca o făcuse pufoasă, şi razele piezişe ale soarelui, dense şi galbene, părăsesc această pădure, jucându-se pe ici, pe colo, pe tulpinile copacilor şi pe crengile pufoase… Doar undeva,

după pădure, mai vuieşte ceva, cu lovituri surde, cu gemete, de parcă cineva ar alerga după sania noastră.

Apoi am văzut un fum subțire, care parcă înțepenise, o grămadă de copaci ce alcătuiau un fel de pavilion sub crengile pufoase, albe de zăpadă, iar lângă rug – conturul unei figuri… Şi toate acestea, urmând lipsa de logică a visului, mi se păreau nişte bucățele de gheață ascuțite, ghimpoase, care îmi nimeriseră în piept şi îmi înghețau inima.

Apoi am mai văzut fața birjarului, la început stupidă şi fără expresie… Însă, treptat, ea se schimba, îmi devenea cunoscută şi, sub influența privirii birjarului, bucățelele de gheață din piept au început, dintr-odată, să se topească dureros de repede. Dar totuşi simțeam că pavilionul din pădure mi se va înfățişa în cele mai mici amănunte, pe care mai înainte nici că le observasem, îmi era groază să privesc cu atenție chipul omului, care parcă începu să se mişte pe trunchiul copacului, dar birjarul insistă să mă uit neapărat, cu atenție, la acel chip. Eu m-am supărat, apoi văd că acesta nu mai e birjarul, ci Ignatovicz şi, sub influența privirii lui, plină de o tristețe chinuitoare, tot ce se adunase în adâncul memoriei mele, acele bucățele incolore şi reci de gheață, se topiră pe neaşteptate.

Povestitorul se opri şi, făcând o pauză, zise:

— Țineți minte, probabil, legendele despre țările polare, povestite de călătorii din evul mediu. Iarna, cuvintele îngheață şi rămân să zacă, bucățele de gheață, până vine căldura. După care se topesc şi devin din nou cuvinte… Dacă e să înțelegem această poveste ca pe o metaforă, atunci aici este un sens adânc. Cel puțin, în clipa asta, eu mi-am amintit, dintr-odată, cuvintele birjarului, spuse încă atunci, pe drum, cuvinte care au zăcut în mine, lipsite de sens, undeva în adâncul memoriei. Da, fără îndoială, el povestise atunci despre omul din pădure şi despre faptul că acela „se nenorocise” undeva în mine şi mergea pe jos, de la cătun la cătun… Aceste cuvine s-au topit dintr-odată şi acum, din cauza lor, ceva începu să mă macine chinuitor…

Am oftat involuntar şi am deschis ochii. Focul în cămin aproape că se terminase. Afară încă mai bătea vântul, deasupra mea s-a aplecat fața tovarăşului de drum… Niciodată în viață, nici înainte de asta, nici după, n-am văzut nimic mai îngrozitor decât această față, luminată de flacăra tremurătoare a căminului… Era cu desăvârşire desfigurată de groază şi de umbra unei chinuitoare întrebări. Maxilarul de jos îi tremura, dinții îi clănțăneau, de parcă avea friguri…

— Ce s-a întâmplat? În numele lui Dumnezeu! am spus eu, ridicându-mă.

— Nu ştiţi? întrebă el, uitându-se la mine cu ochii lui stinşi şi tulburi. Spuneţi-mi, oare acesta… a fost doar un vis?

— Ce anume?

— Ceea ce v-a făcut acum să oftaţi şi v-aţi trezit, spuse el tăios, după care se uită la mine cu suspiciune. Şi, văzând că nu răspund, continuă să mă privească la fel de suspicios:

— Aţi observat în pădure… omul acela?

Am tăcut şi mi-am ferit involuntar privirea.

— Ascultaţi-mă, începu el să vorbească, spuneţi-mi măcar ceva… Încă mă gândesc că a fost doar un vis… Doar e imposibil să fi fost aievea!… Că noi…

— A fost aproape un vis, am spus eu. Gerul diminuează impresiile.

Făcu o mişcare bruscă şi se aşeză imediat la locul lui, ochii îi sclipiră într-un mod straniu…

— Adevărat? se lamentă el şi adăugă cu un fel de energie sălbatică:

— Nu mai minţiţi! Nu vă fofilaţi… Şi eu am minţit… Eu am ştiut că totul a fost aievea… Noi toţi am văzut… toţi… Acest om se ridicase să strige ceva… Dumneavoastră ştiţi asta şi eu ştiu, şi atunci am ştiut… Dumneavoastră veţi căuta să vă îndreptăţiţi… A îngheţat ruşinea!… O, desigur, mereu se întâmplă aşa: e de ajuns să se micşoreze temperatura corpului cu două grade, şi ruşinea îngheaţă… legea naturii… Nu îngheaţă numai gândurile despre comoditatea proprie şi ipocrizia josnică, fariseică… O, câtă josnicie…

El şi-a luat capul în mâini şi câteva secunde am tăcut. Izba noastră continua să tresalte, dar vuietul uniform încetase, apoi, s-au auzit din nou zguduituri şi mi se păru că acolo, deasupra râului, prin pădure şi prin văgăuni, cineva uriaş şi greu mergea cu paşi apăsaţi.

— Dar treziţi-vă, în sfârşit… om ticălos! strigă brusc Ignatovicz cu o ură sălbatică. Doar noi doi am omorât un om. În-înţelegeţi, animal egoist ce sunteţi! Stăpâne, trezeşte-te… Cheamă-i pe ai tăi… Doamne Dumnezeule!… Ce e de făcut, ce să facem acum?…

În locul luminat de lângă cămin, apăru faţa speriată a stăpânului. De vreun minut se tot zvârcolea, ascultând această discuţie îngrijorătoare şi de

neînțeles a necunoscuților rămaşi peste noapte, necunoscuți care au pomenit despre un omor.

Şi acum, pe jumătate treaz, probabil speriat nu atât de cuvinte, cât de energia sălbatică din vocea omului aceluia, aproape căpiat, el sări brusc şi începu să-şi tragă peste el hainele călduroase. Apoi, fără să spună un cuvânt, deschise uşa şi ieşi în noapte. Birjarul care ne adusese se trezi şi el, căscă, se ridică de pe locul său şi aruncă butuci în cămin… După cum se vede, nu înțeleagă deloc ce se întâmplă. Într-un colț, începu să plângă un copil şi se auzi o voce de femeie care începu să-l liniştească.

Toate acestea mi-au rămas în memorie pentru totdeauna şi niciodată nu voi putea uita această groaznică noapte, izba întunecoasă cu oamenii care se adunau încet în ea şi vuietul lung de afară… Ştiți, există ceva surprinzător de rațional în vocile naturii… Mai ales atunci când ea ne amenință…

VI

— Ascultați, poate totuşi veți termina de povestit ce a fost mai departe? am întrebat eu peste un timp, văzând că însoțitorul meu s-a pus pe gânduri şi parcă a uitat de poveste, uitându-se înainte, la munții luminați de soare din fața noastră. Nu se mai vedea nici râul cu gheața lui mobilă. Mergeam prin poiană, înainte se împleticeau tovarăşii mei de drum, trăncănind cu birjarul.

— Da, mă scuzați, vă rog! începu povestitorul. Căzusem pe gânduri. Sunt nişte amintiri foarte grele, dar, desigur, voi termina de povestit… rămăsesem la…

— La aceea că în izbă au început să se adune birjarii, chemați probabil de stăpân.

— Da, da, desigur… Stăpânul i-a chemat aproape pe toți, gândindu-se că va trebui, într-adevăr, să prindă criminalii.

Birjarii intrau timid, căscând, făcându-şi cruce şi se strângeau într-o parte, lăsând în jurul nostru un spațiu gol. În scurt timp, în ungherul de lângă uşă se adună o grămadă de oameni, fețele cărora se îndreptară peste umerii celor din față, uitându-se în direcția noastră cu frică şi curiozitate. Ultimul apăru starostele cu deseatnikul[5]. Făcându-şi cruce la icoană, el se întoarse brusc spre noi şi începu să vorbească grosolan, străduindu-se, pesemne, să se încurajeze pe sine şi pe cei din cătun:

— Ei, cine a greşit? Recunoaşte vina în fața lui Dumnezeu şi a marelui țar…

Însă, când am început să povestesc ce s-a întâmplat, în izbă s-a instala treptat ceva asemănător cu dezamăgirea. Aceşti oameni au trăit mereu în frigul ăsta, iar povestirea mea, adevărat că dezlânată şi confuză, nu avea pentru ei acelaşi sens tragic şi palpitant, pe care îl avea pentru noi. Undeva, într-un colț, se auziră chiar nişte râsete.

— Păi acela era Mitrohin, deportatul! spuse cineva.

— Adevărat, el era… Se spune că deja de vreo trei săptămâni se învârtea pe lângă minele din jur. Ne-am săturat de el.

— Într-adevăr, adăugă birjarul care ne-a adus. A fost şi la noi în cătun acum trei zile. A cerut un cal. Duceți-mă, pentru Dumnezeu, că nu mă mai ascultă picioarele.

— Şi de ce nu i-ați dat? întrebă starostele cu severitate.

— Ne-am cam săturat să-l ducem. Şi nici hârtie nu are… răspunse birjarul, întorcându-se. Dacă avea hârtie sau dacă l-ar fi repartizat la noi, dar aşa, a venit pe jos… Cum sunt oamenii cu noi, aşa şi noi cu ei…

— A venit pe jos! Deştepților! Măcar de-ar fi fost mai cald, dar nu vedeți ce vânt e! Va înțepeni acum, doctorul şi asesorul nu vor veni pe jos, nu-i aşa… Vor trebui aduşi… Iar dumneavoastră, domnilor, de ce tulburați oamenii degeaba?… În fapt de noapte…

— Avea el cu ce să se încălzească (rugul), adăugă birjarul în apărarea sa.

— Cum adică degeaba? am întrebat, simțind cum începem a pierde terenul. Doar va îngheța omul… Trebuie să-l ajutăm.

— Cum să-l mai ajuți?… Dacă îl va păzi Dumnezeu, va veni el, iar mai departe l-om duce noi… De ce nu l-ai luat, Timofei? fu întrebat iar birjarul nostru.

— Şi unde l-aş fi aşezat? Sania e mititică, eu singur înțepenisem…

— Şi asta e drept… Trei ați fost… Şi ce să facem acum? Dacă avea la ce se încălzi, poate că-l va feri Dumnezeu…

— Stați, am strigat eu, cu amărăciune. Nu se poate aşa… În acest moment, poate că moare un om… Nu auziți ce se face afară?

Pentru câteva clipe, se instală liniştea şi se auziră iar lovituri, de parcă cineva fărâmița ceva, cu pauze, într-o piuă. Şi, din când în când,

imaginația adăuga acestor sunete nişte gemete… Era probabil vuietul răsunător al vârfurilor de copaci sau, poate, se crăpa gheața pe râu.

În izbă au început să se audă oftaturi. Cu toate acestea, uşa se deschidea. Birjarii începură să iasă unul câte unul.

— Doamne ajută! şopti cineva şi vocea altcuiva adăugă tăios: – Înghețăm noi şi singuri… Nu trece nicio iarnă fără ca pe la haltele din apropiere să nu înghețe vreun om, dacă nu chiar doi. Sectorul ăsta al nostru e cumplit!

— Cu trei ani în urmă, Fedka s-a prăpădit în pădurea asta.

— Anul trecut, o muiere cu un băiețel.

— Dar ce, mie nu mi-a înghețat nepotu? strigă cu răutate un moş din mulțime.

— Pe vântul ăsta, nici poşta nu merge, spuse iar birjarul.

Uşa tot scârțâia… Lumea se împuțina.

— Aşteptați, am spus eu disperat. Luați bani, dacă e aşa! Zece ruble, cine va cădea de acord să meargă cu mine.

În acel moment, îmi căzu privirea pe Ignatovicz, care stătea fără să spună un cuvânt, pe scaunul de lângă masă, cu o față de mort, care m-a înfiorat. Vocea mi s-a frânt…

Țin minte, starostele mă privi, implicat dintr-odată, şi făcu o mişcare…

— Douăzeci, treizeci, tot ce avem! am spus eu aproape înăbuşit de emoție…

— Stați, strigă starostele cu vocea lui grosolană şi hotărâtă, şi gloata de birjari se opri. Nu iese nimeni de aici! auziți că oamenii oferă bani, dar ar trebui făcut fără bani. E mare păcat, cu adevărat!… Să ne amintim de Dumnezeu! Ei, al cui e rândul? Spuneți, bătrânilor!

Gloata se dădu de la uşă spre mijlocul izbei… Starostele stătea lângă mine şi nu-mi luam ochii de la el. Era un mujic de vârstă mijlocie, înalt, brunet, cu trăsături grosolane, dar plăcute şi cu ochi negri, adânci. În ei se vedea hotărârea şi o anumită grijă.

— Eh, domnule, îmi zise el aspru, când printre birjari începu acel murmur, cu care încep, de obicei, discuțiile la adunările de obşte. Sentiment ai, dar minte nu prea… Fără bani ar fi fost poate mai bine… Deja mă pregăteam să le poruncesc…

Acum va merge tocmeala.

Şi, într-adevăr, porni o „tocmeală” chinuitoare. Ştiţi dumneavoastră, aceşti birjari de pe râul Lena alcătuiesc un fel de obşte, rămăşiţă din secolele trecute. Pământ nu au şi trăiesc din leafă. „Perechea de cai” constituie parte aferentă pe suflet de om, „sufletul” se egalează cu „o parte de cal”, căreia îi corespunde o anumită parte de leafă. Toate veniturile cătunului şi toate dările sunt adaptate acestui sistem… Acum, banii mei intrau în această maşină de repartiţie, fiind, pe deasupra, bani neprevăzuţi. Urmau să fie distribuiţi obştii, iar obştea trebuia să delege birjarii care sunt la rând.

Au început discuţiile în contradictoriu… Plăţile de transport, părţile de cai, socotelile vechi, rândurile, dusul lemnelor, indemnizaţiile de transport cu căruţa poştei, transportarea asesorilor şi a ispravnicilor, orfanii, mâncarea arestanţilor – toate acestea intrau acum în preţ şi erau discutate aprins, din toate punctele de vedere. Am încercat de câteva ori să opresc aceste discuţii şi să le aduc aminte, cu tristeţe, că în tot acest timp un om poate că moare, dar birjarul de lângă mine mi-a spus cu fermă convingere:

— N-ai ce face, nu te băga! E o treabă de obşte… dacă încurci, va fi mai rău…

Discuţiile au continuat. Hotărârea încă nu era nici pe departe clară… de afară, venea acelaşi vuiet sinistru.

În sfârşit, se implică şi starostele, căruia parcă i se transmisese nerăbdarea mea. El ştia, desigur, mai bine decât mine, acel mecanism de distribuţie, acea maşinărie ce funcţiona atât de zgomotos chiar în faţa noastră şi vedea că va mai trece încă multă vreme până când aceasta îşi va îndeplini misiunea temeinic, cu înţelepciune… Şi iată că el făcu un pas înainte, opri zgomotele printr-un singur strigăt, după care se întoarse spre icoană şi îşi făcu larg semnul crucii. Ici-colo, prin mulţime, s-au ridicat instinctiv şi alte mâini… Noaptea agitată îşi făcea efectul asupra nervilor tari…

— Fraţilor, spuse el. Nu e bine aşa… vede Dumnezeu, Maica atotputernică… Eu refuz banii. Nu-mi trebuie bani…

Merg eu, fără rând, fără trecere la socoteală… poate m-a ajuta Dumnezeu, lăsaţi banii, domnule… Mai bine să aprindeţi o lumânare vreodată…

În mulţime se instală tăcerea şi, peste un minut, unul dintre locuitorii cătunului, cel care, până nu demult, se luase la harţă şi se enervase din cauza unei ieşiri „peste rând”, spuse primul, compătimitor şi calm:

— Ei, să te ajute Dumnezeu… Dacă te duci de bunăvoie…

— Treaba ta…

— Nu se pune la socoteală, e voia ta… Şi ce să zic: sufletul e mai scump decât banii… Aici tu singur poți să îngheți…

— Vezi că e vântul ăsta… Doamne, ajută-ne… E adevărat, nici poşta nu merge… Dă-i încolo de bani. Sufletul îmi e mai scump…

— Să te ajute Maica Atotputernică, Sofron Semionovici.

M-am uitat cu o uşurare spontană în direcția unde şedea Ignatovicz… Mi se părea că în propunerea mărinimoasă a starostelui şi în felul în care a fost ea înțeleasă, era ceva ce îi eliberează pe ei şi ne îndreptățeşte pe noi… dar Ignatovicz nu mai era în locul acela.

În scurt timp, izba se golise. Am rămas doar eu, stăpânul şi câțiva birjari mai moşmondiți. Ignatovicz nu se vedea pe nicăieri. Birjarii au zis că ieşise, după ce s-a îmbrăcat, încă până să se sfârşească tocmeala.

Din cauza unei anumite presimțiri, mi s-a strâns inima.

Mi-am amintit fața lui palidă din timpul tratativelor. La început, avea o expresie obişnuită de mizantrop, cu un amestec de dispreț răutăcios față de sine şi față de ceilalți. Dar, în ultimul moment, mi s-a întipărit în minte numai expresia unei tristeți adânci, deznădăjduite. Asta a fost în timp ce propuneam banii şi birjarii au început să se certe…

Am ieşit afară, l-am căutat şi l-am chemat, adăugând, pentru orice eventualitate, că treaba e făcută şi că, în curând, voi merge după om în pădure… Dar răspunsul nu veni, în geamurile cătunului alarmat se stingeau luminile, vântul şuiera ca şi mai înainte, din când în când, scârțâiau pereții caselor de lut ale cătunului şi, din depărtare, se auzeau gemetele gheții crăpate.

— Îți strigi tovarăşul? mă întrebă un birjar care trecea pe alături. Cred că s-o fi dus să doarmă în altă izbă… pe la voi era cam neliniştit. Poate s-o fi rugat să fie primit la vecini.

În acest timp, de izbă s-a apropiat o sanie mare, trasă de doi cai şi starostele înfofolit în blănuri, cu nişte mănuşi enorme, sări din sanie şi se apropie de mine.

— Ce s-a întâmplat? întrebă el. Ce mai e?

— Mai repede, mai repede, pentru Dumnezeu, am spus eu, cuprins de un tremur nervos. Am fost, brusc, foarte sigur că îl voi găsi pe Ignatovicz pe drum.

— Ei, nu, spuse el. Aşteaptă, boierule, nu se poate aşa. Hainele matale nu sunt pentru un asemenea vânt. Ia astea, ți le-am adus special. Îmbracă-te.

Şi insistă să mă îmbrac în blănurile lui… Aproape că se zorea de ziuă, când am pornit la drum, luând cu noi încă un morman de haine, pentru orice eventualitate…

Vântul era greu şi arzător. Pe cer lumina o lună plină, iar jos gonea viscolul. Ştiți cum era? Vântul ridica zăpada uscată de pe pământ şi ne-o aducea în față neîncetat, cu îndârjire…

Nu e viscol, e mai rău decât orice viscol… pe aşa o vreme, orice mişcare se opreşte; se pare că noi chiar am riscat cu ceva în acea dimineață. După asta, mie mi-au fost tăiate două degete…

— L-ați găsit pe omul acela? am întrebat eu nerăbdător, văzând că Sokolski s-a oprit iar.

— L-am găsit, a răspuns el oarecum stins… Se întâmplase deja dimineața… Vântul începu să se molcomească… Se aşezase o ceață rece… El avusese foc, dar focul se stinsese demult. Probabil că adormise… Ochii, de altfel, îi erau deschişi, pe pupile se aşezase promoroaca…

— Iar tovarăşul dumneavoastră? Rămăsese într-adevăr în cătun?

Sokolski se uită la mine cu o privire tulbure şi absentă.

Eram foarte convins că se pornise pe drum spre pădure şi, de aceea, toată noaptea l-am strigat şi l-am aşteptat. Starostele mă liniştea. În primul rând, el nu înțelegea cum de omul se poate porni aşa, fără țel, la moarte sigură, iar în al doilea rând, exista un singur drum spre cătun şi era, de altfel, destul de lat şi marcat cu semne, aşa că nu se putea rătăci, mai ales într-o noaptea atât de luminoasă…

Când ne-am întors, punând în sanie trista descoperire şi învelind-o în blănuri, era deja dimineață. Vântul se potolise şi gerul cedă pe neaşteptate. Apoi ieşi soarele. Urme nu erau pe nicăieri.

— Înseamnă că ați greşit?

— Am ajuns la haltă… Nu era nici acolo…

Sokolski tăcu şi pe fața lui emoționată şi aspră se ivi o expresie de adâncă tandrețe…

— Nu era deloc practic, era mai degrabă neajutorat, ca un copil, spuse el. Niciodată nu ştia să găsească drumul… ieşind din izbă, se porni să-l salveze pe cel care degera, dar… a luat-o în altă parte…

Povestitorul se întoarse spre mine.

— Înțelegeți oare asta? O luă imediat în partea opusă a cătunului şi porni drept înainte. Drumul era la fel de lat şi imediat începea pădurea. În această pădure deasă încă se mai păstrau, în locurile liniştite, urmele lui. Ele duceau înainte, fără să cotească. A mers uimitor de mult şi nu a dat înapoi niciun pas, până când…

Sokolski tăcu şi se uită într-o parte destul de mult timp.

— Spera el, oare, să-l salveze pe acel necunoscut? Nu prea cred. El plecă, cu ce avea pe el, luând cu sine, de altfel, iască şi cremene, pe care cu greu le-ar fi putut folosi. Vă zic, era un copil adevărat. Pur şi simplu nu mai putea suporta… Şi încă ceva… Uneori îmi trece prin cap că el şi-a pedepsit propria fire ticăloasă, în care conştiința poate îngheța, atunci când temperatura corpului scade cu două grade… Romanticul din el condamna materialistul…

Tăcu iar.

— Ați spus, se pare, fire ticăloasă? am spus eu peste ceva vreme.

El se uită înapoi, de parcă s-ar fi mirat.

— Ah, da! Nu mai ştiu, nu ştiu!… Pur şi simplu nu ştiu. Ştiu doar un singur lucru, că se prăpădesc, de cele mai multe ori, nu cei care ar urma să moară, ci noi, cei care rămânem.

El nu-şi mai termină vorba, dădu a lehamite din mână şi restul drumului l-am parcurs în tăcere, până când, de după coastă, se zări fumul cătunului şi am fost nevoiți să ne despărțim. Sokolski se grăbea acum foarte mult să ajungă la echipa lui şi a mers înainte, iar noi am mers mai domol.

VII

După vreo două zile de la această întâmplare, când treceam prin desişul pădurii, birjarul, un băiețandru, adolescent, îmi arătă cu biciuşca o cruce mare, de piatră, la marginea drumului, într-un desiş:

— A înghețat un om aici… doi… Crucea e pusă de Sokolski… cel de la mină, poate îl cunoaşteți? A trecut ieri. Astea or fi urmele lui…

Într-adevăr, pe zăpada adâncă, luminată de razele soarelui care se strecurau prin desiş, se vedeau clar nişte urme mari de la drum până la cruce şi înapoi.

— Nu trece niciodată pe alături, spuse iar birjarul, întorcându-se în sanie şi zâmbind. El coboară aici mereu. Stă, stă, apoi porneşte din nou la

drum. Uneori îşi face cruce, alteori nu, dar de rugat, se vede că se roagă… Uneori chiar plânge. Cam sucit boierul, dar e om bun.

Şi, dând bice calului, adăugă îngândurat:

— Se vede că au fost amici.

3 ianuarie 1901

Alexandr Kuprin
(1870 – 1938)
Milionarul

În a treia zi de Crăciun, seara, acasă la Rakitin, un jurnalist holtei de la oficiul poştal, se adunaseră câțiva musafiri. Se întâmpla în Krasilov, o mică localitate de lângă graniță, foarte murdară şi foarte anostă, populată de vreo trei mii de evrei şi de țărani mazuri, dintre care ieşea în evidență o grămăjoară de oameni, alcătuind aşa-numita „societate”. În „societate”.

Intrau cinovnicii de la poştă, funcționarii care administrau, prin „punctul de trecere”, accesul mărfurilor peste hotare, poliția locală, preoțimea, învățătorul şi asistentul său. În zilele obişnuite, aceşti oameni se vizitau rar, pentru a evita cheltuielile în plus, dar de Crăciun şi de Paşte făceau neapărat schimb de vizite ceremonioase şi organizau, pe rând, mici baluri, la care dansau până în zori, acompaniați de armonică sau vioară şi se serveau reciproc cu scârboasa vodcă locală de cartofi şi cu mâncăruri simple din bucătăria gazdei.

Masa era aranjată în una dintre cele două cămăruțe ale apartamentului lui Rakitin, care se numea pompos „camera de oaspeți”, spre deosebire de cealaltă, care se numea dormitor. Pe locul de onoare stătea şeful oficiului poştal Schmidt, un om palid, gras, umflat, de parcă era umplut cu apă, ofilit şi indiferent față de tot pe lume, în afară de stos şi „diabelka”[6]. De-o parte şi de cealaltă a lui Schmidt, erau aşezați, unul în fața celuilalt, părintele diacon Vasili şi stăpânul casei, un brunet mic şi energic cu fața gălbui-întunecată, cu albul ochilor galben şi cu o privire vicleană, slugarnică. Celelalte locuri erau ocupate de Pavlov, ajutorul şefului de poliție, fost ofițer de cazaci, un om glumeț, plin de inițiativă, şi mare scandalagiu, şi învățătorul Musonn, care semăna cu un călugăr, morocănos, plin de păr negru crescut în dezordine şi care se autoproclama „apostol al bețiilor liniştite”. În sfârşit, 6

hăt în capătul mesei, se aciuase Agghei Fomici Malîghin, şi el cinovnic la poştă, care ocupa întotdeauna, din cauza timidității şi a modestiei sale, ultimele locuri.

În general, Agghei Fomici evita, dacă era posibil, să meargă în ospeție, pentru că asta îl făcea cumva dator să invite, la rândul lui. Era cel mai sărac cinovnic, nevoit, pe lângă altele, să-şi îmbrace şi să-şi hrănească

nevasta, soacra bătrână şi cei cinci copii, pentru întreținerea cărora nu-i ajungea niciodată salariul lunar de douăzeci şi două de ruble. Fiecare mic „bal” organizat de el din obligație se lăsa cu găuri uriaşe în economia gospodăriei, care necesitau, pentru acoperirea lor, micşorarea exagerată a cheltuielilor zilnice. Întreaga familie era nevoită să renunțe pentru mult timp la carne în ciorbă, la ceaiul de dimineață, la nişte lemne tăiate în plus. Superiorii care mai veneau în revizii se uitau chiorâş la tunica veche, înverzită a lui Agghei Fomici, destrămată pe la cusături, cârpită, cu gulerul şi coatele slinoase. Şi faptul că Agghei Fomici nu era destituit pentru neglijență şi aspect necuviincios se poate explica prin mila pe care o insufla oricui figura lui lungă, slăbănoagă, zâmbetul vinovat al buzelor anemice şi al ochilor spălăciți, fața palidă, pistruiată, înfrumusețată de nişte mustăți roşcate, foarte rar întâlnite şi scurte, şi de barbă.

Agghei Fomici acceptă invitația doar din cauza unei necesități imperioase. Soția lui, o femeie bolnăvicioasă, care umbla mereu cu maxilarul legat, trebuia să nască în curând; în afară de asta, fiului cel mare îi căzuseră tălpile cizmelor; şi una, şi alta necesitau bani, iar în casă nu era nicio copeică. Situația deveni într-atât de critică, încât Agghei Fomici se hotărî, învingându-şi timiditatea, să împrumute, în seara asta, câteva ruble. Stătea acum la masă emoționat, mai palid ca de obicei, cu strângere de inimă frecându-şi timid mâinile şi aşteptând un moment prielnic pentru a vorbi despre nevoia lui. Cu o grabă confuză, refuza orice bucățică propusă, dintr-o teamă, înțeleasă doar celor săraci, să nu îi provoace stăpânului nişte cheltuieli în plus.

Musafirii beau şi îmbucau. Între ei, avea loc, de ceva vreme, o discuție lungă şi plictisitoare despre moşier, despre şeful districtului poştal, despre arhiereul din partea locului, despre roada ce urma a fi adunată, o discuție care se repeta într-atât de des şi de monoton, încât fiecare ştia dinainte până şi ce banc urmează să spună interlocutorul său. De trei sau patru ori, Agghei Fomici avu impresia că s-a ivit momentul potrivit. I se părea la îndemână ca, în timpul unei discuții comune, să se încline spre ajutorul de polițist sau spre învățător şi să-i roage să-l împrumute cu bani. Se pleca în direcția lor, gata să le atingă încetişor mâneca, pentru a le atrage atenția asupra sa, iar după asta, să-i roage. Dar, de fiecare dată, o timiditate de nedescris, soră cu frica, îi încătuşa mişcările. Încet, încet se trecu la discuția despre cât de greu a devenit traiul, cât de scumpe sunt toate şi cât de rar au micii funcționari norocul să fie apreciați şi să-şi facă o situație.

Această latură a discuției le era foarte familiară, comună şi fiecare îşi dădu cu părerea că „orice nu s-ar spune, banii sunt cei mai importanți în viață: dacă îi ai, nu trebuie să fii nici deştept, nici frumos, nici harnic, oricum, oamenii se vor ploconi întotdeauna în fața vițelului de aur”.

— Iar eu, odată, era cât pe ce să ajung bogat, spuse, cu răsuflarea tăiată, Schmidt. Mi s-a întâmplat să fiu la nunta moşierului Porcinski, chiar acela, de la Golovcina… Se adunaseră acolo vreo douăzeci de pani polonezi şi, evident, după cină, imediat a urmat un stos. Aveam în buzunar vreo douăzeci sau treizeci de ruble, nu mai țin minte exact. Desigur, unde să te mai aşezi, când ei aruncă mia de ruble? Stau alături şi mă uit. Numai că, dintr-odată, unul dintre moşieri, cu nişte mustăți uite aşa de mari, unul care făcea mize de douăzeci şi cinci, simple, unde face: „Dar de ce nu jucați?” Îi răspund că nu am atâția bani. „Prostii, zice, pontați”. Ei, şi am pontat zece – am pierdut, încă zece – iar am pierdut. M-a apucat atunci aşa o ciudă. Aveam la mine o rublă de argint de pe timpurile Ecaterinei, o țineam ca amintire, ia, îmi spun, să mizez şi pe ea. Am mizat. Şi, închipuiți-vă, am avut noroc. Dublez miza – iar noroc. Mai dublez o dată, şi încă o dată, şi încă.

În cinci minute, am spart banca. Bancherul zice: „Acum, e rândul dumneavoastră”. Mă aşez, desigur. Ei, înțelegeți, dacă pune cineva o carte mare, fac moarte de om. Să tot fi adunat vreo cincisprezece mii. Deja mă gândesc să mă ridic, dar îmi pare cumva rău, dacă îmi ratez fericirea? Şi, în acest timp, se apropie de masă însuşi Porcinski, acela care se însurase. „Păi, îmi zice, dumitale, dacă îți merge în dragoste, înseamnă că la cărți n-ar trebui. Ia să mizez”. Iertați-mă, dar eu deja trag, îi răspund. Iar el: „Dumneata? Foarte bine. Mizez totul pe o carte!” Toți au rămas cu gurile căscate. Aşadar, nu aveam ce face, amestec cărțile, iar el nici nu vrea să tragă, nici măcar nu clipeşte, canalia. Şi imaginați-vă, la a doua carte a luat toți banii, i-a pus în buzunar şi a plecat de-acolo. „Nici nu mai vreau să trag, zice”.

Toți ascultau povestirea lui Schmidt şi le sclipeau ochii, de parcă ar fi văzut cele cincisprezece mii, de parcă le-ar fi simțit mirosul şi foşnetul.

— Mai sunt şi norocoşi care câştigă la obligațiuni, spuse oftând diaconul (tuturor le era cunoscut faptul că diaconul era posesorul unei obligațiuni de împrumut). Zilele astea, am citit că un cămătar oarecare a pus laba pe două sute de mii. Şi măcar de i-ar fi picat unui sărman, ăsta şi aşa e plin de bani.

Cu adevărat nebănuite sunt căile Domnului.

— N-da, spuse cu o voce de bas învățătorul, se mai întâmplă. Dar iată, se mai spune că dacă un bilet e câştigător o dată, va fi la fel neapărat şi a doua oară. Oare o fi adevărat?

— Da, se spune, răspunse ajutorul şefului de poliție, doar că nu ştiu dacă e adevărat… Şi la noi, în Z. a fost un caz cu un copist. Avea slujba la ocârmuirea gubernială şi adunase, cu chiu şi vai, de un bilețel. Vine el odată la ocârmuire, iar şeful de birou unde îl întreabă: „Ce număr are biletul dumneavoastră, Serghei Ivanovici?” „Ce număr? Nu mai ştiu ce număr, să zicem, o mie o sută douăzeci şi trei”. Felicitări, ați câştigat cincizeci de mii”.

Au verificat prin ziare şi se adevereşte, o mie o sută douăzeci şi trei, cincizeci de mii. Acela mai că nu înnebuni de bucurie! A făcut un mare chef cu şampanie, toți îl felicită, se întrec în discursuri. Iar a doua zi, în acelaşi ziar, era publicat cum că, din greşeală, în loc de o mie o sută douăzeci şi patru ar fi fost publicat numărul o mie o sută douăzeci şi trei. Bietul copist avu o criză de nervi.

Şi, una după alta, au început să curgă povestiri tocite, cunoscute de toată lumea, care semănau între ele ca două picături de apă: despre Rothschild, care a venit la Paris pe jos şi, la început, a vândut chibrituri pe străzi, iar apoi a ajuns să aibă o sută de milioane venit anual, despre Vanderbilt, despre comorile subterane, despre câştigurile la cărți, despre speculațiile la birjă, despre aparițiile neaşteptate ale unchilor americani milionari.

Agghei Fomici, chiar dacă nu vorbea nimic, participa cu tot sufletul la aceste discuții. În pofida exteriorului său şters, el, cum se întâmplă de multe ori, avea o imaginație uimitor de bogată şi îşi închipuia neobişnuit de fervent toate istoriile povestite de față cu el. Discuțiile despre datorii, despre averi neaşteptate, despre aceste ființe ciudate, atotputernice, numite milionari, care nu-şi refuzau niciun capriciu, îl emoționau, dându-i frisoane, îl emoționau mai ales că el avea nevoie, anume în clipele astea, neapărat, de câteva ruble prăpădite pentru moaşă şi pentru cizmele băiatului.

— Unii mai găsesc bani şi pe drum, spuse într-un suflet, surprinzător pentru sine însuşi, Agghei Fomici.

Toți îl priviră cu mirare: până în acest moment, nu scăpase o vorbă toată seara. Agghei Fomici se fâstâci şi îşi pironi ochii în fața de masă.

— Cum să nu, unii mai găsesc şi pe drum doar că… în buzunare străine, glumi ajutorul de poliţist.

Toţi au început să râdă, mai mult de faţa plecată a lui Agghei Fomici, decât de gluma ajutorului de poliţist şi, pe dată, fiecare găsi de povestit câteva cazuri de pungăşii îndrăzneţe, de mare amploare, rămase nedescoperite. Şi iarăşi prin faţa ochilor lui Agghei Fomici se roiau zeci, sute de mii de ruble, clituri uriaşe de bancnote pestriţe, nume minunate de bogătani, care adună banii cu lopata. El asculta cu acelaşi sentiment, cu care un om înfometat se uită în vitrina unui magazin gastronomic.

Vechiul şi răguşitul ceas de perete bătu ora unu. Părintele diacon se ridică şi, suflecându-şi mâneca dreaptă a sutanei, începu să-şi ia rămas bun, în urma lui, au început să se ridice şi alţii, cu excepţia lui Agghei Fomici. În tot acel timp, în care Rakitin petrecu oaspeţii până la ieşire, cu lumânarea în mână, Agghei Fomici a stat nemişcat în acelaşi loc, făcând emoţionat, cu mâna tremurândă, biluţe de pâine. „Acuşica se întoarce Rakitin, se gândea Agghei Fomici, şi îl voi ruga. Trebuie doar să fiu mai îndrăzneţ. De bună seamă, nu mă va mânca pentru o rugăminte”.

În sfârşit, Rakitin se întoarse şi se aşeză alături de musafirul său, mirându-se că acela nu plecase împreună cu ceilalţi, dar Agghei Fomici, în loc să ceară banii imediat, începu o discuţie lungă şi plictisitoare despre slujbă şi salariu. Lui Rakitin i se închideau ochii, el căsca spasmodic cu gura închisă şi se prefăcea că îl ascultă. Aşa s-a scurs jumătate de oră. Până la urmă, Rakitin nu rezistă, se întinse şi căscă larg, zgomotos.

— Ah, ce porcărie, mâine sunt de serviciu! spuse el cu o voce somnoroasă…

Agghei Fomici se ridică grăbit şi începu să se scuze. În tindă, cu mâna pe mânerul uşii, depăşind, dintr-odată, nehotărârea, se întoarse spre Rakitin.

— Ascultă, spuse el fără să ridice ochii, cu vocea sugrumată de emoţie, am la tine o… mică… rugăminte.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Rakitin cu nelinişte.

— Înţelegi, eu… cum să-ţi spun… nu te-aş fi deranjat…

Soţia, uite, acum, acum trebuie să nască… Ştii, înţelegi, am nevoie… Eu ţi-aş întoarce, Dumnezeu mi-e martor, pe douăzeci… vreo… a vrut să spună: zece, dar s-a speriat singur de suma asta, măcar vreo cinci ruble împrumută-mi…

— Pe crucea mea, n-am nicio copeică, răspunse Rakitin, strângând convingător la piept ambele mâini, înțelegi, n-am nicio copeică în casă.

Din tonalitatea exagerat de sinceră a lui Rakitin, Agghei Fomici înțelese perfect că acesta are bani, dar că îi e frică să-i dea cu împrumut. Bâiguind ceva ce semăna cu nişte scuze, Agghei Fomici ieşi afară.

Era o noapte cu lună, liniştită şi geroasă. Străzile largi, înzăpezite, casele scunde, cu căciulile lor albe, copacii presărați cu zăpadă, de parcă ar fi fost acoperiți cu vată, toate acestea păreau moarte. Zăpada scârțâia înăbuşit sub picioare.

Drumul era destul de lung. Gândul despre bani nu-l părăsea.

Se gândea cu groază cum se va întoarce în apartamentul său scund, rece, cu veşnicul miros de sărăcie şi scutece, cu ferestrele verzi, sticlele cărora păreau lipite pe diagonală cu chit răşinos. Ce îi va spune soției, când ea, cu vocea ei bolnavă, extenuată, va întreba de bani? Iată, el a băut acum vodcă şi bere, a mâncat purcel prăjit, în timp ce *acolo* s-au culcat pe jumătate flămânzi, cu unica speranță la tata, care va face *neapărat* rost de bani.

„Doamne, Dumnezeule, se gândea cu amărăciune Agghei Fomici, de ce altora le trimiți şi fericire, şi belşug, şi viață sătulă? Dar pe mine de ce m-ai uitat? Alții găsesc, de exemplu, bani, de care poate că nici n-au nevoie. Ce-ar fi, dacă măcar odată, o singură dată în viață aş găsi… zece, nu, douăzeci de ruble! Şi moaşă am avea cu ce plăti, şi cizme pentru Vasiutka, şi un paltonaş cald pentru Lelia… Acum, de exemplu, de ce n-aş găsi un portofel pe drum? Doar se întâmplă uneori şi cazuri, chiar se întâmplă destul de des, parcă puțin se scrie despre asta şi se vorbeşte?…”

Şi, fidel caracterului visător al minții sale, Agghei Fomici începu să-şi imagineze cu satisfacție cum zăreşte pe drum un portofel gros de piele, cum îl deschide şi cum găseşte în el un pachet întreg de bancnote de o sută şi de bilete câştigătoare de loterie, cum se mută într-un apartament mare, cald şi luminos, face rost de mobilă, coase pentru toată familia haine noi şi… parcă puține lucruri bune se pot face cu bani mulți?…

Şi, treptat, poate chiar sub influența câtorva păhărele de vodcă, dar poate ca urmare a autosugestiei, în sufletul lui Agghei Fomici începu să crească o încredere înspăimântător de stupidă, dar irezistibilă, că azi, anume azi, trebuie să găsească pe drum minunatul portofel. De ce trebuia să se întâmple aşa – nu ştia, ba chiar nici nu se gândise la asta. Pur şi simplu era sigur şi mergea, plecând capul şi uitându-se atent sub picioare.

— Uite acum… acum, şoptea el, parcă în delir, alţii cum găsesc… mai merg câţiva paşi… acuşi… acuşi…

Şi, dintr-odată – asta nu era deloc o iluzie în mintea lui înfierbântată – el văzu clar pe zăpadă un mic obiect negru, drept, cu patru unghiuri. Sufocat de o încântare nebună, cu părul ridicat măciucă, Agghei Fomici se uită în jur, ca un hoţ, şi se aruncă spre obiectul ce stătea întins pe zăpadă.

Se pomeni că ţine în mâini un portofel gros de piele… Coincidenţa minunată a visurilor cu realitatea îl năuci pe Agghei Fomici pentru câteva secunde, dar, convingându-se că în mâinile lui se află un portofel adevărat şi nu unul iluzoriu, el îl strânse spasmodic la piept şi fugi iute spre casă…

A fost nevoit să fugă vreo jumătate de verstă. Simţea cum, din cauza neobişnuinţei de a se mişca repede, îl înghimpa sub lingurică, cum în gât i se lărgea un fel de ghem uscat şi ghimpos, cum, în capul lui, sângele bătea încordat. Dar nu se putea opri, i se părea că, dacă vă tărăgăna, fie şi un minut, cineva îl va ajunge din urmă şi-i va lua comoara. În timp ce fugea, îi căzu şapca de pe cap. Era cât pe ce să se aplece s-o ridice, dar renunţă imediat şi o luă la goană. „Ne vom lua o mie de şepci!”, şopti el încântat…

La bătaia lui sălbatică în uşă, îi deschise, cu o lumânare în mână, soţia speriată care se trezise. Copiii se treziră şi ei, şi, din paturi, se uitau cu mirare şi groază la tatăl lor. Agghei Fomici se lăsă greu pe scaun, palid, prin de sudoare, cu ochii lucind, cu privirea rătăcită…

— Anecika! Copii! spuse el răguşit, scuturând portofelul.

Aici… în portofel… banii… O sută de mii… închiriază un apartament. Anea… şampanie… patru sute de mii… înţelegeţi?

Urra-a!…

În prezent, Agghei Fomici e atât de bogat, că, în faţa milioanelor lui, toate comorile Golcondei şi ale Californiei nu înseamnă nimic. El ţine în grajd şaizeci de mii de cai şi trei milioane cinci sute de carete. E directorul tuturor căilor ferate din lume şi chiar a uneia noi, recent construită pe Jupiter. E neobişnuit de generos, liniştit, tandru şi nu suportă un singur lucru: să îndrăznească cineva să se atingă de preţiosul lui portofel de piele, în care era o bancnotă soioasă de trei ruble, o chitanţă de hârtie şi un anunţ de ziar. Atunci se înfurie şi aruncă în cei care îl înconjoară cu tot ce îi cade sub mână.

Soţia şi copiii îl iubesc foarte mult şi îi oferă cea mai duioasă atenţie. El le răspunde cu aceeaşi monedă…

Şi, în sfârşit, de unde să ştim? Poate că nebunii sunt uneori infinit mai fericiți decât noi, oamenii sănătoşi.

1895

Plevuşca

I

La 150 de verste de la cea mai apropiată staţie de cale ferată, departe de orice şosea sau drum de poştă, înconjurat de vechea pădure de pini Kasimovsk, se ascunde satul Bolşaia Kurşa. Locuitorii lui sunt numiţi în împrejurimi – kurşeni cu capul mare şi lituanieni nebotezaţi. Sensul ultimei porecle s-a pierdut în negura veacurilor, dar a rămas monumentul lui viu, întruchipat de şubreda şi micuţa clopotniţă catolică din mijlocul satului, înăuntrul căreia, în spatele ferestrelor, se zăreşte o înfricoşătoare statuie din lemn colorat, ce îl înfăţişează pe Iisus cu mâinile legate, cu o coroană de spini pe cap şi cu faţa însângerată. Locuitorii din Kurşa sunt velicoruşi get-beget, de constituţie robustă, blonzi şi flocoşi. Vorbesc o rusă curată, chiar dacă uneori mai încurcă *ce eu te*: în loc de *vinţo*[7] – pronunţă vincio, în loc de *celovek* – ţelovek.

La intrarea în sat se află şcoala zemstvei; la ieşire, lângă văgăună, pe fundul căreia curge râuleţul Pra, se află cabinetul felcerului. Felcerul şi învăţătorul sunt singurii venetici din sat. Pe ambii soarta i-a tot purtat prin lumea mare, înainte de a-i arunca în acest colţ uitat de Dumnezeu şi de ocârmuire şi îndepărtat de cealaltă lume: vara – de un glod de netrecut, iarna – de zăpezi de nepătruns. Viaţa aspră s-a reflectat diferit asupra lor. Învăţătorul e blajin, lipsit de răutate, naiv şi credul şi toate acestea sunt însoţite de o de tristeţe supusă, tihnită.

Felcerul e cinic şi spurcat la gură. Nu crede în nimic pe lume, pentru el toţi oamenii sunt mari nemernici. E ursuz, grosolan şi are vocea răguşită.

Ambii vin din preoţie, nişte popi rataţi. Numele de familie al învăţătorului e Astrein, iar al felcerului – Smirnov. Ambii sunt burlaci. Învăţătorul slujeşte în Kurşa din toamnă, felcerul, însă, este deja al doilea an aici.

II

S-a instalat o iarnă lungă, cu multă zăpadă. Uliţa din sat e demult troienită. Nămeţii au ajuns mai sus de geamuri şi, pentru a traversa drumul, uneori, îţi trebuie schiuri, iar afară ninge şi ninge. Până la primăvară, Kurşa va fi îngropată în zăpadă. Nimeni nu va călca pe-aici până după dezgheţul de primăvară, când se vor zvânta drumurile. Noaptea, intră în sat doar lupii şi fură câini.

Ziua, învățătorul şi felcerul se ocupă fiecare cu ale lui. Felcerul primeşte bolnavii ce vin din Kurşa şi din trei sate vecine. Iarna, mujicului îi place să se lecuiască. Dis-de-dimineață, încă pe întuneric, în tinda casei felcerului şi pe pragul ei, se îmbulzeşte lumea. Bolile sunt mai mult dintre cele care nu se vindecă, vechi, delăsate, pe care vara, când lucrul e în toi, nu le bagă nimeni în seamă: catar, abcese, trahom, inflamarea urechilor şi a ochilor, carii dentare, obişnuitele entorse. Mulți se consideră bolnavi doar din suspiciune, de la lunga plictiseală de iarnă, femeile – din cauza isteriei, care le este proprie tuturor țărăncilor.

Smirnov ştie absolut tot în toate domeniile medicinei. Cel puțin, el personal este foarte sigur de asta şi priveşte în direcția medicilor cu studii şi a somităților medicale nici măcar cu dispreț, ci mai mult cu indulgență. Îşi tratează pacienții fără ezitare şi fără mustrări de conştiință, punând diagnosticul într-o clipită. Îi este de ajuns, încruntând sprâncenele, să se uite numai la bolnav pe deasupra ochelarilor să-i sinilii şi deja vede în ansamblu natura bolii acestuia. „Vomiți dimineața? Îți vine să vomiți de la mâncare sărată? Cum mergi afară? Dă mâna… unu, doi, trei, patru, cinci, şase… Bine. Dezbracă-te… Respiră…

Mai tare. Te doare aici când apăs? Aici? Aici? Îmbracă-te. Iată nişte prafuri. Vei lua unul acum şi unul înainte de masă, pe cel de-al treilea – peste o oră după masă, pe al patrulea – înainte de cină, pe al cincilea – la noapte. Şi mâine la fel. Ai înțeles? Du-te". Toate astea îi iau exact trei minute.

Scoate dinții cu un curaj nemaipomenit şi extrem de repede, cauterizează rănile cu nitrat de argint, operează, cu o lanțetă tocită, groaznicele buboaie şi furunculele ale țăranilor, vaccinează împotriva vărsatului de vânt şi face găuri pentru cercei în urechile fetițelor. Şi regretă din tot sufletul că şefii din medicină nu permit felcerilor să facă, de exemplu, craniotomia, deschiderea abdomenului sau amputarea picioarelor.

Ar fi făcut asemenea operații mai bine decât orice profesor de la Petersburg sau Moscova, cu siguranță! Asepsia şi antisepsia sunt, pentru el, prostii şi fleacuri. După părerea lui, bacteriile chiar se tem de murdărie. Important e să ai ochiul bun şi mâinile dibace. Țăranii îl cred şi doar în cele mai grele cazuri, când felcerul le porunceşte să ducă bolnavul la spital, se adresează vracilor locali.

În timpul acesta, învățătorul predă în şcoala neîncăpătoare şi întunecată. El stă în palton, iar copilaşii în cojoace şi din gurile tuturor îşi

iau zborul rotocoale de aburi. Sticla geamurilor este toată acoperită pe dinăuntru cu un strat gros de zăpadă albă, catifelată. Zăpada atârnă în franjuri şi pe grinzile de pe tavan şi promoroaca sclipeşte gingaşă pe rotunjimile bârnelor din pereți.

— „Maimuța vedea prost la bătrânețe…” Vaniuşecikin, ce înseamnă „maimuță”? Cine ştie? Tu? Ia, povesteşte. Iar voi, cei mici, copiați asta: „Bun plug are Mihei, bun e şi al lui Sîsoi”.

Picioarele înțepenesc şi îngheață chiar şi în galoşi. Țăranii au refuzat ferm să încălzească şcoala. Îşi trimit copiii la învățat numai ca să nu se piardă cele zece copeici, pe care consiliul local le încasează pentru nevoile învățământului public.

Este nevoit să se încălzească cu rămăşițele gardului şi să ia pe datorie, cu brațul, de la felcer. Acela da, ce viață are. Odată, mujicii au încercat să-l lase fără lemne şi atunci el a alungat toți bolnavii care veniseră dimineața la cabinet. Şi lemnele au apărut chiar în aceeaşi zi, ca din senin.

III

La ora trei, Astrein îşi puse schiurile şi se duse la felcer să ia prânzul. Mănâncă împreună, iar vodca o cumpără pe rând.

Uneori, pentru miros şi culoare, felcerul aruncă în sticla cu vodcă un extract de lăcrimioare, şi, ca urmare, după prânz, inimile lor bat cu putere şi se agită încă multă vreme. La masă asistă câinele felcerului, Drug, mare, neted, roşcat, cu pieptul alb, un câine de casă. El îşi culcă capul ba pe genunchii unuia, ba pe-ai celuilalt, răsuflă din greu, clipeşte din ochii lui albaştri, naivi şi loveşte picioarele taburetelor cu coada puternică şi dreaptă, ca un băț. Îi serveşte o băbuță, rămasă fată bătrână.

După masă, dorm vreo oră, felcerul – pe pat, Astrein – pe cuptor. Se trezesc, când se întunecă şi când băbuța aduce samovarul. În timpul ceaiului, Astrein controlează caietele elevilor, iar Smirnov pregăteşte medicamentele. El le prepară în cantități mari, să aibă de rezervă, câte cincizeci de pachete din fiecare medicament, cu preponderență, chinină, natriu salicilic, carbonat de sodiu, bismut, pulbere Dover. E miop şi se apleacă destul de mult deasupra mesei, la lumina lămpii.

Părul lui drept, lins, se lasă de-a lungul obrajilor ca o basma muierească. Cu acest păr, în ochelarii sinilii şi cu bărbuța lui rară, neîngrijită, seamănă cu un nihilist din vremurile vechi.

Învățătorul se ridică şi merge oblic dintr-un colț al izbei în altul. E înalt, subțire, cu capul înclinat pe gâtul lung şi mlădios. Fața lui e mică,

schimonosită, cu o rumeneală zmeurie, bătrânească, cu sprâncene stufoase, ochi albaştri, părul zbârlit, barbă deasă, cambrată, iar gura îi intră sub mustăţi. Are vreo treizeci de ani.

Iată că se opreşte în mijlocul camerei şi spune visător:

— E aşa de bizar, Serghei Firsîci, că noi, de trei luni, nu mai citim ziare. Dumnezeu ştie ce s-a mai întâmplat în acest timp în Rusia? Gândiţi-vă numai: poate că, în acest timp, a izbucnit, pe neaşteptate, o revoluţie sau a fost declarat un război sau cineva a făcut o descoperire remarcabilă, iar noi nu ştim absolut nimic? Înţelegeţi, o descoperire care ar schimba pe neaşteptate întreaga viaţă… de exemplu, o corabie zburătoare sau, iată… alt exemplu… citirea gândurilor sau inventarea unei substanţe explozibile de o forţă absolut uimitoare…

— Ha! Fantezii! spuse Smirnov cu dispreţ. Astrein se apropie de masă şi, cu degetele sale lungi, nervoase, întotdeauna tremurătoare, sortează greutăţile pentru cântar.

— Şi ce dacă sunt fantezii, Serghei Firsîci? Ce e rău în asta?

Ştiţi, uneori, mă aflu la şcoală sau la dumneavoastră, seara, şi, dintr-odată, am impresia că se va întâmpla ceva cu totul ieşit din comun. Pe neaşteptate, se aud zurgălăi la geam. Câinele latră. Cineva intră în tindă, deschide uşa. Faţa nu i se vede, pentru că gulerul blănii e ridicat şi acoperit cu zăpadă.

— Un jandarm? întreabă ironic Smirnov, aplecându-se şi mai mult peste masă.

— Nu, aşteptaţi un pic, Serghei Firsîci. El intră şi întreabă:

„Dumneavoastră sunteţi învăţătorul local, Klavdii Ivanîci Astrein? îi răspund: „Eu sunt acela”. Şi iată că mi se comunică o veste fericită, neaşteptată, năucitoare. Nici nu pot să-mi închipui ce anume, dar ceva nemaipomenit de plăcut.

— Că aţi câştigat două sute de mii pe biletul de la cursele de cai? Sau că aţi fost desemnat împărat chinez?…

— Ah, mereu încerc să-mi imaginez, dar nu pot. Nu e vorba de bani, nici de funcţie. Va fi o minune, după care va începe o viaţă cu totul nouă… va începe şi pentru mine, şi pentru dumneavoastră, şi pentru toţi… Înţelegeţi, Serghei Firsîci, aştept o minune! Chiar nu vi se întâmplă niciodată?

— Drept cine mă luaţi? Desigur că niciodată.

— Iar eu aştept! Am impresia că nu spuneți adevărul. Şi dumneavoastră aşteptați. Aşteptarea unui miracol e în sângele poporului rus. Cu aşteptarea asta ne-a adus pe lume Dumnezeu. Altfel e imposibil să trăieşti, Serghei Firsîci, e înspăimântător! Uitați-vă numai la mujici. Aceştia pot fi treziți, mişcați, tulburați şi cuceriți numai de o minune. Mergeți la ei cu matematica, cu tehnica, cu economia politică, cu medicina… Credeți că nu vă vor înțelege? Vor înțelege, pentru că sunt capabil să înțeleagă tot ceea ce e exprimat logic, simplu şi fără cuvinte străine. Dar nu vor crede nimic din ceea ce e simplu şi clar. Mujicul omora doctorii în timpul epidemiilor de holeră şi vărsat de vânt, organiza răscoale împotriva plantării forțate a cartofilor, bătea inginerii cadastrali cu parul. Inventați mâine cel mai sigur şi mai clar procedeu de creştere a bunăstării lui şi mâine vă va da foc, dacă procedeul acesta nu va fi unul miraculos. Dar e destul să-i şoptiți, doar să-i şoptiți la ureche un cuvințel: „scrisoare de aur!” sau „antihrist!”, sau „a apărut!” – nici nu mai contează cine a apărut, numai să fie absurd şi misterios – şi, o, Doamne, mujicul va scoate imediat steagul din stative şi va fi gata să meargă la moarte sigură. Îl veți ademeni în orice sectă, cea mai stupidă, cea mai ridicolă, cea mai respingătoare şi sângeroasă, şi el vă va urma. Ăsta e miracolul! Dacă în momentul acesta vecinul lui, Ivan Evgrafov, îşi va drege brusc glasul şi va începe să vorbească pe nas psalmodic, strângându-şi pleoapele: „Şi mi s-a arătat în vis, frații mei, că s-a întrupat în mine Şarpele Antic, Prorocul Ilie”, şi mujicul se va închina imediat lui Ivan Evgrafov, ca unui sfânt sau ca unui demon stăpân pe suflete. El îl va crede cu încântare pe orice impostor, scrântit, prezicător, dacă acesta va avea cuvinte măiestrite, învăluite în ceață şi mister. Amintiți-vă de impostorii ruşi, de revizori, icoane făcătoare de minuni, erezii, răzmerițe, toate au la temelie un miracol. Năzuința spre miracol, setea de miracol trece prin toată istoria Rusiei! Mujicul crede în minuni stupide nu pentru că este întunecat şi subdezvoltat, ci pentru că acesta este spiritul istoriei lui, o lege istorică incontestabilă…

Smirnov îşi pierdu dintr-odată răbdarea şi începu să strige cu agresivitate:

— Aceste legi istorice ale dumneavoastră, dracu’ să le ia!

Îndrugați aici verzi şi uscate, dragul meu, nu e vorba de nicio istorie. Poporul rus nu are istorie.

— Cum adică nu are?

— Uite aşa, nu are! Istorie au ţarii, patriarhii, dvorenii… chiar şi mica burghezie, dacă vreţi să ştiţi. Istoria ce presupune? Dezvoltare continuă sau declin, schimb de fenomene.

Iar poporul nostru, cum a fost în timpul lui Vladimir Krasno Solnîşko[8], aşa şi a rămas până în ziua de azi. Aceeaşi credinţă, aceeaşi limbă, aceleaşi obiecte, haine, hamuri, teleagă, aceleaşi cunoştinţe, aceeaşi cultură. La naiba, despre ce istorie poate fi vorba!

— Să-mi fie cu iertare, Serghei Firsîci, îl contrazise cu blândeţe învăţătorul, nu vorbiţi despre ce trebuie…

— Despre ce trebuie, neică. Iar dacă vreţi să ştiţi, nu există niciun fel de popor rus. Şi nici Rusia nu există! Există doar câteva milioane de metri pătraţi de verste şi câteva sute de naţionalităţi absolut diferite, câteva mii de limbi şi o mulţime de religii. Şi nu au nimic în comun, dacă vreţi să ştiţi. Iată, eu închid acum ochii şi îmi spun: Ru-si-a. Şi, dacă vreţi să ştiţi, îmi imaginez acest spaţiu sinistru, nemărginit, tăcut, acoperit cu totul de mormane de zăpadă, iar din zăpadă, se ivesc pe ici, pe colo, acoperişuri de paie. În jur nicio lumină, niciun sunet, nicio urmă de viaţă! Şi, dintr-odată, pur şi simplu, nu se ştie din ce cauză – un oraş. Case de piatră, electricitate, telefoane, teatre, iar acolo nişte domni în fracuri – nişte buboi! – care spun: „Să avem iertare, noi cunoaştem de minune istoria poporului rus şi înţelegem mai bine decât toţi nevoile acestui popor. Imediat îi vom scrie o reţetă şi el imediat…” Poporul trăieşte în mizerie şi ignoranţă, aşa că ar trebui să-i prescriem o pulbere persană şi să-i punem fiecăruia în mână un alfabet de-o copeică. O-o! Cine nu-l cunoaşte pe acest bun, vechi, credincios popor rus. Uriadnicul îi dă vreo două la partea moale, trage o duşcă de vodcă, râgâie şi se laudă: „Cât de bine îmi cunosc poporimea!” Şeful secţiei de poliţie spune cu mândrie:

„Poporul meu mă cunoaşte, dar şi eu îmi cunosc poporul!”

Guvernatorul flutură din cap: „Eu şi poporul meu ne înţelegem”. Undeva, în imediata apropiere, se învârte vreun intelectual filfizon, de-alde dumneavoastră, Klavdii Ivanovici, şi ciripeşte: „Cine? Poporul? Păi chiar acum, într-o clipită… Iată o cărţulie şi în cărţulie e totul explicat: şi diferite legi ale istoriei, şi sufletul poporului rus, şi multe asemenea”. Şi nimeni nu înţelege: nici dumneavoastră, nici eu, nici popa, nici dascălul, nici boierul, nici uriadnicul, nici dracul, nici diavolul, nici mujicul însuşi. Sufletul poporului! Sufletul acestui popor e la fel de întunecat pentru noi, ca şi sufletul unei vite, dacă vreţi să ştiţi!

— Să am iertare, Serghei Firsîci, permiteți-mi…

— Ba nu, dumneavoastră permiteți-mi… Vom vorbi pe rând: la început eu, iar apoi dumneavoastră sau invers, întâi dumneavoastră, apoi eu. Nu putem vorbi amândoi odată, e incomod. Am vrut doar să spun…

— Nu, eu am vrut numai…

Şi iată aşa începe să clocotească o polemică grea, nesfârşită, jignitoare, o plictisitoare polemică rusească. Un gând răzleț, o şicană, pornită de la un cuvânt, de la o comparație, le deturnează atenția întâmplător şi absurd şi, ajunşi în impas, nici nu mai țin minte cum au pornit vorba. Etapele intermediare au dispărut fără urmă, trebuie să te agăți mai repede de primul gând al inamicului, pe care l-ai reținut, pentru a prelungi polemica şi a-ți rezerva ultimul cuvânt.

Felcerul începe deja să spună mitocănii. Îi scapă cuvinte precum: tâmpenie, imbecilitate, prostii, fleacuri. În timpul discuției, îşi lasă capul pe spate şi, din pricina asta, părul i se împrăştie în toate părțile, iar el agită vehement mână întinsă. Învățătorul vorbeşte tânguitor, cu un glăscior tremurător, ofensat şi, cu tăişul palmei, scoasă timid din subțioară, parcă ar tăia aerul într-un singur loc.

— Ei, bine, să lăsăm! spune, în sfârşit, cu nemulțumire, Smirnov. Cu dumneavoastră numai polemici să nu ai. Haideți mai bine să jucăm un koziol[9]. Cine e la rând: cine pune?

Dumneavoastră!

Joacă vreo jumătate de oră, ambii serioşi. Din când în când, pronunță cu jumătate de gură: „krali, bardadîm[10], trag, am tras, foska[11], e rândul tău, treflă, cupă, care…”

Cărțile întunecate, umflate, cad pe masă ca nişte blinii.

Apoi cei doi se despart. Uneori, felcerul îl conduce puțin pe Astrein, care se cam teme de lupi. Pe prag, li se aruncă sub picioare Drug. El se încovoaie, se împinge cu nasul în mâinile lor şi scânceşte. Satul e liniştit şi întunecat, de parcă ar fi mort. De după vălul de zăpadă, abia răsar, înnegrite, podurile caselor. Acoperişurile strălucesc palid şi lugubru pe cerul întunecat.

Lângă cerdac, de-a lungul peretelui, stă întinsă cu fundul în sus o barcă înzăpezită. Şi aproape în fiecare seară, înainte de rămas bun, felcerul zice:

— Aşteptați, Klavdii Ivanîci, va veni ea primăvara, vom aştepta umflarea apelor şi atunci vom coborî bărcuța pe iaz. Lângă moară, neică, poți prinde nişte ştiuci uite-atâta!

Uneori însă îi propune, tachinându-l:

— Poate vreți să urlu şi eu puțin?

Smirnov îşi duce mâinile pâlnie la gură, ia aer în plămâni, gată să urle ca lupul şi Drug, care ştie de această glumă, începe imediat să scâncească nervos, dar Astrein îl înşfacă grăbit de mâini.

— De ce faceți asta, Serghei Firsîci? De ce? De ce vă face plăcere să mă speriați? N-am nicio vină că stau slab cu nervii.

— Atunci lăsați polemica! spune felcerul râzând.

IV

Aşa au trecut trei luni, dar nimic nu s-a schimbat în viața lor. Stau împreună, exact ca pe o insulă nelocuită, pierdută într-un ocean de zăpadă. Uneori, învățătorului începe să i se pară că, de când se ține minte, n-a plecat nicăieri din Kurşa, că iarna nu s-a terminat niciodată şi nici nu se va termina şi că a auzit despre altă viață doar în vis sau într-o poveste uitată, unde e cald, lumină, unde sunt flori, oameni inimoşi, amabili, cărți deştepte, voci gingaşe de femei şi zâmbete. În acele momente, fața felcerului i se pare din cale-afară de cunoscută şi insuportabilă, de parcă aceasta înceta să mai fie o față străină de om şi devenea ceva asemănător unei pete obişnuite pe tapet, o fotografie familiară cu ochii scoşi sau o veche zgârietură pe masă, peste care privirea îți alunecă, fără să le observi, dar care totuşi te înfurie inconştient.

De Crăciun, țăranii au făcut pârtii înguste prin nămeți.

Deveni posibil mersul în şir indian. Conform unui vechi obicei, toți popii şi dascălii din împrejurimi, cu preotesele, soțiile diaconilor şi cu fiicele, se adunau pentru a sărbători Anul Nou în satul Şilovo, la părintele Vasili, care, pe deasupra, îşi sărbătorea, imediat după asta, pe 1 ianuarie, ziua onomastică. Veneau, de asemenea, învățători locali, dascăli, precum şi diverşi tineri din familii de preoți care îşi căutau mirese.

Şilovo se afla la 12 verste de Kurşa. Felcerul şi învățătorul porniră la drum de cu zori. Astrein nu fusese niciodată la părintele Vasili şi avea unele îndoieli, să meargă, să nu meargă, dar felcerul îl linişti:

— Vă spun doar, nu vă faceți griji. Dacă veți veni cu mine, veți vedea cât de bucuroşi vor fi să vă vadă. Acolo toți sunt primiți cu bucurie.

Preoteasa e o femeie ospitalieră. Ce întâlnire de pomină va fi!

De la ger, cu buzele înțepenite şi degetele umflate, intrară, printr-un coridor, într-un mic salon, unde era luminos şi cald. De-a lungul pereților, stăteau fetele în rochii multicolore, mototolind în mâini batiste. Tinerii fumau şi mergeau dintr-un capăt în altul prin cameră, fără să le dea vreo atenție domnişoarelor şi păreau cufundați în gândurile lor.

Toți ca unul erau lungani, blonzi-spălăciți şi tunşi scurt, în redingote negre, ce miroseau a naftalină şi a odicolon „Heliotrop” şi aproape toți purtau lornioane fumurii pe fețele lor fără mustăți, dar pentru că era totuşi destul de dificil să privească prin sticle, îşi țineau capetele lăsate pe spate, cu un aer arogant, neprietenos şi aspru. Fiecare ținea mâna stângă dusă la spate, iar dreapta, cu degetele răsfirate, era băgată sub marginea redingotei.

Felcerul porni din loc primul, iar învățătorul mergea în urmă, de-a lungul rândului de fete; felcerul făcea plecăciuni, lipăia din picior, bătea toc de toc, îşi scutura părul, întorcea palma dreaptă în direcția învățătorului şi zicea:

— Permiteți-mi să vă recomand… Iar învățătorul pronunța: – Învățătorul şcolii de zemstvă din Kurşa, Astrein.

Dacă, însă, întâlnea vreo față nouă, necunoscută, felcerul se recomanda şi pe el:

— Felcerul din partea locului, Smirnov. Fiu de preot.

Dar, iată, permiteți-mi să vă prezint…

Terminând cu domnişoarele, el se prezentă în acelaşi mod şi în fața tinerilor în redingote. Tinerii, făcând cunoştință, îşi spuneau numele reținut şi serios:

— Preobrajenski. Absolvent.

— Foliantov. Absolvent.

— Memorski. Absolvent.

— Popov. Absolvent.

Şi se dădeau, imediat, la o parte, pentru a-şi continua plimbarea, cufundați în gânduri.

Titlul de „absolvent” era un fel grad ştiințific şi însemna că tânărul a terminat în acest an cursurile de seminar, iar acum îşi caută o mireasă şi un loc vacant de preot.

În cealaltă cameră, popii jucau pe trei mese preferans şi pe una stukolka. Ținându-şi cu o mână mâneca sutanei, ei întindeau mâinile

păroase după cărți, iar cărțile luate le studiau pe sub masă, acoperindu-le, dintr-o parte, cu poalele sutanei.

Din când în când, se auzeau nişte exclamații puternice:

— Bat.

— A patra.

— A mea e. O iau.

— Să vă fie de bine. Pasă.

— Permiteți-mi.

— Iată ce a luat părintele Afanasii. Ia te uită!

— Se spune că ați băut vodcă, părinte Afanasii?

— Părinte Evlampie, dumneavoastră, cum să spun… nu vă faceți culcuş în cărțile mele, vă rog.

— He-he-he! Încă bunicul m-a învățat. Cărțile proprii reuşeşti să le vezi oricând – tu vezi-le pe ale vecinului.

— A mea. Ce se vede?

— De pică.

— Mie dați-mi trei, vă rog.

— Iau!

— Neagră!

— Deschideți-vă!

În spatele unora dintre jucători şedeau preotesele lor bătrâne. Ele aveau emoții, îi învățau, îi povățuiau, le reproşau, îi bombăneau şi, trăgând cu ochiul în stânga şi în dreapta, trădau, cu o cochetărie drăgălaşă, secretele străine. Certuri încă n-au fost.

În cea de a treia cameră discutau ceremonios, netezindu-şi bărbile, două respectabile fețe bisericeşti, iar preoteasa din Şilovo, bătrână, înaltă, plinuță, o femeie încă frumoasă, cu fața mare, autoritară şi cu sprâncene rotunde, negre, un adevărat rege-muiere, se agita lângă masă, pregătind gustările.

— Bine ați venit, dragilor, îi salută ea pe cei intrați. De la ger? Da, da, ne-a trimis Dumnezeu geruri mari. Poate doriți nişte lichior, să vă încălziți? Pe dumneavoastră, iată, vă cunosc, domnule *ferşal*, dar pe tânărul acesta îl văd, parcă, pentru întâia oară.

— Îmi permiteți să vi-l prezint… întinse mâna Smirnov.

— Învățătorul şcolii de zemstvă din Kurşa, Astrein.

Apoi în salon au început dansurile, acompaniate de o armonică, la care cânta minunat dascălul din Şilovo. Absolvenții dansau, păstrându-şi pe fețe şi în ținută expresia unei preocupări severe şi a unei demnități reci, dansau cu o totală desconsiderare față de partenerele lor de dans, uitându-se pe deasupra capetelor lor sau chiar într-o parte, de parcă nu dansau cu ele şi nici ele nu dansau cu ei. Poate era, pur şi simplu, o cunoscută manieră de salon, pe care vreun fiu de protopop sinodal a adus-o cu el de la seminar şi maniera a devenit comună, prin imitație? Partenerele de dans se străduiau să exprime o totală nepăsare față de ceea ce făceau cu ele cavalerii şi dansau – unele, de altfel, cu o uşoară umbră de obidă – de parcă ar fi fost din lemn.

În schimb, felcerul, solid şi nu prea înalt, zbura prin salon în cel mai victorios şi dezinvolt mod, iar părul lui lung tremura şi sărea odată cu el. Îi tot făcea curte fiicei părintelui Vasili, Alexandra Vasilievna, o preoteasă văduvă, destul de drăguță. Dacă ați fi văzut cât de semeț dansau ei dansuri la modă, *pas d'espagne, pas du patineur*, krakówiak, lezginka, cum felcerul, lăsându-şi partenera în cealaltă parte a camerei, se rotea cu îndemânare, cu mâna deasupra capului, curbându-se artistic, cum, deja la celălalt capăt, despărțit de parteneră, el dansa solo, pocnind din călcâie, cum, după aceea, zbura vertiginos, învârtindu-se şi împingând celelalte perechi spre partenera lui părăsită, cum agita, în tactul muzicii, umerii şi coatele rotunjite şi cum, întorcându-se eroic la dreapta, spre Alexandra Vasilievna, călca pe pantofi şi pe rochii străine.

Tot el a dirijat cadrilul într-o curată limbă franceză: *grand rond, balancer, chevalier, rond-da-da, cherchez vos dammes, à gauche* la stânga, *à gauche* la dreapta, chaine-da-da! „remerciez vos dammes”. El îi făcu pe toți să râdă sincer, când, în mijlocul celei de a şasea figuri, comandă: „Alphonse Rallet[12], Luis Buis[13], Heinrich Block[14]!” şi, dintr-odată, parcă dându-şi seama, strigă vesel: „Pardon, se pare că am încurcat opera!” A fost, cu siguranță, regele balului şi Alexandra Vasilievna cocheta cu el în disperare, adică făcea mofturi, îşi strângea gurița, îl lovea cu batista peste mână, se prefăcea că îi repugnă îngrozitor insistența lui şi râdea zgomotos, îmbujorată toată, dându-se pe spate şi sclipind din ochişorii ei vioi şi întunecați. Felcerul zbura ca un uragan prin toată casa căutând apă pentru Alexandra Vasilievna, se repezea vertiginos să ridice batista scăpată de ea şi smulgea de la cavalerii mai timizi scaune pentru ea.

Astrein nu ştia să danseze niciun dans, în afară de polkă, dar şi pe aceea o dansa indiferent şi lin, întinzându-se strună, în vârful degetelor, cu

paşi mărunți, agreabil, păstrând într-o totală nemişcare gâtul său lung, înclinat pe-o parte şi umerii lăsați; totodată, se străduia să nu iasă la mijloc şi se rotea modest într-un ungher. Pusese ochii pe o fată liniştită, fiica diaconului din Kozlinsk, micuța, rotunjoara Olimpiada Evgenievna, şi dansa numai cu ea. Olimpiada Evgenievna era îmbrăcată sărăcăcios într-o rochie de lână, albastră, ponosită, cam scurtă, decolorată şi înverzită sub brațe şi gata-gata să crape sau să se descheie, sub presiunea sânilor ei puternici, rotunzi. Dar era atât de proaspătă, încât venea dinspre ea o adiere de pepene verde sau de lapte proaspăt, călduț. Avea o față rotundă, ochi albaştri şi o rumeneală neuniformă, de marmură în obraji.

Când se rotea cu Astrein, cosița ei groasă, cu fundă albastră la capăt, lovea uneori umăr învățătorului. Ea roşea des, se apleca în față odată pe minut şi întorcea capul, de parcă ar fi vrut să fugă. Astrein doar tuşea. Nu-şi auzea glasul din cauza armonicii şi îi spunea a zecea oară fetei că, probabil, îi este îngrozitor de urât în satul ei. În pauza dintre dansuri, cavalerii ieşeau afara la ger, fumau şi se răcoreau, făcându-şi vânt cu batistele. Scoteau aburi ca nişte cai de poştă.

După un mic şi inevitabil scandal din cauza jocului de cărți, în urma căruia unul dintre preoți se pregăti, cu hotărâre, să plece, spunând că picior de-al lui nu va mai călca pragul acestei case şi chiar porni să-şi caute în tindă blana şi şapca, dar fu împiedicat s-o facă, întrucât preoteasa din Şilovo îi invită pe toți la masă. Bărbații se aşezară la un capăt al mesei, femeile – la altul. Felcerul se instală alături de Astrein.

— Am văzut, frățioare, am văzut, spuse Smirnov, bătându-l protector pe umăr.

— Am văzut, am văzut… Un adevărat cavaler. Eşti de toată lauda.

— Tss… Încetați, Serghei Firsîci.

Cina a fost gălăgioasă şi veselă. Până şi absolvenții erau toți în vervă, țineau adevărate cuvântări de felicitare, cu texte elaborate şi, scoțându-şi ochelarii lor fumurii, se dovediră a fi nişte băieți calzi, cu fizionomii simple, blajine şi mari amatori de băutură. Anul Nou a fost sărbătorit ca în vechime, cu ruga: „Binecuvântează, Doamne, cu cununa bunătății Tale, anul 19**”. Au vrut să se apuce şi de ghicit, dar părintele Vasili le-a interzis.

Un pic beat şi un pic îndrăgostit, Astrein, luând exemplu de la felcer, făcu două biluțe din pâine, prinse cu ochii privirea fetei albastre şi, aplecându-se peste masă, îi strigă printre zgomote:

— Ce ați vrea să faceți cu aceste biluțe?

Şi ea, roşie toată, de la cele trei păhărele de lichior, îşi aruncă pe spate, printr-o mişcare a capului, cosița groasă, deschisă la culoare, şi strigă, pufnind, aplecându-se, la fel, peste masă:

— Un şoarece în sân!

La ora trei, învățătorul şi felcerul, care băuseră la *bruderschaft*, se sărutară şi, poreclindu-se unul pe altul, conform obiceiului, porc şi animal, merseră spre casă. Felcerul era beat de tot. El îi jura lui Astrein prietenie veşnică, îl săruta, răcindu-i fața cu mustățile lui înghețate şi înțepătoare, şi îl tot ruga să n-o nenorocească pe Lipocika, să nu-i rupă floarea inocenței.

— T-t-te şt-tiu eu. Eşti spp-pecialist! se bâlbâia el cu subînțelesuri.

Adormi, până să ajungă la Kurşa, şi nu se trezi nici atunci când câinele lui, Drug, sărind în sanie, îi linse toată fața. Învățătorul fu nevoit să-l care, împreună cu un țăran şi cu bătrâna nemăritată, în cameră.

V

Serata de Anul Nou a fost ca o lumină apărută brusc în beznă, în urma căreia ți se perindă prin fața ochilor, încă mult timp, luminoase cercuri plutitoare. Poveştile, spuse pe înserate, despre minunata petrecere de la părintele Vasili, au ținut până la jumătatea lunii ianuarie.

Pe partenerele lor de la Şilovo le numeau, la început, cu nume şi patronimic, după care, Lipocika ta şi Saşenka mea şi, în sfârşit, a ta şi a mea. Le era deosebit de plăcut să asculte diverse fleacuri, pe care şi le povesteau reciproc, unul în numele celuilalt, poveşti care s-au întâmplat cu adevărat sau au fost inventate.

— Pe crucea mea, toți au văzut asta, îl asigura Astrein.

Când dansai tu cu alta, ea nu-şi lua ochii de la tine.

— Ei, ia te uită! Lasă… Prostii, dădea din mână felcerul, dar nu-şi putea ascunde zâmbetul mulțumit de pe buzele groase.

— Pe crucea mea! Chiar şi părintele Vasili a spus: „Ia uitați-vă la Esculap al nostru… ce ziceți de asta? A?” Eu însumi, frate, m-am minunat de tine, cum vorbeai şi vorbeai fără încetare. Iar ea mai nu murea de râs. Şi după asta, am văzut eu, frățioare, cum îi şopteai la ureche, după cină. Am văzut!

— Lasă, te rog. N-a fost nimic, îl contrazise ferm felcerul.

Dar e o femeie, într-adevăr, splendidă, această Saşenka, a?

— O frumusețe! Ce mai vorbă! O adevărată țarină!

— N-da, dar şi a ta, într-un fel… Asta desigur că ține de gust, nu-i aşa? Doar nu există gusturi la fel? A mea sare mai mult în ochi, e o femeie de societate, spectaculoasă, ei, dar a ta are o frumusețe specific rusească… nu din acelea țipătoare, dar ştii, e din cele mai liniştite. Şi ce păr bogat are! Are o cosiță cât mâna mea de groasă. În rochia ceea albastră… o splendoare. Înțelegi tu oare, o albăstrea înflorită într-un loc uitat de lume. Şi cum ai făcut-o cu biluța aia?

Căpcăunule!…

— Şi ea unde răspunse deodată: un şoarece în sân!

— Da. Şi a roşit toată. Crezi că a aruncat, pur şi simplu, vorbe în vânt? Niciodată. Cunosc eu, frățioare, foarte bine femeile astea, nu vor spune nimic fără un scop. Lipocika ți-a făcut o aluzie, dacă vrei să ştii.

Învățătorul zâmbeşte fericit.

— Încetează, Serghei Firsîci… Ce fel de aluzie…

— Una foarte simplă. Vreau să fiu la inima dumitale, uite ce aluzie. Pe cuvânt că e foarte drăguță. E proaspătă ca un trandafir. Şi ce culoare a feței are!

— Minunată, minunată… Şi Saşenka ta are o culoare…

Dar s-au scurs două săptămâni şi, ca de la sine, aceste discuții plăcute au devenit tot mai rare, mai scurte, până au încetat de tot. Iarna, asemenea morții, netezeşte şi uniformizează. Spre sfârşitul lui ianuarie, ambii – şi felcerul, şi învățătorul – simțeau un sentiment de ruşine şi dezgust, dacă vreunul dintre ei aducea vorba de Şilovo. Atât complezența binevoitoare a fostelor amintiri, cât şi mica, inocenta, dulcea minciună de mai înainte li se păreau acum, de departe, insuportabil de dezgustătoare.

Şi iarna îndârjită, neînvinsă şi fără de sfârşit se lungea, se tot lungea. Gerurile cumplite se mențineau, picăturile de gheață străluceau pe copacii goi, vârtejurile de viscol cutreierau câmpurile, noaptea, troienele se aşterneau vâjâind, amurgul roşu, însângerat zăbovea îndelung pe cer şi atunci fumul din hogeacuri se ridica spre cerul verde în coloane drepte, înfricoşătoare, zăpada cădea cu fulgi mari, tăcuți, disperați, cădea zile şi nopți întregi, şi crengile pinilor se îndoiau sub greutatea căciulilor albe.

Acum, chiar şi felcerului i se părea, uneori, că iarna nu se va mai sfârşi, iar acest gând încătuşa cu groază mintea sa lucidă, popească, străină oricărei visări. El devenea tot mai irascibil şi deseori îi spunea grosolănii doctorului de zemstvă, când acela îi vizita punctul medical.

— Eu nu am o mie de mâini, ci doar două, bombănea el cu o voce surdă, joasă, scuturându-şi părul şi aruncând mâinile, cu degetele răsfirate, înainte. Iar dacă nu vă place fizionomia mea, declaraţi asta la administraţia locală. Nu sunt ilot pe moşia voastră.

Deseori, rămânând de unul singur, mergea cu repeziciune prin cameră şi îşi imagina cearta sa nebună cu doctorul.

Uneori îl pălmuia, alteori trăgea în el. În acest timp, pălea de emoţie şi buzele lui se învineţeau, se uscau, se răceau şi tremurau.

Trecu şi februarie. Zilele au devenit mai lungi, dar iarna se ţinea încă tare.

Felcerul şi învăţătorul se plictisiseră unul de altul. Ştiau deja totul unul despre celălalt şi erau sătui până în gât: gesturile, tonalitatea vocii, obişnuitele replici. Micile şi jenantele neajunsuri generau un tremur de ură, acea ură ascuţită, măruntă, nebună, pe care o simt, reciproc, oamenii în timpul unei detenţii îndelungate şi întâmplătoare şi care atât de des se întâmplă în căsătorie. Discuţiile se terminau întotdeauna cu jigniri reciproce.

Dintr-o veche obişnuinţă, ei mai polemizau uneori, polemizau îndelung, străduindu-se să se jignească unul pe altul: felcerul – cu grosolănii, învăţătorul – cu înţepături fine, umile, insesizabile în amorul propriu şi, chiar fiind conştienţi de latura dezgustătoare a acestor polemici, ei se cufundau totuşi în ele şi nu le puteau pune capăt.

Lupii, care se obrăzniciseră de tot din cauza foamei şi dădeau târcoale cătunului chiar şi ziua, probabil că, în nopţile lungi, cumplite, urmăreau de departe, cu răutate şi curiozitate, cum, în fereastra luminată de la marginea cătunului, se contura o figura omenească aplecată peste masă şi cum o altă figură subţire şi lungă, umbla de colo-colo prin cameră, ba nimerind în unghere întunecate, ba arătându-se în spaţiul luminat. Şi poate că auzeau cum vocea înaltă, tremurătoare a învăţătorului turuia: „dî-dî-dî-dî-dî-dî-dî…

„Cum felcerul îl întrerupea cu o voce de bas nemulţumită şi densă „buu, buu, buu…”

Odată, aranjând cu o mână seturile de greutăţi pentru cântar, iar cu alta tăind, din obişnuinţă, aerul în bucăţele mici, Astrein stătea lângă felcer şi spunea:

— Eu m-am gândit mereu, Serghei Firsîci, că e bine să aduc un folos, cât de mic. Mă uit, de exemplu, la vreo clădire frumoasă, la un palat

sau la o catedrală şi mă gândesc:

fie ca numele arhitectului să rămână nemuritor în vecii vecilor, mă bucur pentru slava lui, nu-l invidiez deloc. Dar şi pietrarul necunoscut, care a pus, cu drag, cărămida lui şi a uns-o cu var, oare nu poate simți şi el fericire şi bucurie? Mă gândesc deseori că noi doi suntem nişte oameni mărunți, o plevuşcă, dar dacă omenirea va deveni vreodată liberă şi minunată…

— Lăsați asta! Am citit deja! strigă supărat felcerul şi dădu a lehamite din mână. Eu nu vreau să fierb o ciorbă, din care nu-mi va fi dat să mănânc niciodată. La naiba cu viitorul omenirii! Poate să crape de sifilis, să degenereze!

Astrein se făcu brusc alb la față şi spuse bâlbâindu-se:

— Dar e groaznic ce spui, Serghei Firsîci. Nici nu mai poți trăi, dacă gândeşti aşa. Adică ce? Adică nu rămâne decât să te duci şi să te spânzuri!

— Şi spânzură-te! strigă felcerul, tremurând de furie. Va rămâne cu un prost mai puțin pe lume!

Astrein îmbrăcă tăcut paltonul, luă şapca şi plecă. Nu mai apăru la masă două zile. Dar nu se mai puteau lipsi unul de altul, nu puteau trăi fără aceste obişnuite, mici jigniri reciproce, fără această ură prelungită, de neînvins. La sfârşitul zilei a doua, felcerul veni la şcoală să se împace şi totul reîncepu.

Asemenea certuri se repetau des. Îmbrăcând cu mâinile tremurânde paltonul, grăbindu-se şi nimerind cu greu mânecile, căutând concomitent galoşii cu picioarele, iar cu ochii – şapca, Astrein vorbea cu o voce plângăcioasă:

— Eu voi pleca, Serghei Firsîci, eu voi pleca, Dumnezeu cu dumneavoastră. Dar mă jur că e pentru ultima oară. Şi vă rog să nu mai veniți la mine! Da, chiar vă rog umil.

— Ei, şi duceți-vă dracului! Nu voi veni! Tare-mi trebuiți!

Drum bun şi cărare bătută. Veți găsi şi singur uşa.

Dar apoi se împăcau totuşi, pentru că se obişnuiseră unul cu altul într-un mod aproape bolnăvicios.

Plictiseala nopților lungi, pe care nu o puteai depăşi nici măcar dormind, îi împingea spre lucruri groaznice.

Odată, în toiul nopții, felcerul intră în bucătărie la bătrâna servitoare şi, făcând abstracție de oroarea şi tânguirile ei, fără să bage de seamă că,

sărmana, îşi făcea cruce de frică, o posedă. Ea avea şaizeci de ani. Acest lucru începu să se întâmple atât de des, încât până şi bătrâna se obişnui şi i se supunea tăcut.

De fiecare dată, plecând de la ea, Smirnov, alerga prin cameră, scrâşnea din dinți, ofta şi îşi smulgea părul din cap cu dezgust.

Învățătorul însă, în timpul nopților lipsite de somn, era stăpânit de închipuiri voluptuoase. Slăbise, ochii i s-au mărit, devenind sticloşi şi sub ei se adânceau cearcănele negre. Iar degetele lui nervoase şi subțiri tremurau şi mai tare.

La un moment dat, felcerul îi propuse lui Astrein să inspire eter.

— E foarte plăcut, spuse el, doar trebuie să treci, printr-o încordare a voinței, de momentul când vei dori să arunci pansamentul. Vrei să te ajut?

El îl culcă pe pat, îi acoperi gura şi nasul cu vată higroscopică, cum i-ar fi acoperit-o cu o mască, şi începu să o îmbibe cu eter. Un miros dulce, mieros umplu imediat gâtul şi plămânii învățătorului. El îşi imagină cum se va sufoca, dacă nu va arunca de pe față vata udă şi chiar avu o pornire, dar felcerul îi astupă şi mai tare gura şi nasul şi turnă repede în mască rămăşițele de eter.

VI.

A existat o secundă îngrozitoare, când Astrein simți că moare sufocat, dar numai o secundă, nu mai mult. Imediat i se făcu uimitor de bine. Ceva porni să tremure voios înăuntrul lui, un punct luminos care cânta, iar din ei au început să curgă în toate direcțiile, asemeni undelor făcute de o piatră aruncată în apă, mici şuvoaie vesele, care îi dădeau fiori. Culcat pe spate, vedea clar cum linia dreaptă, formată de perete şi tavan, s-a făcut dintr-odată curcubeu, s-a rupt şi s-a topit toată, formând steluțe mici, ca acelea din Calea Lactee. Apoi începu totul să tremure: aerul, pereții, lumina, sunetele, lumea întreagă. Lui Astrein i se păru că fiecare atom al ființei lui se transformă într-o mişcare vibrantă, contopită cu una luminoasă, comună, abia perceptibilă.

Tot corpul i se dizolvă, se topi, deveni insesizabil şi această senzație de uşurință şi de libertate era una dumnezeiască.

Şi, dintr-odată, conştiința lui începu să zboare pe o curbă interminabilă – undeva în jos, într-o prăpastie întunecată, apoi se stinse.

Se trezi cu durere de cap şi cu un gust respingător de eter în gură. Acest gust îl urmări toată noaptea şi toată ziua următoare.

Felcerul îl rugă pe Astrein să îi facă acelaşi serviciu, să îi țină pe față masca de vată şi învățătorul s-a supus. Au făcut acest experiment de câteva ori, dar n-au ajuns eteromani, pentru că rezerva de lichid miraculos se termină, iar altul n-au mai primit.

Iarna se întindea şi se întindea pe câmpuri cu zăpada ei moartă, urla în hogeacuri, alerga pe ulițe, vâjâia în pădure.

Țăranii din Kurşa îşi hrăneau vitele cu paie de pe casă şi îşi vindeau caii pentru pielicele celor care strângeau piei pentru prelucrare.

Astrein decăzu cu totul. Nu doar că umbla toată ziua în palton şi galoşi, dar şi dormea fără să se dezbrace. De dimineața până seara, bea vodcă, uneori bea şi în toiul nopții, scoțând sticla de sub pat. Creierul inflamat înnebunea singuratic în orgii voluptuoase.

La şcoală, în timpul orelor, se aşeza la masă, îşi sprijinea capul în mâini şi spunea:

— Fiecare dintre voi, copii, să recite „Maimuța şi ochelarii". Pe rând. Pe de rost. Dați-i drumul.

Copiii se obişnuiseră cu el şi spuneau ce le trecea prin cap. Iar el stătea, deschizând larg ochii săi luminoşi, nebuni, fixați mereu în acelaşi punct pe hartă, undeva între Italia şi Carpați.

Felcerul, însă, urla în timpul consultațiilor la țărani, şi, cu o ură sălbatică față de ei şi față de sine, făcea, dinadins, procedurile cât mai dureroase. Când rămânea singur şi se gândea la doctor, ochii i se umpleau de sânge din cauza furiei lui oarbe, ascunse, devenită manie.

Se părea că ambii se apropiau de un iminent şi abominabil sfârşit. Dar există în natura umană ceva straniu şi misterios. Când durerea fizică, disperarea, extazul sau decăderea ating tensiunea maximă, când iată-iată sunt gata să treacă de o anumită limită, atunci soarta îi dă omului o clipă să-şi tragă sufletul, de parcă i-ar deschide un pic menghina care îl strânge. Uneori, chiar îi zâmbeşte pentru o clipă. Aşa se întâmplă în timpul naşterilor grele, ce se lasă cu moarte, la femei, în război, în timpul muncilor istovitoare, în cazul bolilor incurabile, uneori, în cazurile de nebunie şi, probabil, în timpul torturilor de dinainte de moarte. După asta, soarta îl linişteşte pe om pentru totdeauna, calm, fără ură.

VII

Şi, brusc, se întâmplă o minune, dintr-acelea în care credea cu naivitate Astrein. A venit primăvara! La început, câteva zile consecutiv,

aerul era constant şi cald. Norii grei, cenuşii se apropiau încet de pământ. Cocoşii slăbănogi şi gălăgioşi nu mai încetau să cânte în curțile oamenilor. Stăncuțele, cu un țipăt neliniştit, se agitau pe cerul întunecat.

Pădurile îndepărtate păreau albastre. Oamenilor li se făcea somn ziua.

Apoi au pornit dintr-odată ploile, au început să bată vânturile sudice. Vântul şi ploaia mâncau, văzând cu ochii, zăpada, care devenise, pe câmpuri, murdară şi poroasă, iar unde, pe sub ea, curgea apă, era granulată şi fluidă. Ulița satului s-a eliberat, s-a înmuiat temeinic, iar pârâiaşele maronii, gălăgioase au început să alerge peste tot, de-a lungul povârnişului.

Dezordinea primăvăratică, gălăgioasă, grăbită, murdară, puse stăpânire pe păduri, câmpuri şi drumuri, de parcă natura întreagă ar fi fost cuprinsă, ca înaintea unei sărbătoare, de o agitație veselă şi prietenoasă. Ce minunat miroseau, în timpul nopților, pământul, vântul şi, se pare, chiar stelele!

S-a umflat şi Pra. Felcerul trebăluia pe lângă barcă. Într-o seară îi spuse lui Astrein, frecându-şi mâinile bătătorite.

— Acum e totul gata. Mâine trezeşte-te mai devreme.

Mâncăm şi pornim! Nu avem când pierde timpul. Peste o săptămână, Pra se va retrage şi atunci vom fi nevoiți să cărăm barca pe umeri. Iar acum o vom duce lângă moară.

A doua zi, după un prânz luat în grabă, ei au târât barca lor uşoară, cu fundul plat, pe coasta râpei, spre râu, au pus-o pe apă şi au plutit la vale. Pentru că râul fugea destul de iute, felcerul îl lăsă pe Astrein la vâslele de mână, iar el se aşeză la pupa cu vâsla de cârmă. Smirnov luă cu sine, pentru orice eventualitate, puşca cu vergea şi o singură țeavă, pe care o încărcă. Drug, care se agita în urma bărcii, alerga pe mal şi lătra vesel.

După vreo treizeci de stânjeni, se vedea un pod între malurile abrupte. Acum, podul atârna peste apa umflată, aproape atingând-o. Uitându-se în urmă, învățătorul spuse cu nelinişte:

— Vom trece oare?

— Prostii! Vom trece! răspunse cu încredere felcerul. Ne vom apleca şi vom trece.

Pentru a intra sub pod, au fost nevoiți nu doar să se culce pe bancuri, dar şi să-şi apere fețele de grinzile podului. Sub pod era întuneric, umed şi

se auzea un zgomot înăbuşit. Scăpând de sub pod, barca începu să se mişte mai repede şi acum plutea cu viteza unui cal de postă bun.

Pe cer goneau grăbiți norii pufoşi. Ploaia porni pe neaşteptate. Felcerul legă trăgaciul armei cu o batistă, să nu se umezească percutoarele. Însă ploaia încetă imediat şi soarele schimbător de primăvară începu să surâdă iar. Malurile se micşorau treptat, iar râul se tot lățea. Apa clocotea, tăiată de vârful bărcii; era cumva primăvăratic de murdară, cafenie şi, la cotituri, strălucea în ea reflecția senină a cerului. Tot mai des şi mai des nimereau peste bucăți de gheață – rotunde, acoperite cu zăpadă murdară. Ele se roteau, mânate de cursul apei şi se frecau scârțâind de părțile laterale ale bărcii, care le întrecea.

În întâmpinarea bărcii, se apropia pădurea şi devenea din ce în ce mai înaltă. Se auzea de departe cum gâlgâia apa în jurul copacilor inundați. Barca intră în pădure fără să-şi micşoreze viteza şi, dintr-odată, malurile râului s-au îndepărtat, până au dispărut cu totul. Oriunde te-ai fi uitat, peste tot – la stânga, la dreapta, înainte, înapoi – se întindea suprafața plană a apei, grăbită, guralivă, din care se iveau, pe ici, pe colo, vârfuri de tufiş. Cursul principal putea fi, totuşi, stabilit cu uşurință, după viteza şuvoaielor şi după distanța mare dintre copaci.

Felcerul se descurca foarte bine, în schimb, Drug, care se muiase de câteva ori prin băltoace, a rămas pe mal. Încercă, la un moment dat, să înoate, dar se sperie şi se întoarse înapoi. Drug s-a scuturat încă mult timp, mişcându-şi gâtul, fâlfâind din urechi, scâncind şi uitându-se din urma bărcii.

Începu să se întunece.

— Doamne! Ce poate fi mai bun pe lume decât primăvara rusească! spuse Astrein. Ştii, Firsîci, ea e exact ca femeia iubită. Eşti disperat de atâta aşteptare, o blestemi, îi pregăteşti cuvinte pline de mânie, dar, iată, o vezi şi ce bucurie!

— Ei, lasă, lasă, bombănea cu o gingaşă asprime felcerul.

Ține-te bine, bătrâne, nu te muia.

Râul, pe cât de repede se lățise, pe atât de repede se îngustă. Tot înainte, se zărea cel de al doilea pod, care gâtuia parcă râul; iar apoi apa se lărgea iar.

— Ascultă, prietene, spuse felcerul, mă gândesc că e mai bine să acostăm, până să ajungem la pod şi să tragem barca pe uscat. Aici nu vom trece.

— Ei, o nimica toată, vom trece! Ține drept! Ştir-bom-bim-bram-ştrenga! strigă înflăcărat Astrein.

— Atunci hai! spuse felcerul, în semn de încuviințare.

Dar nu calculaseră bine. Apa era prea înaltă. Barca se lovi cu vârful de pavajul podului, curentul o întoarse imediat pe-o parte, o lipi de pod şi, dintr-odată, Astrein văzu cu groază, cum tot râul intră în barcă.

Felcerul reuşi să se apuce la timp de pavaj şi să iasă aproape uscat. Dar Astrein intră până la gât în apă. El atinse fundul cu picioarele, nu era deloc adânc, dar curentul îl trăgea cu atâta putere sub pod, încât abia de reuşi să se agațe de un stâlp. Barca, umplându-se peste măsură cu apă, se răsturnă cu fundul în sus, alunecă uşor prin deschizătură şi, de cealaltă parte a podului, se încâlci repede în nişte tufişuri. Felcerul stătea sus şi râdea în hohote.

— Ce porcărie, spuse mohorât Astrein din apă. Tu ai răsturnat barca, când ai sărit şi tot tu râzi. Dă-mi mâna.

— Aşteaptă. Trage întâi barca. Că tot eşti ud. Du-te cu îndrăzneală. Aici nu-i adânc.

— Da, ți-e bine acolo, sus.

Până felcerul l-a tras pe învățător pe pod, până i-a scurs hainele umflate de apă, până i-a scos cizmele şi a scurs apa din ele, veni pe nesimțite noaptea. Zăpada de pe mal, care părea seara de un violet deschis, se înălbi pe dată şi se făcu transparentă, uşoară, subțire. Copacii s-au întunecat şi s-au urnit din loc. Acum se auzea clar cum, în depărtare, pe digul de la moară, apa vuia neîncetat, cu egală intensitate.

— Trebuie totuna să mergem, spuse felcerul, vom ieşi la cotitură şi vom scoate barca undeva pe mal, apoi ne vom duce să înnoptăm la moară. Înapoi nu ne mai putem întoarce.

Cei doi s-au aşezat iar în barcă. Imediat după pod, râul se lățea înaintea lor, ca o pâlnie. Malul stâng coti abrupt spre stânga, iar cel drept se ducea direct înainte, pierzându-se în întuneric. Un curent neaşteptat săltă barca şi o duse cu o repeziciune de speriat. Peste un minut, nu se mai vedeau nici malul stâng, nici malul drept. Vuietul apei la moară, care până acum era stăvilit de pădure, ajungea până la ei cu o claritate sinistră.

— Unde vâsleşti? Încotro? Drăcie! Cu stânga vâsleşte adânc, cu dreapta împinge înapoi. Cu stânga, cu stânga, diavole, drace, canalie! Dă-i cu stânga, cu stânga am zis, dracul să te ia. Drace, porcule!

— Ticălosule, canalie! Stai la cârmă. Ce te tot uiţi? Câine, canalie! Tub de clismă!

Astrein îşi pierdea din puteri, încercând să îndrepte barca spre malul stâng, dar ea era purtată într-o direcţie neştiută. În acest timp, felcerul şi învăţătorul se înjurau cu înverşunare, cu cele mai urâte cuvinte care le veneau la gură.

— Stai! Stai! Ţine! Un tufiş! strigă brusc şi cu bucurie felcerul.

Reuşi să se apuce cu mâinile de ramurile tufişului ce ieşea din apă. Barca se opri, cutremurându-se toată şi avântându-se înainte. Apa fugea de-a lungul bordurilor ei din stânga şi din dreapta cu un vuiet furios. Acum, devenise vizibil malul drept. Zăpada se întindea pe el, albind timid şi fad, ca hârtia în întuneric. Dar felcerul recunoscu locul.

Acest mal era o mlaştină uriaşă, de netrecut, chiar şi vara.

Câteva minute, ambii tăcură. Sloiuri mari de gheaţă, rotindu-se, se frecau unul de altul, scârţâiau şi oftau cu o prudenţă vicleană.

Astrein simţea cum i se răceşte părul şi devine drept şi tare, de parcă ar fi fost făcut din nişte tuburi subţiri de sticlă. Urletul apei la moară se ridica în aer cu un vuiet ameninţător, uniform; era clar că toată masa aia grea de apă aleargă nestăvilit încolo, spre acel sunet.

— Trebuie să ne mişcăm! spuse felcerul. Ia lasă-mă pe mine la vâsle.

Şi-au schimbat locurile şi acum Astrein era cel care se ţinea de crengi. Ambii încercau să pară liniştiţi.

— Uite cum stă treaba: trebuie să ne luăm gândul de la malul drept. Acolo ne vom împotmoli şi nu vom mai ieşi nici la paştele cailor. Ascultă, Klavdii Ivanovici, vocea felcerului începu să vibreze pe un ton cald, grav. Ascultă, nu te superi pe mine că te-am cărat azi în călătoria asta prostească?

— Ei, nici gând, dragule. Nu te mai gândi la asta, în numele lui Dumnezeu, răspunse blând învăţătorul.

El se aplecă să vadă faţa lui Smirnov, dar îi văzu doar conturul şters al umerilor şi al capului.

— Vezi tu, noi ar trebui, dacă vrei să ştii, să răzbim spre malul stâng, începu iar vorba felcerul. Să încercăm să trecem prin curent? A? Ce zici?

— Haide, spuse încet învăţătorul, ne lăsăm în voia sorţii.

— Nu-i nimic… Poate voi putea vâsli, iar dacă nu, nu-mi pasă…

— Desigur, spuse învăţătorul.

Şi iarăşi se lăsă tăcerea. Apa clipocea şi murmura în jurul bărcii, se roteau, oftau şi suspinau, şuierând, bucățile de gheață, urla în depărtare şi moara.

— Să-i dau drumul? întrebă cu tristețe învățătorul.

— Iartă-mă pentru tot, Klavdii Ivanovici, spuse dintr-odată simplu şi serios felcerul, chiar cumva oficial. Am fost foarte nedrept cu tine în această iarnă.

— Lasă, dragule, ce să ne mai amintim. Eu te iubesc, parcă puține se pot întâmpla între oamenii apropiați? Ei, ține-te, îi dau drumul.

El a desfăcut mâinile şi barca porni înainte, înnebunită, parcă, de libertate. Şi imediat Astrein văzu lumină de la moară. Era ca un bold roşu în mijlocul unei nopți negre.

Felcerul vâslea cu capul aplecat înainte, sprijinindu-se cu picioarele de scaunul din față, expirând, scurt şi zgomotos, aerul. I se părea că barca înaintează, la fiecare bătaie a vâslelor, prea repede, dar era numai o iluzie: barca era dusă doar de curenți şi Smirnov ştia foarte bine asta.

Învățătorul nu spunea nimic, dar vedea că lumina de la moară devenea tot mai puternică, cu fiecare clipă. Putea fi deja desluşită cerceveaua de la fereastră.

Aerul tremura de la vuietul apei sub ecluze. Pe neaşteptate, Astrein văzu înaintea bărcii o coamă, o creastă albă şi lungă de spumă, care se apropia, de parcă era vie. El îşi acoperi, cu un strigăt slab, fața şi se aruncă cu burta în jos la fundul bărcii. Felcerul înțelese tot şi aruncă o privire în spate. Barca zbura pe diagonală direct spre ecluze. Se vedea conturul neclar al digului. Valuri albe de spumă clocoteau în față.

— Sfârşitul! spuse felcerul cu voce tare. Astrein, Astrein! strigă el, ține-te de margini, ține-te!

Dar fu imediat răsturnat de pe scaun. Căzu cu pieptul pe furchet şi se încleştă convulsiv cu ambele mâini de marginea bărcii. Un val uriaş şi greu îl udă din cap până în picioare. Nu se ştie de ce, i se păru că aude, în vuietul cascadei, un dangăt repetat şi intens de clopot. O forță monstruoasă îl desprinse de luntre, îl ridică la înălțime şi îl aruncă în beznă cu capul în jos. „Iar Drug probabil că nu va mai găsi drumul spre casă”, îi trecu felcerului prin minte.

Şi apoi n-a mai fost nimic.

Râul le-a purtat multă vreme corpurile stâlcite, desfigurate, rotindu-le în vârtejuri şi aruncându-le pe pietre.

Cadavrul felcerului se încâlci printre răchitele albe. Învățătorul fu dus mai departe.

1907

Observații

[←1]

Stukolka – joc de noroc. Se numea astfel de la modul în care jucătorul îşi anunța dorința de a intra în joc, ciocănind ușor cu degetele pe masă. (n.trad.).

[←2]

Administrație locală în Rusia țaristă, aleasă de clasele avute. (n. red.).

[←3]

În sistemul de învățământ nota maximă era cinci. (n. red.).

[←4]

Zygmunt Krasiński (1812 – 1859), Juliusz Słowacki (1809 – 1849), Adam Mickiewicz (1798 – 1855) – poeți romantici polonezi. (n. red.).

[←5]

Deseatnik (deseatski – al zecelea) – persoană aleasă pentru îndeplinirea unor funcții polițienești și obștești, în Imperiul Rus. De obicei, se alegea un om de la zece case. (n.trad.).

[←6]

Numele local al *landsknecht*-ului, joc vechi de cărți. (n.trad.)

[←7]

vinişor (n. red.).

[←8]

Vladimir Sviatoslavici (cca 960-1015), mare cneaz rus, în timpul căruia s-a făcut creştinarea Rusiei; poreclit „Krasno Solnîşko” – „frumos ca un soare” (n. red.).

[←9]

În trad „Țap”, joc de cărți. (n. red.)

[←10]

Damă şi popă de pică în jocul de cărți (n. trad.).

[←11]

Carte de joc de la 2 la 10 (n. trad.).

[←12]

Alphonse Rallet a deschis, în 1843, prima fabrică de parfumuri în Rusia, „A. Rallet & Co”. (n.trad.).

[←13]

Luis Buis & Co, firmă de parfumuri. (n.trad.).

[←14]

Bancher celebru în Rusia de la sf. sec. XIX-lea, înc. sec. XX. (n.trad.).

Table of Contents